

ERDÉLY MAGYARSÁG

VII. ÉVFOLYAM
1996. JANUÁR,
FEBRUÁR, MÁRCIUS

**Trianoni
pszichózis**

**Sztálini
határok I.**

**Kulturális
népírtás**

**Történelmi
perújrafelvétel**

Hajlamosak vagyunk valamiféle csodákra gondolni, különösen a honfoglalás évfordulóin, azon tűnődvén cseppet sem gőgben, hogy lám, mi mindennek ellenére maradt meg szláv, latin, német tengerben nemzetünk ezerszáz évig.

Nem akarom kiábrándítani, még kevésbé lehangolni az ünnepekre gyülekezőket. Jelentős dolgok befogadására csak az emelkedett lélek képes. Márpedig mi lenne egy kis nép számára jelentősebb, mint a saját története és mindenkori léte?!

Azt azonban óhatatlanul szóvá kell tennünk, hogy *Hunor* és *Magor* csodaszarvast űző megiramlásától eleddig ha csodákban reménykedtünk volna, vagy más népek kegyeiben, aligha értük volna meg így együtt, nemzet alkotván a mostani, de még az ötszázadik évfordulót is.

A magyar nemzet (de a bolgár, a litván s a többi sem) nem Európa rábólintásával került bele mindmáig a történelembe. Európa mint befogadó vagy megtartó, nem létezett és ma sem létezne, ha a nemzet, a nemzetünk nem küszködött volna szakadatlanul az elsüllyedés, a megfulladás, az alámerülés ellen.

Hajoljunk csak hódolattal arra a földre, melynek minden négyzetméterén magyar sír hallgat, egy-egy halottunkkal. Hajoljunk a csodák igézete felé is, jövőt kutató sámánjainkat idézve igyen is. Az ünnepeket a mellkasban csak egyszemélyesen lehet megélni, akár a rettenetet vagy a szerelmet. És így mondhatja el az egyes ember is: *Az is csoda, hogy élek!*

Ha a hűvös hétköznapiak felé akarom szigorítani amúgy sem elomlóan boldog jelenünkben a honfoglalás csodáját és a nemzet rokontalan megmaradását szinte teljes Európa ellenében, azt csak azért cselekszem e néhány sorban, hogy a jövőre vetíthetném nemzetem tekintetét.

A magyarság megtartó ereje nem más volt, mint a saját hite és ragaszkodása a saját kultúrájához!

Az is közhelyé szigorodott, hogy önmagát veszjejtí az a nemzet, mely anya-

nyelvét hagyja el. És ez sem csupán ránk vonatkozik ilyen következetességgel.

Bennünket nem az európai kultúra őrzött meg a huszonegyedik századig, hanem a magunk történelmi hagyományrendszere. Nem az internacionalizmus karolt-ölelt föl, ellenkezőleg: „a népek nagy családjában” való föloldódás kényszerű politikai béklyói juttatták oda a magyar nemzetet trianoni határokon belül és kívül, hogy ünnepelni is elfelejtett a sok temetkezésben. A nemrég még gúzsban tartó *nagy testvériség* juttatott oda, hogy követelni nem, csak esengeni, asztalra csapni sem, csak paroláért szomszédolni tudunk legnagyobb bajainkban ma.

A megtartó sajátosság

Ezért a figyelemzetetésért vállalom kicsinység az ünneprontásnak még ha megértő vádját is. . .

Azt a műveltséget, melyet a magyarság törzsi rendszerétől és Ázsiától mostanig

megtartott, ha elhagyta volna a török, a német, a szovjet igában, már csak ama híres európai akadémiák emlékeznének ránk, mint eltűnt népségre.

Van sajátos kultúrája nemzetünknek, saját történelme és legendatára a turul madártól, a csodaszarvastól, az égig érő fától a mind mostanig megőrzött anyanyelvig. Csak ezekre hagyatkozhatott, a nemzeti sajátosság összefogó habarcsára. Meg a *Szent Koronára*, mely több volt, mint király, mint hatalom -: ő volt maga a nemzet, maga az *egység*.

Ha belenyugszunk egykoron a Habsburgok előkelő gyarmatosításába, ma Pannónia és Erdély szláv, német, román terület lenne, hol őseink sírjain temetőin szántanak idegenek. Ám nekünk meg kellett küzdenünk Ferdinándokkal, árulókkal meg betolakodókkal azért, hogy magyarul szólalhassunk, úgy imádkozhassunk, ahogy eleink.

A saját kultúráért, a magyar nyelvért és történelmi hagyományokért, egyszóval: a múltért meg a jövőért folytatott szakadatlan önvédelmi harc tartotta meg ezt a mi nemzetünket.

Ez lebegjen mindig szemünk előtt, ha cselekedni kell!

25

TÖKÉS LÁSZLÓ

A megbékélésről

„(. . .) A román hatalom doktrínér elvi, eszmei megkötöttségei sem kedveznek a kibontakozásnak. Mert mihez kezdjünk az olyasféle beszűkítéssel, melyek szerint a megbékélés csupán a román és a magyar államok közötti viszonyra érvényes, és semmi köze nem lehet a romániai magyarság helyzetéhez?! Ennek értelmében a román fél idegesen és makacsul kizárja még csak a lehetőségét is annak, hogy a kétmillió romániai magyarság „beeszközzön” a román-magyar kapcsolatokba, és megbékélési kezdeményezéseit rendre indulatosan visszaveri. Vagy: mekkora mozgásteret enged a politikai megoldások keresésének az a korlátolt és rosszhiszemű felfogás, mely eleve a területi szeparatizmussal téveszti össze és azonosítja a kisebbségi autonómia bármely formáját és a kollektív kisebbségi jogokat, eleve „szélsőségesnek” és „románellenesnek” bélyegezve mindazokat, akik ezen politikai kategóriákban gondolkodnak?!

A romániai magyarság reprezentatív képviseleti szervezete, a Romániai Magyar Demokrata Szövetség álláspontja szerint a román-magyar megbékélés megvalósításához elengedhetetlenül szükséges a nyitottság, az előfeltételek nélküli párbeszéd, valamennyi rendezési lehetőség és megoldási alternatíva figyelembevétele.

Ennek értelmében az Iliescu elnök ajánlotta francia-német modell csupán egyike a lehetséges mintáknak. Ugyanúgy, de sajátos helyzetünket figyelembe véve sokkal inkább alkalmazható esetünkre az olasz-osztrák, vagyis a dél-tiroli modell. Markó Béla RMDSZ-szövetségi elnök nézetei szerint még inkább egy sajátos román-magyar megbékélési modell kidolgozása volna kívánatos, mivel minden „sajátos helyzet” „sajátos megoldást” követel.

Szövetségünk teljes mértékben nyitott valamennyi megoldási módozat irányában.

(. . .) „*Meg kell vizsgálni a már működő európai autonómia-formákat*” – mondja Schöpflin György londoni politológus –, és ezek felhasználásával kimunkálni a romániai magyar nemzetközösség konszenzuson alapuló sajátos státusát. Erre nézve csupán megismételhetem az Iliescu elnökhöz intézett nyílt levelemben foglaltakat, miszerint: a román-magyar történelmi megbékélés egyetlen útja, feltétele és lehetősége: a romániai magyar nemzetközösség autonóm státusának, egyéni és kollektív emberi jogainak biztosítása. „*A romániai románok és a romániai magyarok valós egyenjogúsága*” – tehetjük hozzá Markó Béla szavaival –, mely „*a Románia és Magyarország közti történelmi megbékélés alapköve*” lehetne. Olyan megoldásokat kell keresnünk, melyek nem az etnikai asszimilációnak kedveznek, hanem a kollektív társadalmi integrációt segítik elő. (. . .)”

ERDÉLYI MAGYARSÁG

Független szemle
A határainkon túli magyarok fóruma
Alapító főszerkesztő: Köteles Pál
VI. évfolyam 25. szám
1996. január, február, március
Megjelenik: negyedévenként

Felelős szerkesztő: **JÓZSA PÉTER**
Olvasószerkesztő: **CZEGŐ ZOLTÁN**

**Az Erdélyi Magyarágért Alapítvány
és az Erdélyi Magyarág c. folyóirat
szerkesztőségének címe
1116 Budapest
Sopron utca 64. II. em.
Telefon /fax: 181-0554**

Még elérhetőek vagyunk korábbi címünkön is:
1016 Budapest, Naphegy utca 29. IV/3.
Telefon: 156-8465 fax: 156-8464

Kiadja **Az Erdélyi Magyarágért Alapítvány**
Felelős kiadó: **ATZÉL FERENC** ügyv. titkár

HU ISSN 0865-6819

Készült a POSSUM Lap- és
Könyvkiadó gondozásában

**KÉZIRATOKAT NEM ŐRZÜNK MEG
ÉS NEM KÜLDÜNK VISSZA.
AZ ALÁÍRT CIKKEKÉRT A SZERZŐK
VISELIK A FELELŐSÉGET.
A SZERKESZTŐSÉG FENNTARTJA AZ
ÍRSOK SZELLEMÉT ÉS TARTALMÁT
NEM ÉRINTŐ RÖVIDTÉSEK JOGÁT.**

Megrendelhető a hírlapkézbesítőknél és a Hírlap-
előfizetési Irodában (Budapest, XIII. Lehel u.
10/a., levélcím: HELÍR, Budapest 1900), ezen
kívül Budapesten a Magyar Posta Rt. Hírlap-
üzletági Igazgatósága kerületi ügyfélszolgá-
lati irodáin, vidéken a postahivatalokban, vala-
mint postautalványon, és közvetlenül az Ala-
pítvány címén.
Forintszámlánk: MHB 222-21489
Előfizetési díj egy évre: 800 Ft postaköltséggel
együtt.

Előfizethető még:

pénzesutalványon *Az Erdélyi Magyarágért
Alapítvány régi címén: H-1016 Budapest,
Naphegy utca 29. IV/3. vagy a képviselőteken.*
Devizaszámlánk: Magyar Hitel Bank Budapest
218-1602-351 és 218-1607-351

Előfizetési díj külföldre:

20 USA dollár légipostaköltséggel együtt.
Külföldi képviselőink címjegyzékét a 48. oldalon
közöljük.

**KÖVETKEZŐ SZÁMUNK
1996. JÚLIUS
ELSŐ FELÉBEN
JELENIK MEG**

**Ez a lapszámunk a Nemzeti Kulturális Alap
támogatásával jelent meg.**

TARTALOM

- Czegő Zoltán: A megtartó sajátosság
- Tökés László: A megbékélésről

VALÓSÁG-MÉRLEG

- Sylvester Lajos: Kulturális népiértés. 2
- Ósz Erős Péter: Csángó sors vár. 7
- Felekezeti tanodáink ügye. 10
- Fodor Sándor: Mit tehetnénk még? 12
- Kassovitz László: Szabadon és félelem nélkül. . . 14
- Márai Sándor: „Mi nem akarunk európaiak lenni,
mert azok vagyunk” 17
- Köteles Pál: Európaiság – magyarság 19

SZÉPMÍVESSÉG

- Patrick Leigh Fermor: Erdők és vizek között
(részlet). 20
- Jékely Zoltán: A marosszentimrei templomban
(vers) 24
- Dutka Ákos: Haza kell mennem (vers). 24
- Markó Béla: Ady Endre (vers) 24

VISSZAPILLANTÓ

- Román Ildikó: Román magyar
kapcsolatok – 1944. 25
- Rászlai Tibor: Sztálini határok I. 30

FÓRUM

- Botlik József: Trianoni pszichózis 35
- Balassa Zoltán: Hol az igazságunk? 37
- Beke György: Történelmi perújrafelvétel 41

FIGYELŐ

- Varga Imre: Szerződésszegés. 44
- Dák az egész világ. 44
- Fehér Ház – jeges fogadtatás. 45
- Mentsük meg iskoláinkat . . . . .
- A szlovák nyelvtörvényről. 45
- Millecentenáriumi tervek a Délvidéken . . . . .

HÍREK, POSTABONTÁS 46

TISZTELT OLVASÓ 48

- Bartha József: Egyezerszázszor (vers) . . . . .

E lapszámunkat Kádár T. Tibor grafikai illusztrálja.

Kulturális népiértés

avagy mi lesz erdélyi iskoláink sorsa a Honfoglalás 1100. esztendejében

A szerző magyar nyelv- és irodalom szakos tanár, akit alig három évi oktatási tevékenység után, a hatvanas évek derekán kineveztek az egykori Kézdi-rajon, a történelmi Háromszék vármegye Kézdi székének főtanfelügyelőjévé.

Ekkor találkozott először az iskolák tömeges elrománosításának tényével. Tanfelügyelőként, tehát a hatalom kinevezett képviselőjeként ez ellen nyíltan fellépni nem volt „ildomos”. A törvény szerint, ha három bármilyen nemzetiségű szülő írásban kérte, hogy gyermekét román tanítási nyelvű iskolába írassa, akkor számukra külön osztályt kellett létesíteni. *(Magyar anyanyelvű osztály 25 tanulóval működhetett, de különleges engedéllyel általában 11-15-ös létszámú osztályokat is jóváhagytak.)*

Az akkori adminisztratív-területi egységeket, rajonokat is úgy szervezték meg, hogy a történelmi székekhez – Háromszék, Sepsiszek stb. – hozzácsatoltak egy románlakta vidéket is, hogy az egy tömbben élő székelyföldi magyarságot megbontsák, vegyes lakosságúvá tegyék, és ennek alapján a rajoni vezetésbe románokat is bevigyenek. Így alakult ki az a groteszk helyzet, hogy Kézdi rajonhoz csatolták a Kárpátkanyarban lévő Bodza völgyét s ennek öt községét a közvetlen Kézdi rajonból nem lehetett megközelíteni ezt a vidéket, nem lévén akkor út. Előbb be kellett lépni Sepsis-rajonba (ehhez a rajonhoz Szászföldről kapcsoltak egyes lakosságú településeket, hogy nekik is legyen román lakosuk), Sepsis-rajonból be kellett lépni Brassó rajonba s onnan vissza ismét, egy vízváltáson keresztül Kézdi rajon románlakta vidékére.

A Kárpátok Moldva felőli részéről magyar településeket csíptek le – például a gyimesi községeket – és átcsatolták a románlakta megyékhez.

A bodzavölgyi román iskolák miatt a rajoni értekezleteket, a pedagógiai összejöveteleket román nyelven kellett tartani, hogy ők is megértsék, miről van szó. Ez is az elrománosítás egyik eszköze volt.

1968-ban elhatározták az ország területi-adminisztratív újjászervezését. Ennek ismét az volt a célja, hogy az egy tömbben élő magyar lakosságot

még inkább megbontsák. Csalétekként, hogy az új megyék létrehozásának demokratikus látszatát keltsék, amely szerint az új beosztás a népakaraton múlik majd, javasoltak Csíkszereda székhellyel egy Hargita nevű megyét. A javaslat, a térképvázlatok már *eleve provokatív módon* készültek, hogy a lakosság felháborodását és ellenállását váltsák ki. A legnagyobb veszély az volt, hogy a Székelyföld déli részét, az akkori Sepsis-rajont majdnem teljes egészében Brassó megyéhez akarták csatolni. Ekképpen az ottani magyarság a megyén belül kisebbségbe kerül, s ez teljesen megváltoztatja a megye vezetésének nemzetiségi szerkezetét, összetételét is. Hogy a csalétekként tervezett Hargita megye se jöhessen létre, olyan térképeket rajzoltattak, hogy például a megye peremvidékén, százötven-kétszáz évvel ezelőtt betelepített, rendszerint juhászattal foglalkozó románok hegyi legelőit más megyékhez csatolták. Arra számítottak – ami be is következett –, hogy a lakosság nem nyugszik ebbe bele. A csalafintaságokat a főváros „megyeszervező” pártfunkcionáriusok szemébe kellett mondani. Felindultságomban térkép-hamisítónak is tituláltam őket, szót emeltem a tervezett nagy Hargita megye mellett, s emiatt, amikor a tömeg nyomására két, többségében magyar megyét kellett kialakítani, az új megye tanügyi vezetésébe nem neveztek ki, hanem, úgy mond, saját kérésre visszahelyeztek kézdivásárhelyi katedrámra, az ottani liceumba. Ezt megelőzően viszont, hogy a magyar iskolák tanerőivel ne találkozassunk és ne bátorítsuk őket arra, hogy Székelyföld magyar nemzetiségét ne hagyják megbontani, tanügyi inspektorokat küldtek a nyakunkra és heteken át olyan iskolákban kellett tartózkodunk, amelyekben már többször is elvégeztük a tanfelügyeletet.

A megyésítés eredményeként jött létre Székelyföld déli csücskében Kovászna megye. A Bodza vidékét, amelynek százszázalékos vonzásköre Brassó, a nagyváros – odavezető műút, vasút is pár kilométerre van csupán tőle –, inkább a helyi lakosságot hátrányos helyzetbe szorítva is, Kovászna megyéhez erőszakolták. Az új Hargita megye ugyanilyen céllal „kapta meg” Maroshévíz (Toplica) román vidékét. Maros megyéhez is román vidékeket csatoltak. A határmenti magyar tömböt szintén felaprították különböző megyék között, hogy Szatmárnémeti vagy Bihar központtal például ne jöhessenek létre magyar többségű adminisztratív-területi egységek. Az új megyei vezetői apparátusba, a közhivatalokba ekkor emelték be tömegesen, a magyarság számarányát semmibe vevő román személyeket.

A megyésítést követte ezeknek a területeknek a grandomániás iparosítása. Az ipartelepítésnek egyetlen célja volt: *egész Erdélyt megtölteni óromániai elemekkel*. Tízezer számra telepítették be a lakosságot. Kovászna megye székhelyének, Sepsiszentgyörgynek is ekkor változott meg a nemzetiségi összetétele. Az ötvenes évek elején még majdnem teljes egészében színmagyar város húszezer lakosa napjainkra közel százezerre emelkedett s a román lakosság elérte a 25 százalékot. Ugyanez volt a sorsa Csíkszeredának, Kézdivásárhelynek és a többi városoknak is. Az erdélyi nagyvárosok elrománosítása még mohóbb volt, Kolozsvár lakossága elérte a háromszázezret, ennek nagy többsége már betelepített román.

Természetesen az új helyzethez igazították a tanügyi hálózatot is. Közben megszüntették a többszáz éves hagyományokkal rendelkező magyar egyetemeket Kolozsváron és Marosvásárhelyen, vegyes tannyelvű osztályokat hoztak létre színmagyar településeken is, elrendelték az ország földrajzának, történelmének és az állampolgári nevelés román nyelvű tanítását. Vegyes csoportokat hoztak létre még az óvodákban is, a tanulók szünetekben sem beszélhettek anyanyelvükön, nem mehettek egymagukban kirándulni sem, ott is kötelezővé tették a román nyelv használatát.

A nyolcvanas években már az erdélyi magyar települések nevét sem lehetett írásban és szóban használni. Az erdélyi településnevek zöme magyar eredetű értelemmel bíró szó, ezek helyett sok esetben nevetséges, Erdély Romániához csatolása után sebtében kitalált, torz neveket alakítottak ki. A jegyzőkből, papokból összeverbuvált névadó bizottságok a húszas évek elején rendszerint lefordították a településnevet románra, de sok esetben kényelmesebb volt, ha a magyar név román helyesírás szerinti torz változatát használták. Így történhetett meg, hogy a háromszéki Sepsibesenyő nevét „Beseneu”-ra torzították, ami román nyelven „Purcintót” jelent, ezt viszont a hatvanas években, mivel gúnynévként értelmezték, megváltoztatták Paureni-ra, azaz Erdődre, amiből Erdélyben sok van. Holott a Besenyő név az egykori idetelepült besenyő eredetű népelemezről kapta a nevét, s ennek a román megfelelője tulajdonképpen a Peceneaga, Pecenege lett volna.

A tanügy elrománosítását célozta a magyar nyelvű tanárképzés minimálisra csökkentése. Több ezer magyar iskola számára 15-20 magyar nyelv és idegen nyelv mellékszaktól képeztek, de ezek sem foglalhattak el Erdélyben magyar iskolánál katedrát, hanem a mellészakjuk révén a Kárpátok gerincén túli román vidékekre száműzték angol, német, francia vagy orosz nyelvet tanítani. A magyar értelmiségiek más csoportjait, orvosokat, mérnököket, technikusokat ugyancsak románlakta vidékekre vezényelték. Hogy az iskolák magyar múltját eltöröljék, nem engedélyezték a végzősök emléktábláinak a kifüggesztését, s az érettségi találkozót is csak titokban lehetett egy időben megtartani.

Az elrománosítás eszközként tették a „falurobolás” néven közismert, világszintű felháborodást kiváltó stratégiát is. Jellemző, hogy Trianon után, az 1921-es „földreform” révén az egykori magyar

birtokokra, melyeket elkoboztak, százötvenfős román telepes falvakat létesítettek. Később ezeket, a már 12. századtól okiratban is szereplő magyar falvak fölé emelve községközpontokká léptették elő. A beruházások megvonásával az ősi magyar településeket szándékosan elsorvasztották.

Az 1989 utáni romániai változások, amelyet *forradalomként* szoktak feltüntetni, az első hónapokban lényeges változásokkal kecsegtették az erdélyi magyarságot. A magyar többségű városokban és néhány nagyvárosban, rendkívüli küzdelmek árán sikerült szétválasztani a kéttagozatos iskolákat, amelyek a román nyelv használatát kötelezővé tették. Az akkor visszaállított magyar nyelvű oktatás – az egyetemi kivételével, mert azt nem engedélyezték – azóta is *célpontja minden alaptörvénynek*, elsősorban az új tanügyi törvénynek.

A tanügyi törvény elleni országos megmozdulások ismereteseek: közel félmillió aláírás gyűjtése az oktatási törvény módosításáért. Felvonulások, tüntetések, éhségsztrájkok egész sorára került sor. A nacionalista törvénykezés – az alkotmány Romániát „*egységes román nemzeti államként*” határozza meg, holott csak a hivatalos népszámlálás szerint is mintegy 1,7 millió magyar él, s felekezeti hovatartozás után ítélve ez a szám jóval meghaladja a két milliót –, szóval a szélsőséges, xenofób pártoskodás minden eszközzel végre óhajtja hajtani a magyar szellemiség és kultúra teljes leépítését.

Csupán Kovászna megyében 1995-ben 11146 szülő aláírásával követelte a következőket:

„ALULÍROTTAK SZÜLŐI MINŐSÉGÜNKBEN HATÁROZOTTAN KÉRJÜK, HOGY AZ ALKOTMÁNY BIZTOSÍTOTTA JOGAINK FIGYELEMBE VÉTELÉVEL, NEMZETI ÖNAZONOSSÁGUNK MEGŐRZÉSE ÉRDEKÉBEN:

- * a Tanügyi Törvény megváltoztatását
- * a Romániai Magyar Demokrata Szövetség betervezett tanügyi törvénytervezetének Parlamentben történő vitáját

- * az elkobzott egyházi javak visszaszolgáltatását
- * a szakmai iskolák jogainak visszaállítását

FELTÉTLENÜL SZÜKSÉGESNEK TARTJUK, HOGY GYEREKEINK SZÁMÁRA BIZTOSÍTSÁK A KÖVETKEZŐ FELTÉTELEKET:

1. – anyanyelvű tanulási lehetőséget az oktatás minden fokán
2. – anyanyelvű szakmai oktatást
3. az anyanyelvű felvételi vizsgák biztosítását az oktatás minden fokán és a felsőfokú oktatásban
4. magyar tanítási nyelvű egyetem visszaállítását
5. a kisebbségek történetének tanügyi programba iktatását és kötelező tanítását
6. Románia történetének és földrajzának anyanyelvű tanítását
7. állami támogatással működő felekezeti iskolák létesítését
8. a tanügy decentralizálását.

Tulajdonképpen ezek azok a jogok, amelyeket az *elfogadott tanügyi törvény nem biztosít*. A kérelemből hiányoznak az olyan pontok, amelyek ellen a tiltakozások hullámai lepték el az országot, mint például: minden helyiségben román tagozatot kell létesíteni, attól függetlenül, hogy van-e román nemzetiségű a településen, avagy nincs. Érvényben van az a rendelkezés, amely szerint *egyetlen* román tanulóért már iskolát kell létesíteni, de a nemzeti kisebbségekhez tartozó gyerekek közül 25 szükséges egy osztály indításához. (Kérelmezésre engedélyeznek osztályt kisebb létszámmal is.)

A román osztályok és tagozatok létesítését célozza többek között, az egy tömbben élő székelyföldi magyarság településeinek militarizálása. Községenként 7-11 rendőr teljesít szolgálatot. Ezek közül csak elvétve, ha akad magyar nemzetiségű. Ezek gyerekei számára román iskolákat kell létrehozni. Székelyföldön egymást érik a kaszárnyák, tömegesen építik a csendőrlaktanyákat.

A magyarelles *mass média* rendszeresen *félrevezeti* a román lakosságot. A dolgokat úgy állít

ják be, mintha a magyarság által követelt jogokat a románság jogainak csökkentésével lehetne megvalósítani. A hírközlés eljutott addig az abszurditásig, hogy a magyarlakta vidékeken élő románság elmagyarosítása ellen kell küzdeni, hogy a romániai kisebbségi viszonyok felette állnak minden európai normának.

A húszas években Romániában majdnem teljes egészében felszámolták a magyar nyelvű oktatást. A magyar egyházak tartottak fenn csupán néhány felekezeti iskolát. Az érettségi vizsgákat román nyelven kellett letenni, és nem abban a helyiségben, ahol a tanulók az iskolát elvégezték. A buktatások aránya elérte a 90 százalékot. A harmincas években a magyarlakta vidékeket ellepték a missziós tudattal kivезényelt tanügyiiek, akik, az úgynevezett „kultúrznákban” 50%-os fizetéstöbbletet, lakást, földterületet és egyéb jutalmakat kaptak.

Az 1940-es második Bécsi Döntés Észak-Erdélyt visszacsatolta Magyarországhoz. Ezeknek a betelepített tanügyiieknek a nagy többsége elhagyta Észak-Erdélyt, hiszen a majdnem teljes egészében színmagyar Székelyföldön tovább nem lehetett fenntartani a román oktatást. A több mint három-ezer ebbe a kategóriába tartozó egykori tanügyit, egyéb tisztviselőt egyesek most a magyar vidékekről elűzötteknek állítják be.

A székelyföldi románüldözésekről hamis, valótlán statisztikákat szerkesztenek. A '89-es fordulat után valóban voltak olyanok, akik a diktatúra éveiben viselt dolgaik miatt elhagyták ezeket a megyéket. A kétes múltú elemeket most üldözöttekként sajnálatják. Köztük vannak a volt állambiztonsági tisztek, szadista vallatók, hajcsárok, a pártnomenklatura közveszélyes kreatúrái.

Jellemző, hogy az Európai Unió, az EBESZ (Európai Béke és Biztonsági Szervezet) képviselőit, a kiküldött biztosokat miként próbálják félrevezetni.

A romániai magyarság követeléseinek közé tartozik a **tanügyi törvény megváltoztatása**, a nemzeti identitás megőrzéséhez szükséges feltételek biztosítása. Hogy a tanügyi törvényt ne kelljen megváltoztatni, inkább elnézik, hogy pillanatnyilag a szakmai oktatás – a törvények értelmében illegálisan – anyanyelven is történjék. Ezt bizonyítékként kezelik, mondván, hogy íme, nem igaz, hogy nincs magyar nyelvű szakoktatás.

(A kérdés történelmi pikantériája az, hogy a szakmák nagy-nagy többségét az óromániai részeken magyar mesterektől tanulták, akik ezres tömegekben lepték el abban az időszakban a román fejedelemségeket, majd a királyságot. Most pedig ezeknek a mestereknek az anyanyelvét tartják alkalmatlannak arra, hogy a kovács, csizmadija, cipész, asztalos, lakatos stb., stb. mesterségeket anyanyelvükön tanulják.)

A román nyelvű szakoktatást azzal indokolják, hogy a magyarok is tudjanak az egész ország területén „érvényesülni”. Rendkívül érdekes, hogy a nyugati országokban és az arab világban tömegesen munkát vállaló román szakemberek, az ország nyelvének ismerete nélkül is „érvényesülnek”. A romániai magyarok viszont románul is tudnak. Ez érdekük is.

Székelykapu Farkaslakán

A romániai magyarság történelmi becsapásai miatt nem hisz az ígéretéseknek. Mint minden esetben, most is, csak a megfelelő nemzetközi viszonyok és a belpolitikai helyzet olyan alakulására várnak, hogy a magyarelles, kultúrsorvasztó törvényeket alkalmazzák és a kulturális genocídiumot végrehajtsák.

A mostani tanügyi törvény rosszabb állapotba sodorja a romániai kisebbségeket, mint amilyenben a Ceausescu diktatúra éveiben találtattak.

A civilizált világon is múlik, hogy egy ezer esztendő, az európai keresztény civilizációba épült kultúra végleg eltűnik-e egy egész országnyi részről, vagy ehhez felzárkózva válik értékteremtővé és létrejön, a jogok birtokában spontán módon is, a sokat emlegetett román-magyar történelmi kiegyezés és megbékélés.

Ez jószándék, őszinteség és az igazi tények feltárása, figyelembe vétele nélkül nem történhet meg.

A 75 százalékban magyar lakosságú Kovászna megye iskolahálózata (beleszámítva a 20 000 lakosú románlakta Bodza vidékét is) a következő:

Összesen ebből román magyar vegyes tanítási nyelvű				
iskoláskor előtti oktatás	183	30	114	39
elemi iskolák	163	26	95	42
gimnáziumok	95	16	48	31
kiegészítő iskolák	9	1	5	3
liceumok	17	3	4	10
szakiskolák	10	2	1	7
mesterképzés	2	2	-	-
ÖSSZESEN	448	87	268	133

a tanulók nemzetiségi megoszlása:				
iskoláskor előtti oktatás	10 156	1147	4410	4599
elemi iskolák	15 267	2213	5429	7625
gimnáziumok	12 335	2123	4408	5804
liceumok	7 417	1118	2223	4076
kiegészítő iskolák	572	62	240	270
szakiskolák	2 593	517	172	1904
posztliceális oktatás	531	321	145	65
mesterképzés	78	78	-	-
ÖSSZESEN	48 949	7579	17 027	24 343

MAGYAR TANÍTÁSI NYELVŰ ISKOLÁBA JÁR 69 %
ROMÁN TANÍTÁSI NYELVŰ ISKOLÁBA JÁR 31%

magyar nemzetiségű tanulók a román tannyelvű oktatásban.	
iskoláskor előtti oktatás	118
elemi iskolák	60
gimnáziumok	105
liceumok	271
szakiskolák	268
posztliceális oktatás	280
mesterképzés	67

Bánffyújnyad református templom

Ez az 1995/1966-os tanévi átmeneti állapot. Amikor viszont a tanügyi törvény érvénybe lép, a szakoktatás teljesen román nyelvűvé válik, a mesterképzés ugyancsak, nincs magyar nyelvű egyetem, ezért a tanerő-utánpótlás ennek arányában csökken, mivel a felvételi vizsgák minden szinten román nyelven történnek, a román nyelvű oktatás felé sodródnak a tanulók. A sokévszázados, európai szintű oktatással rendelkező magyarság anyanyelvi kultúráját tekintve degenerálódik, erőszakos asszimilációra ítéltetik.

Ezen az állapoton nem a kulturális genocídiumot előrevetítő tanügyi törvény „jó alkalmazása” segít, hanem a megváltoztatása.

Csángó sors vár. . .

Lelkem szerint azt is mondanám, hogy a század- és ezredforduló előtti negyedik esztendő az összmagyarság „szent éve”. Illó kegyelettel és tisztelettel fejet hajtunk honalapító ősapáink szelleme előtt. Bölcs politikai megfontolásuk, miszerint népünknek, nemzetünknek itt a Kárpát-medencében hazát teremtettek, ma is csodálatra méltó történelmi cselekedet volt. Az európai nemzetek szemében ez a „magyar csoda” Árpád apánk óta, vagy talán még korábbi időkből, hogy mi, magyarok itthon vagyunk Európának ebben a huzatos szögletében. Bárhogy és bárhová is tologatták századunkban ezeréves határainkat, számunkra a haza ma is az, amit eleink nem kis véráldozattal megszereztek.

„Nem akarunk különb ősökkel dicsekedni, mint amilyenek atyáink voltak. Nem tagadjuk és nem is szégyelljük, hogy a vándor népek egyikéeként jöttünk ide a Kárpát-medencébe.” (A sepsibarcasági római katolikus papság nyilatkozatából).

Egy kirgiz monda szerint a kegyetlen és zsarnok zsuanszuatok leigázták a szabadságszerető, nagy- és gazdag múltú najmanokat. Kegyetlen, sőt embertelen kínzások után a rabnép emlékezetéből mindent kitöröltek: népük, nemzetük múltját, őseik dicső tetteit, elfeledtették velük anyanyelvüket, ősi szokásaikat. Még a saját nevüket sem tudták helyesen... Egyszóval, a leigázó zsarnok hatalom elrabolta e nép emlékezetét, szétroncsolta értelmét, gyökeretlen tömeggé gyúrta. Az elnyomó zsuanszuatok mankurttá tették a leigázott najmanokat. (Ajtmatov: *Az évszázadnál hosszabb ez a nap*).

Megdöbbenő az a hasonlóság, ami a moldvai magyarság és a mondai leigázott nép sorsa között van. Több száz esztendő alatt moldvai magyar testvéreink „najmánok” voltak mind a többségi nemzet, mind pedig az idegen ajkú papjaik számára. És az ezredvégre mankurttá lettek. S hogy ilyené vált egy nagyszámú magyarság, annak számos oka van. Többek között az is, hogy az anyanemzet a „vadállatok prédájául hagyta”, ahogyan az áldott emlékü *Domokos Pál Péter*, „a moldvai magyarság apostola” (*Szabó T. Attila*) népballadai allegóriáival a „kegyetlen anya” példájával intett, figyelmeztetett e magyar népcsoport pusztulására.

A moldvai magyarság története véget járó évezredünk második-harmadik századában, a Honalapítást követő háromszáz és valahány esztendő után kez-

dődött. Már a középkor folyamán (a 16. századig) kialakulnak azok a „nagy magyar szigetek” a Kárpátok keleti lejtőjén (is), amelyek azután, a következő századokban, s mindennek előtt napjainkra megannyi „nagy magyar temetőkké” váltak/válnak a szemünk előtt. A folyamat tart, napjainkban teljesedik be végképpen.

Milyen volt valaha, történelmének kezdetén a moldvai csángó-magyarság helyzete? Amikor e kérdésre válaszolni próbálunk, boldog emlékeztű *Benda Kálmán* professzor kétkötetes „*Okmánytárát*” hívjuk tanúnak. A keleti (moldvai) román vajdaság hosszú ideig vazallusi viszonyban volt a Magyar Királysággal. A mohácsi nemzeti katasztrófaig a Kárpát-medencebeli, illetve az óhazai magyarsággal a moldvai magyarságnak szellemi-művelődési, lelki, sőt gazdasági kapcsolata igen jelentős volt. Mohácsig a térségben Magyarország (Lengyelország mellett) nagyhatalomnak számított, vezető szerepe számottevő. E nép lélekgondozása rendszeres volt és kimondottan anyanyelvű. Egyik másik fejedelem (pl. *Alexandru cel Bun*, 1400–1423) katolikus (=magyar) templomok építésével jelentős mértékben elősegítette a moldvai katolikus egyház (=magyarság) erősödését. Ekkor még a csángómagyarság tudatosan ragaszkodott anyanyelvéhez, ősei szokásaihoz, hagyományaihoz; minden értékéhez, ami

öt megkülönböztette a görögkeleti (ortodox) vallású népességtől. Az ősi kultúrához és hagyományaihoz való ragaszkodás hosszú ideig jellemző vonásuk. Például ha távoli, eldugott települések közelében nem volt katolikus pap (=magyar pap), inkább a kántor keresztelte meg az újszülöttet, mintsem ortodox pópá.

A magyarság államisága védelme alatt alakuló Moldvában (14-15. sz.) virágzó, fejlődő magyar élet volt. Gazdasági szempontból is ekkor még kedvező a moldvai magyarság helyzete. Ugyancsak írott források tanúsítják: Moldvában a magyarok, az ide települt németek és más népek (zsidók, örmények stb.) teremtenek ipart, kereskedelmet, viszonylagos fejlett mezőgazdaságot; ők alapítják az első mezővárosokat (14. sz.), amelyeknek a nevei is magyarok, így jelennek meg a latin szövegekben: Románvásár, Jászvásár, Németkö v. Karácsonykő, Szücsvára, Vászló, Bákó, Egyedhalma, Szászskut stb. (*Roman, Iasi, Piatra Neamt (régí neve Piatra lui Craciun), Suceava, Vaslui, Bacau, Adjud, Sascut stb.*) Folyók, patakok, dombok, hegyek, dűlőnevek és személynevek megléte, amelyek nem kis számban fordulnak elő Moldvában, ékesen bizonyítják, hogy nagyszámú magyarság élt e tájakon valaha. A korabeli források szorgalmas, takarékos, jól gazdálkodó magyarságról vallanak. A misszionáriusok azt is följegyezték,

hogy csinosabb házaik vannak, földjeik gondozottabbak a többségi románokénál. Tehát a moldvai csángómagyarság gazdasági-művelődési-politikai helyzete általában nem volt rosszabb a korabeli összmagyarságénál. Amíg részesei az összmagyarság kulturális-szellemi vérkeringésének, amíg az óhazával szorosabb a kapcsolatauk, addig virágzó élet volt a csángómagyarság lakta tájakon. Beszédese példák az alábbiak is: a 15. sz. második évtizedéig a moldvai vajdaságban három katolikus püspökség jön létre. A milkói (milkovi v. kun) 1227-ben, a szeretvárosi 1371-ben, és a moldvabányai püspökség 1410-ben. (*Havaselvén, ahol szintén tekintélyes számú magyarság és kunság élt, két katolikus püspökség alakul: a szörényi 1246-ban és az argyasi (Arges) püspökség 1381-ben.*)

A moldvai magyarság élete az önálló Magyarország megszűnése után megváltozik, rosszra fordul. Az óhaza elveszíti vezető szerepét a térségben, Mohács után három részre szakad, politikailag meggyengül. A terjedő reformáció eszméi, valamint a magyar állam külpolitikai súlyának elvesztése kül- és belpolitikai válság fokozódásához vezetett egyaránt. A katolikus egyház ereje meggyengült, egyre kevesebb magyar pap jut be Moldvába magyar atyafiainkhoz. Egy ideig a csíksomlyói ferences atyák töltik be nagy áldozatok árán ezt a szerepet, amíg őket is ki nem tiltják; mert egyre gyakoribbá válik a katolikus hit (=a magyarság) üldözése a fejedelemségben. (Pl. a görög eredetű Despot Voda alias *Heraklidesz Bazilikosz* nagy ellensége a moldvai „magyar vallásnak”, a katolicizmusnak).

Egyes fejedelmek intoleráns politikáját támogatandó a román ortodox egyház prozelita tevékenységet indít a csángómagyarság ellen, amiről korábban nincs tudomásunk. A katolicizmussal (a magyarsággal) szembeni ellenszenvnek nyomait a román ortodox egyház teológiájában kell keresni. Ugyanis a román ortodox teológiai eszmék szerint az egyház a román lélek bölcsője és mentora. Az ortodox román egyháznak a más kereszt-

tény felekezetekkel szembeni ellenszenvét történelmünk folyamán számtalan esetben tapasztalhattuk, és nem csak Moldvában...

E zürzavaros időszakban a magyar pap egyre kevesebb lesz; a Vatikán idegen ajkú misszionáriusokat küld a moldvai magyarsághoz. A jezsuita és a ferences misszionáriusok között gyakoriak az ellentétek, ezek időközönként még tettelegességre is fajulnak. Lelki gondozóik közötti ellentéteknek sajnos a magyarság látta mérhetetlen kárát. Kezdenek romosodni a templomok, a paplakok, pusztulni kezd a magyarság. A lelki élet hanyatlása mellett a romlást gyorsítják a krími tatárok gyakori és ismétlődő betörései, portyázásai. Emiatt gazdaságilag tönkremennek, állataikat minden betöréskor a tatárok elhajtják, a falvak népe állandó menekülésben van. Nagyfokú anyagi és szellemi elszegényedés jellemző e korszakra; elsősorban az északi csángómagyar falvak pusztulása válik történelmi tényé a 17. sz. folyamán. Ezt az állapotot tükrözi a század 40-es éveiben keletkezett Bandinus-kódex is.

Ez időtől kezdve a moldvai magyarság több ízben folyamodik a Vatikánhoz magyar papért; és azóta is számtalanszor „leirta siralmas panaszát” a pápákhoz írott kérelmezéseiben, ám minden „jajkiáltása” pusztában elhangzó szó maradt napjainkig...

Ezek után kézenfekvő a szomorú tanulság: a moldvai magyarság, amely valaha még őszinte, erős identitási tudatból ragaszkodott édes anyanyelvéhez, ősi szokásaihoz, vallásához stb. a 17-18. század folyamán egyes fejedelmek, de mindenek előtt az ortodox egyház nyomására, magyarnyelvű „lélegzõdõ” nagy hiányában *mély válságba* kerül. E korszakban sok hajdan volt magyar falu tűnik el az északi vidékeken; egy része nyelvüket és vallásukat elveszítve eltűnik a román ortodoxiába, másik csoportja a csángómagyarságnak nyelvileg ugyan asszimilálódik, de megmarad (*napjainkig*) római katolikus hitben. A harmadik csoportja, mindenek előtt a későbbi korokban „odacsángált” réteg megtartotta, sok esetben romlott állapotban anyanyelvét; egymás közt ma is

A brassói Katalin-kapu

ezt használják, főleg az idősebbek. Egyre gyakoribban a fiatal-ság többnyire románul beszél. Ez a szűkebb csoport (réteg) alkotja napjainkban a moldvai magyarságot. Identitástudatuk annyira meggyengült magyar iskola és magyar pap hiányában,

hogyan – megfigyeléseink szerint – ennek csupán egy kisebb hányada vállalja magyarságát...

A múlt század 80-as éveiben Jászvásáron (Iasi) római katolikus püspökség alakul és papi szeminárium nyílik a Román Királyság és a Vatikán közti Kon-

kordátum alapján. Már az első, szabófalvi származású csángó püspök, *Rab Mihály* (M. Robu) körlevéllel kitiltja az anyanyelvet a „magyar templomokból”. Utódai, *M. Glaser* és *A. Durcovici* püspök tovább fokozzák a magyarellenességet. A valamikori 4-450 ezer moldvai magyarság napjainkra kb. 70-80000-re fogyott. Amennyivel a magyarság fogyott, annyival nőtt a románok száma ugyanott. Viszont az is igaz, hogy a Vatikán elérte célját: a moldvai magyarság föléldozásával létrehozott egy románnyelvű római katolikus egyházat a szláv ortodoxia határán.

A millicentenáriumi „Szent évben” szomorú nemzeti-statistikai kép tárul elénk: pusztul a magyar Moldvában és a Felvidéken, Kárpátalján, az Őrségben (Burgenlandban), Délvidéken és Erdélyben. Minden 3. magyar a mai Magyarország határán kívül él; Dél-Erdélyben félmillió magyar a beolvadás (beolvasztás) határán van, Belső-Erdély magyarságára a csángó sors vár... Ennek ellenére, sőt ennek dacára erős hittel állítjuk és hirdetjük, hogy TÖLÜNK FÜGG, KÜLÖN-KÜLÖN MINDEN MAGYARTÓL, hogy LESZÜNK-E A KÖVETKEZŐ ÉVEZREDBEN... Látjátok feleim szemetekkel, mik vagyunk... Reménykedjünk, higgyünk, szeressünk... és AKARJUNK IS ÉLNI!

ŐSZ ERŐS PÉTER
Sepsiszentgyörgy

Felekezeti tanodáink ügye

A dr. Jakubinyi György gyulafehérvári érsekkel készült interjú elhangzott a Vatikáni Rádió 1995. december 17-i adásában.

VR: *Érsek úr, 1994 áprilisa óta vezeti a gyulafehérvári érsekséget. Melyek a pozitív tapasztalatai az egyházmegyében? Mi az, ami különösképpen is örömmel és reménnyel tölti el?*

Jakubinyi érsek: Köszönöm a kérdést, mert engem is foglalkoztat. Visszagondolva arra, hogy tulajdonképpen 1989. decembere óta úgynevezett demokráciában élünk, és ez meglátszik az egyház életén is, nagyobb a szabadság – ha nem is éppen olyan, amilyet kívánnánk –, és az egyház újra megkezdhetette tevékenységének azon ágait, melyek eddig tiltottak voltak. Mintegy rügyezésnek, rügyfakadásnak indultak a fának olyan ágai, melyek eddig szárazak voltak, elhanyagoltak. Elsősorban nagyon örvendetes az, hogy a papság tudatában van küldetésének, és most már olyan téren is működhetnek, amit eddig nem tehettek. Köztudomású, hogy a kommunista időben „sekrestyés papságot” kívántak tőlünk és azt is, hogy a családokat lehetőleg otthon ne zavarjuk. Mindez most megszűnt, úgyhogy a család-pasztoráció, családlátogatás, az ifjúsággal való foglalkozás, iskolai hitoktatás egyenesen az iskolákban – itt még nehézségek vannak, mert az állam csak heti egy hittanórát írt elő és engedélyezett, mi azonban továbbra is tartjuk a heti két hittanórát: a másikat a 45. éven át kialakult módszerünk

szerint a templomban vagy a plébánia épületében.

Örvendetes azután a laikusok bekapcsolódása a plébániai életbe. Ez eddig is megvolt, főleg vidéken, ahol szabadabban működhetett az egyház a kommunista időben. Elsősorban az egyháztanácsok, a hívek által választott képviselők, együtt a felelős lelkésszel, ők viszik az egyházközségnek elsősorban az anyagi kérdéseit, de a lelkipásztorációs kérdésekhez is hozzászólhatnak. Itt tulajdonképpen a plébánostól függ, hogy mennyiben használja fel a meglévő intézményt, az egyháztanácsot. Már a kommunista időben megindultak a laikus lelkiségi mozgalmak is. Azonban most nyíltan virágozhatnak, mint a hétvégi házastalálkozók, a cursillo, vagy a még ősiobb, az első volt tulajdonképpen a focolare mozgalma.

VR: *A tanítás, a hitoktatás nehézségén kívül van valami más nagyobb nehézség, amivel szintén találkozott?*

Jakubinyi érsek: Megvallom, hogy számomra személyesen a legnagyobb nehézség az, hogy hol a prioritás, mi a fontosabb, és mindig úgy érzem, hogy az első az, hogy katolikus főpásztor vagyok, az evangéliumot hirdetem; de mindezt – úgy ahogy a második isteni személy is érettünk emberré lett, mi pedig katolikus hitünkkel a magyar nemzetben testesültünk meg, tehát – magyar kiadásban kell megélnem katolikus hitemet. Sajnos a nemzetiségi ellentétek miatt sokszor úgy tűnik, hogy mi katolikusok nem teszünk eleget népünkért, nemzetünkért. Valójában csak az evangéliumot akarjuk megélni magyar kiadásban, de úgy, hogy hűek maradjunk katolikus küldetésünkhöz és nemzeti tudatunkhoz, kultúránkhöz, nemzeti küldetésünkhöz.

VR: *Még szeptemberben közzétett egy pásztorlevelet, amelyikben felsorolta a jogsérelmeket, melyeket tapasztalt a katolikus egyházi iskolák és az oktatás terén. Azóta történt itt valami lépés, halad a katolikus iskolaügy?*

Jakubinyi érsek: Sajnos nem történt semmi, mert a megszavazott új oktatásügyi törvény teljesen egyházzellenes. Tiltakoztunk is, egyedül is, közösen is. 1990-ben már megalakult az Erdélyi Magyar Történelmi Egyházak Értekezlete, ebben a nyolc erdélyi magyar püspökség van benne, négy római katolikus, két református, a magyar evangélikus és az unitárius. Közös beadványunk volt, kihallgatást kértünk a jogtalan törvény ellen az államelnöknél is. Nem adták meg. Kértük az Európa Parlamentnél, Európai Uniónál is Strassbourgban. Nem adták meg. Tizennégy beadványunkra az állam választ még soha nem adott, a végső eszköz valamilyen tömegtüntetés, vagy hasonló lenne, de úgy érzem, hogy ez nem a katolikus harcmodor. Úgyhogy továbbra is megmaradunk a törvényes keretek között, vagyis tiltakozunk. Múltkor a történelmi egyházak Tökés püspök vezetésével sajtókonferenciát tartottunk Bukarestben, épp az Interparlamentáris Unió ülésézése idején, hogy figyeljenek fel. Azzal az eredménnyel, hogy kilenc parlament el is jött, ér-

mindenkori igazgató kegyének, aki bármikor kiteheti az utcára az iskolát, melynek sem épülete, sem szemléltető eszközei, sem könyvtára nincs. Hála Istennek van olyan iskola, amelynek van saját épülete, de ez a gyulafehérvári küsszeminárium. Továbbá Gyimesfelsőlakon építettek a gyimesi csángók részére egy felekezeti iskolát, annak az épülete sajátja, a többi pedig vendégként szerepel a volt saját épületében. Elfelejtettem mondani, hogy az új tanügyi törvény továbbra is magáévá tette a régi

deklődött, de az az érzésem, hogy ezzel maradtunk. Az iskolaügynek ugyanis az a problémája, hogy az ország többsége, mintegy 85%-a ortodox, s az ortodox egyháznak nem volt soha felekezeti-iskola hagyománya. Nem értik, a vezetés ugyanis ortodox módon gondolkodik, és ezt a katolikus és protestáns sajátosságot, a felekezeti iskolát egyszerűen nem akarják megengedni. Hivatalosan azért, mert attól félnek, hogy ezekben a katolikus és protestáns felekezeti iskolákban ortodox gyermekeket is felvesznek és áttérítik, de a valóságos ok az, amit nem illik manapság bevallani, hogy az 1800 felekezeti iskola többségében, szinte 1500 magyar nyelvű volt és csak kb. 200 iskola volt görög katolikus román vagy pedig a szászoknak és a sváboknak német nyelvű, és hogyha ezeket az iskolákat az állam visszaadná, egy csapásra másfélezer iskola román nyelvűből ismét magyar nyelvűvé válna.

VR: *Egyetlen egy katolikus iskola sincs Erdélyben?*

Jakubinyi érsek: 1990-ben kb. 14 katolikus középiskolát alapított a négy római katolikus, többségében magyar nyelvű egyházmegye. De, ahogy az egyik igazgató nevezi, ezek az iskolák „fantom iskolák”, nincs saját épületük, hanem a volt saját épületben működik, amely 1948 óta államosított, és úgy is marad. Nyíltan kimondja az oktatási törvény, hogy az iskola prioritás a demokrata államban –, tehát az 1948-ban a kommunisták által államosított iskolákat nem fogja visszaadni a demokrata Románia sem – másrészt a volt saját épületükben, amely most államosított épület, állami népiskola működik, ezekben „vendégként” szerepelnek a katolikus iskolák. Tehát ki vagyunk szolgáltatva a

A gyulafehérvári székesegyház

1948-as kommunista tanügyi törvény előírását, hogy az egyházak csak saját személyzetük kiképzésére tarthatnak fenn iskolákat, ami azt jelenti, hogy ennek a 14 katolikus iskolának a hivatalos állami neve „szemináriumú liceum”, amelyben – az állam tudta szerint – a papságra, vagy kántorságra, vagy valamilyen egyházi állásra készülnek fel a fiatalok. Ezek az iskolák, kivéve a gyulafehérvári és a temesvári küsszemináriumot, vegyesek, tehát azt jelenti, hogy a katolikus szemináriumokba – egyedül Romániában – leányok is járnak, mert az állam más iskolát nem akar elismerni. Általános műveltséget nyújtó más felekezeti iskola, gimnázium nincs.

VR: *Erdélyben is érezhetővé válik a szekularizáció, azaz a „nyugati szellem” betörése, annak rossz oldalával is?*

Jakubinyi érsek: Pontosan így van, de hogy milyen mértékben, azt nem tudtam felmérni,

viszont egy egyszerű példát mondhatok: a demokráciában sokan zavarba kerültek az egyháztan szemponkjából. Egyháztanácsok szeretnének beleszólni abba, hogy a papot elhelyezzük, vagy ne helyezzük el. A levegőben van a „demokrata szabadság” 1989 decembere óta, és elfelejtik azt, hogy egyházunkban van hierarchia, ahol a püspök, természetesen meghallgatva a tanácsosokat, nevezi ki a plébánosokat. Csak elvétve fordult elő ugyan ilyen eset, hogy az egyháztanács egyszerűen úgy érzi, neki is van beleszólása abba, hogy a pappal mi történjék.

VR: *A papságot, ennek az átalakuló szellemnek jegyében kezelik ki a jövőben, tehát megpróbálják a missziós lelkületre felkészíteni a papokat?*

Jakubinyi érsek: A papképzés első számú feladat, és ugyanakkor első számú probléma is az egyházmegyében, gondolom minden egyházmegyében. Igyekszünk alkalmazni a Szent-szék, pontosabban az egyház által adott újabb irányelveket. Ennek következtében az idén vettük be először pl. a gyakorlati pásztorális évet a végleges elkötelezettség előtt. A 4. és 5. év között egy teljes tanévet a növendékek plébánián töltenek. Azért volt erre szükség, hogy az ügy ismeretében szabadabban dönthessenek, amikor vállalják a papságot. Remélem azt, hogy most, mivel a végleges elkötelezettség előtti időről van szó, jó eredménye lesz ennek.

Mit tehetnénk még?

Századunkban Domokos Pál Péter hívta fel a legmesszehangzóbban a figyelmet magyar nyelvterületünk legárvább közösségére. Az ő munkásságának köszönhetően került köztudatunkba a csángó-kérdés, a román tengerbe immár rohamosan beleolvadó moldvai magyaroké. Nem a népek érintkezési vonalain óhatatlanul bekövetkező természetes asszimilációról van szó, hanem arról, a lelki terror eszközeit is bőségesen alkalmazó, erőszakos románosító politikáról, amelyet immár száz éve kezdett el és folytat kíméletlenül püspökei és papjai által (a jászvásári püspökökre gondolok) a római katolikus anyaszentegyház, amely ily módon szeretné kérni, hogy a katolicizmust majd kovászként terjessze az elrománosodott csángóság ebben a legkeletibb latin népben. Mindezidáig azonban – nem sok eredménnyel. *Egyetlen görögkeletit se sikerült római katolikussá téríteniük*, de a csángó-magyarok kb. 70 százalékat elrománosították a kurta száz év alatt: tizenöt százaléuk ugyanis már előbb elrománosodott, a hosszú évszázadok során – természetes beolvadás következményeként.

De – akkor is.

Maradt még körülbelül 15 százalék. Mintegy 30-35 ezer moldvai csángó-magyar, aki még mindig őrzi anyanyelvét, ragaszkodik hozzá. Kevésen vannak már – mégis sokkal többen, mint Magyarország nem egy elismert nemzetisége, és legalább háromszor annyian, mint a szlovéniai magyarság.

Maguk is kérték papjaikat, püspökeiket, érsekeket, hogy anyanyelvükön imádkozhassanak, énekelhessenek, hallgathassák az igét templomaikban. Kérték ezt a Szentszékhez intézett folyamódványaikban, kérték személyesen is, a Szentatya első magyarországi látogatása alkalmával. Tudom: szót emelt érdekükben a Szentszéknel *Keresztes Sándor*, Magyarország (előző) szentszéki nagykövete, közbenjárni próbálkoztak az ügy érdekében erdélyi és magyarországi papok-főpapok is.

Úgy tűnik – mindezidáig hasztalan.

Pedig az Egyház *nem közömbös* nyelvi kérdésekben, kiváltképpen Moldvában. Ellenszenvvel

fogadta a több mint száz magyar iskola létesítését 1946-tól kezdődően – és lelkesen támogatta az ateista hatóságok kampányát, amelynek eredményeként tíz-tizenöt év múlva felszámolták a magyar tannyelvű iskolákat Moldvában. És tiltja, hogy megszólaljanak magyarul a jászvásári teológián és kántorképzőben tanuló fiatalok (látogató szüleikkel se szólhatnak magyarul, mint ahogy egymás között se).

Papjaik fennen hirdetik a mélységesen hívő – és gyermekien hiszékeny – népnek, hogy a magyar nyelv – az ördögé. Még érveik is vannak mellette: A magyarországi pápalátogatásról hazatért egyik idősebb csángó asszonyban igencsak kétely támadt az otthoni tisztelendőtől hallottak iránt. Meg is mondta neki: *„Hogy lehet a magyar nyelv az ördögé, tisztelendő úr, amikor én is hallottam őt magyarul megszólalni?!”*

A tisztelendő úr bölcsen mosolygott.

– Kit hallottál magyarul beszélni, néném?

– *Magát a Szentatyát* – volt a válasz.

– Tévedsz. Őszentsége nem is tud magyarul. Aki te hallottál, az egy színész volt, akit a magyarok pápának öltöztettek.

Nem kívánunk mi egyetlen elrománosodott csángót se erőnek-erejével visszaölelni a magyar nemzet kebelére, senkit se akarunk visszamagyarosítani. De azokért, akik – még mindig – magyarok maradtak, akik otthon és egymás között magyarul beszélnek és magyarul szeretnének imádkozni-énekelni a templomaikban, *tenni szeretnénk valamit*. Semmi egyebet nem óhajtanánk, csak hogy élhessenek a minden embert megillető elemi joggal és használhassák anyanyelvüket – bár a hitéletben. Ám minden erre vonatkozó kérésünk, folyamódásunk a legilletékesebbekhez – gumiba burkolt, vastag ólomfalba ütközik. Még jó, vagy rossz visszhangja sincsen a legilletékesebbeknél.

A Szentszék felől pedig – ezt *(ismételten jegyzem meg)* sajnos gyakorló római-katolikus ember létemre kell leírnom – szép szavakat hallunk a nemzetiségiek- nemzeti kisebbségek jogairól, amelyeket az államoknak, kormányoknak tiszteltben kell tartaniuk, de a maga portáján nem hajlandó seperni: arra, hogy igazságot szolgáltatson egy (döntő mértékben az Egyház által) *erőszakos beolvasztásra ítélt* népcsoportnak – legalább a népcsoport ezért könyörgő töredékének – immár nem változik.

Mit tegyenek hát a moldvai csángómagyarok? Hová forduljanak fájó gondjukkal? És azon kívül, hogy néhány száz gyermeküket székelyföldi iskolákba taníttatjuk (csepp a tengerben) – mit tehet-

nénk értük még mi, akiket a sorsuk miénkként foglalkoztat?

Talán – egyvalamit. Tovább ostromoljuk (mi római katolikus magyarok) egyházunkat, annak legfelsőbb politikai fórumát – a Szentszéket. Mert az anyanyelv tiltása a jászvásárhelyi egyházme-gyében – már nem hitbéli, hanem *politikai* kérdés. *Egyházpolitikai*. És nem hallgatunk el addig, amíg bizonyos erők már nem dughatják be tovább a

fülüket. Akár – aláírásokat is gyűjtünk, nemcsak Romániában és Magyarországon, de az egész ka-tolikus világban. Tesszük pedig ezt azért, hogy nekünk, római katolikus magyaroknak ne kelljen szégyenkeznünk Egyházunk képtelen és indoko-latlan makacssága miatt.

FODOR SÁNDOR
Kolozsvár

A monostori – Kolozsvár – Kálvária templom

Szabadon és félelem nélkül

Beszélgetés Lányi Zsolttal

Feszült figyelemmel, helyesebben izgalommal várták az 1994-es választások után a szomszéd országokban élő magyarok éppúgy, mint a többségi nemzetek politikusai, vajon milyen lesz az új magyar kormány politikája a határon túl élő magyarokkal kapcsolatban. Folyóiratunk most kezdődő sorozatában a magyarországi parlamenti pártok ama vezetőit szólaltatjuk meg, akik szervezetükben az úgynevezett kisebbségi ügyekkel foglalkoznak. A két éve hivatalban lévő kormány külpolitikájáról, s a határon túli magyarok – kiemelve az Erdélyben és a Székelyföldön élők – helyzetéről elsőként Lányi Zsolttól, a Független Kisgazda-, Földmunkás- és Polgári Párt parlamenti frakcióvezető helyettesétől kértünk elemzést.

– A Független Kisgazdapárt a jelenlegi magyar kormány külpolitikájában nagyon sok negatívumot és elítélendőt talál. A kormányzat prioritásként fogalmazza meg a csatlakozást az euro-atlanti államokhoz, majd fontosságát tekintve a környező országokkal kialakítandó baráti viszonyt következik, és csupán harmadik helyre sorolja a szomszéd országokban élő magyarok helyzetének fontosságát. A Kisgazda Párt nem fogadja el ezt a sorrendet.

Programunk értelmében az anyaország legszentebb, *minden mást megelőző kötelessége*, hogy azoknak a szülőföldjükön maradt magyaroknak az érdekeit, akik a trianoni diktátum miatt kerültek idegen megszállás alá, maximálisan védeni kell. Miután bármelyik magyar kormány eléri azt, hogy az elszakított területeken élő magyarság autonómiát kap, majd csak akkor lehet beszélni a jószomszédi viszony kialakításáról.

Tehát az első feltétel az, hogy az elszakított területeken élő magyarok a többségi nemzethez tartozókkal azonos kedvezményeket és jogokat élvezzenek, vagyis velük egyenrangú állampolgárok legyenek.

Erdélyben és a többi elszakított részekben élő magyarság beszélhessen szabadon és félelem nélkül anyanyelvén, legyen saját iskolája, kiírhatta a falu és az utcák nevét magyarul. Ugyanolyan lehetőségei legyenek a bankoknál a hitelfelvételre, fedezetre, mint a többségi nemzet tagjainak, akkor beszélhetünk kibékülésről, megbékélésről.

– *Kormányzati körökből avval utasítják vissza a határon túl élő magyarokért aggódó véleményeket, hogy az európai közösség-*

hez történő csatlakozásunkkor a fennálló problémák szinte maguktól megoldódnak.

– Ne egyszerűsítsünk! Mi az Európai Unió-beli tagságot csakis abban az esetben támogatjuk, ha ott egyenrangú partnerek leszünk, és nemzeti érdekeinket érvényre tudjuk juttatni. Előbb azonban a magyar nemzetet *gazdaságilag és erkölcsileg* alkalmassá kell tennünk a csatlakozásra.

Magyarország immáron 1100 éve európai állam, s a történelemben bizonyíthatóan léteztek olyan időszakok, amikor némely népek még sehol nem voltak fellelhetők, s a magyar nép már ekkor államalkotó volt. S ha csak Mátyás király uralkodásának idejét, a reneszánsz korszakát nézzük, büszkék lehetünk arra, hogy egész Európa hozzánk járt tanulni, tőlünk merítette műveltségét. Az udvarban tudósok és művészek serege élt és alkotott. Minket senki nem becsülhet le! Az Aranybullától kezdve számtalan történelmi emlékünkre hivatkozhatnánk, amivel megelőztük Európa többi országát. Hogy az 50 éves szovjet megszállás után a magyar társadalom ma milyen képet mutat, azért a történelmi körülmények a hibásak. Magyarország fennállása óta a nyugat bástyája volt, s mialatt ők gazdagodtak, mi harcoltunk és véreztünk. Hálából a Nyugattól

csak a déli harangszót kaptuk. Ma viszont kioktatólag lépnek föl velünk szemben.

- Térjünk vissza a határon túli magyarokra, s azon belül is Erdélyre!

- Erdélyben különleges helyzet alakult ki, hisz a román nemzeti érdekeket megvalósító erőszakos politika eredményeképpen az elrománosítás olyan mértékű lett, hogy a határmenti megyékben nagyon sok román települést hoztak létre. A színmagyar, egy tömbben élő kétmillió székelység három székely vármegye - Udvarhely, Csík és Háromszék - területén található. A Küküllő mentén, a Hargita alján olyan színmagyar falvak sorakoznak, ahol egyetlen román lakos sincs. Még a román rendőr is vagy alkoholista lesz, vagy elmenekül, mert nem fogadja be a székely közösség. Nem bántják, csupán nem állnak vele szóba, s ezt nem bírja elviselni.

- Összefüggő tömbben élő kétmillió embertől nem lehet elvitatni azt a jogot, hogy önállóan irányítsa sorsát.

- A legteljesebb székelyföldi autonómiáért harcolunk, melyet törvényben rögzített gazdasági kedvezményekkel akarunk kívánatosá tenni. Romániában a privatizáció viszonylag gyorsabban és jobban zajlott le, mint

Magyarországon. A Székelyföldön nagyon sok ember visszakapta 10 hektáros, esetleg nagyobb területű földjét, de semmiféle pénzt a román államtól nem kap, hogy a gazdaságát beindítani, működtetni tudja. Béniítő tőkehiánnyal küzdenek. Ezen úgy próbálnánk segíteni, hogy az anyaországból különböző adókedvezményekkel támogatottan oda irányítottatnánk az itthoni szabad tőkét, amellyel magyar-magyar vegyes-vállalatokat hozhatnának létre. Ez azért lenne előnyös, mert a székelyek igen tehetségesek. S jó tulajdonságaiknak köszönhetően meg tudnának kapaszkodni.

Beruházni kell és gazdaságilag talpra állítani az elszakított területek lakosságát. A Székelyföldön és Erdélyben megvannak erre a lehetőségek. Minden rendelkezésre áll, csak a pénz hiányzik.

- Ha beruházásra van szükség, ha hiányzik a tőke, miként lehet mégis gazdasági eredményt elérni?

- Minden székely falunak a mostoha gazdasági viszonyok következtében saját ipara alakult ki. Bögözön szalmakalapot készítettek, Korondon és Csíkdánfalván fazekasok dolgoztak. Más falvakban nádból fontak székeket és sorolhatnám tovább. Ezeket a háziiparokat, a faipart fel kellene lendíteni. Székelyudvarhelyen gyönyörű kopjafákat és tálasokat csináltak. *Fantasztikus lehetőségek rejtőznek, várnak felfedezésre.*

Fel lehetne lendíteni az idegenforgalmat. Gondoljunk csak a Gyilkos-tóra, vagy a Békás-szorosra! De beszélhetünk a borvizekről is. A Medve tavat valaha egész Európában felkeresték, akik valamilyen női bajban szenvedtek. Sorolhatnám tovább Erdélyben a gyógyturiz-

mus, az alpinizmus vagy a síelési lehetőségeket.

- Csehszlovákia szétválása, Jugoszlávia szétszakadása Trianonon bizonyítványának tekinthető.

- Mi Trianonnal kapcsolatban azt valljuk, hogy az egy igazságtalan diktátum volt, és nem szerződés. Trianon ellen mindig fellépünk. Az első és a második világháború után Magyarországot megcsonkították, megnyomorították. Ez nem sovinizmus. Ne vádoljanak avval, hogy mi fegyveresen vissza akarjuk foglalni Erdélyt, vagy a Felvidéket, mert ennek semmiféle alapja nincs. A mi álláspontunk a Helsinki Alapokmánnyal egyezően az, hogy erőszakkal semmiképp, viszont tárgyalásos alapon az igazságtalan trianoni szerződést rendezni kell, mivel Közép-Európának és Közép-Kélet-Európának a diktátum mindmáig olyan súlyos problémája, amely nemcsak a magyarokat vagy a környező országokat érinti, hanem az egész európai biztonságot veszélyezteti.

Még egyszer mondom, egész Európa érdeke a rendezés, nemcsak Magyarországé.

- Ami a rendezést illeti, a jelenlegi magyarországi kormányzat azt állítja, hogy a szomszéd államokkal eddig felmerült problémákra az alapszerződések megkötése a gyógyír.

– A Független Kisgazdapárt már az első alapszerződés – a magyar–ukrán – ellen is tiltakozott és egységes nemmel szavazott. Annak az a kitétel volt az oka, mely szerint a határok megváltoztathatatlanok, és a jövőben is egyszer s mindenkorra lemondunk a határok tárgyalásos alapon történő módosításának lehetőségéről. Felfogásunk szerint a jogokról önként egyetlen magyar kormány sem mondhat le.

Arra a nemzet nem hatalmazta fel. Tőlünk elvárják, hogy lemondjunk a határok tárgyalásos módosításának lehetőségéről, de amit szomszédaink cserébe felajánlanak az absztrakció. *Semmit nem tartanak be.* Csupán ígéretnek, mint ahogy korábban is csak ígérettek, s idővel mindig kiderült, hogy nem gondolják komolyan.

Hetvenöt éves tapasztalatokkal rendelkezünk.

Az olyan alapszerződés, amelyiknek az első, s legfontosabb pontja a határok megváltoztathatatlanságáról, véglegességéről szól, különösen veszélyes. Ugyanis, ha egyszer komolyan felvetődik, hogy Trianont felül kell vizsgálni, s egy nemzetközi fórum döntése alapján a lakosság etnikai összetétele miatt módosítanak a trianoni dekrétumot, akkor a szomszéd állam, úgymond jogosan tiltakozna: itt már nem Trianonról van szó, hanem két ország alapszerződéséről, két ország belügyéről. Ne avatkozzanak bele!

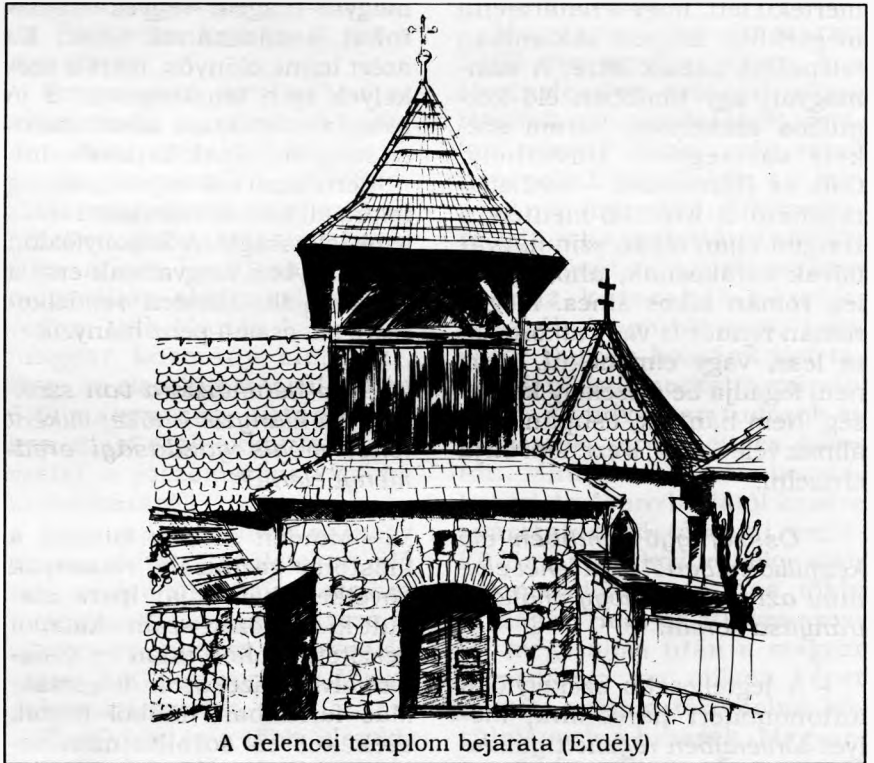
Mi minden fórumon veszünk. A magyarság ellen döntenek, mondván, Trianon megszűnt, ne is hivatkozzunk rá. Mi magunk nem is akármilyen szerződésben, hanem alapszerződésben rögzítettük a szomszéd államokkal, hogy a határunkat soha többé nem kívánjuk módosítani.

Sajnos félelmeink beigazolódtak. Az ukrán–magyar szerződés, mint prototípus, nagy tetszésre lelt mind a szlovák, mind a román kormánynál, hiszen a határok érdeklik őket a legjobban. *Nem érzik magukat biztonságban,* mert igazságtalan a trianoni diktátum, s ezt ők is tudják. Ezért erőlteti minden szomszédunk hasonló tartalmú szerződés megkötését. A magyar–szlovák alapszer-

ződés ellen is tiltakoztunk, s a magyar–román szerződés ellen is tiltakozni fogunk.

Nekünk nagyon megfelelőek a Helsinki Záróokmányban lefektetett alapelvek. Nem kívánjuk a határokat erőszakkal megváltoztatni. De békésen, tárgyalásos alapon miért ne lehetne módosítani?

KASSOVITZ LÁSZLÓ

A Gelencei templom bejárata (Erdély)

Kárpátalja magyar püspöke

II. János Pál pápa január 6-án Rómában püspökké szentelte *Majnek Antal* ferences szerzetest. Antal atya a szentendrei Ferences Gimnáziumban fizikát és technikát tanított, azután Kárpátalján a nagyszőlősi ferences misszió tagja, majd vezetője lett. Kárpátalja nem önálló egyházmegye jelenleg, hanem a kijevei apostoli nuncius irányítása alatt áll. *Majnek Antal* az ő segédpüspöke a kárpátaljai területen. Az új püspök kinevezését a kárpátaljai és az anyaországi magyarság nagy örömmel fogadta.

„Mi nem akarunk európaiak lenni, mert azok vagyunk”

Márai Sándor a második világháború idején vetette papírra az alábbi sorokat *A nemzetnevelés ügyében* című tanulmányában a jövő Európájáról és benne Magyarországról helyéről. *Az Erdélyi Magyarság* e szemelvények mostani közlését gondolatébresztőnek szánja, ugyanúgy, mint lapunk alapító főszerkesztőjének, néhai Köteles Pálnak az *Európaiság – magyarság* című esszéjében megjelent, 1987-ben írt munkájának részletét. Következő lapszámainkban helyet szeretnénk adni mindazoknak, akik hozzá kívánnak szólni e két kérdéskörhöz ma, röviddel a harmadik évezred küszöbén.

(. . .) A jövő Európáját gazdasági vonatkozásokban nem lehet másképp látni, mint vámhatárok nélküli, közös, óriási termelő és elosztó területet, ahol az európai szellem kicsinyes helyi érdekek akadályozása és gátlása nélkül, végre kifejtheti igazi képességeit. (. . .)

(. . .) A gazdasági határok feloldása nem lesz és nem is lehet egyértelmű a történelmi és politikai határok spiritualizálásával, – ezt a rossz emlékü fogalmat az eltűnt kisantant egyik elfogult, sovén és nacionalista államférfi, Titulescu dobta a népszövetségi eszmecserébe, – s Európa népei e nagyszabású gazdasági áramkörön belül mindegyre öntudatosabban kényszerülnek majd kifejleszteni nemzeti egyéniségüket és képességeiket, ha a nagy versenyben és körforgásban versenyképesek akarnak maradni. (. . .)

(. . .) A nagy gazdasági egységeken belül a versenyt azok a népek állják csak, amelyek a minőségi elvet vallják magukénak. Az új Európában, a nagy piacokon az a nép tör előre, mely a civilizáció elakadt gépezetének új lendületet tud adni. Amikor korlátlanul tudja eljuttatni a nemzetközi piacokra minden termelő nép szellemi és anyagi áruját, a minőségi kiválasztás folyamata e nagy versenyben gyorsan és elkerülhetetlenül bekövetkezik. A nagyhatalmi, tehát mennyiségi elv mellett ez új Európában jogot és helyet kér a minőségi elv. (. . .)

(. . .) Ha megnyitják a világpiacokat, – s a tömegek megmaradásának, békés együttműködésének, az emberek fejlődésének ez az első és legfontosabb feltétele, – a világ egyetlen, beláthatatlan méretű gazdasági versenypályává változik át, s e pályán a győzelmi esélyeket azok a népek biztosíthatják csak maguknak, melyek tömegeiket öntudatos pedagógiával a termelt javak ésszerű és méltányos elosztására kényszerítik, s a nép tehetőségesebbjeinek megadják a pedagógiai lehetőséget arra, hogy kifejtsék a nemzeti közösség legjobb tulajdonságait, minőséget tudjanak nyújtani azon a piacon, melynek végső gazdasági határa az occidentális műveltség által ellenőrzött egész emberi világ. (. . .)

(. . .) Meggyőződésünk, a magyar nemzet szellemének és képességeinek ismerete mondatja velünk, hogy Magyarország a háború utáni Európában, a megnyitott gazdasági határok által kényszerűen felidézett minőségi versenyben történelmi sorsfordulat előtt áll, s ezer éves európai szerepének olyan új lehetőségeit ragadhatja meg, amilyen lehetőségeket a történelemben csak a nagy szerző háborúk nyújtanak máskülönben népeknek és nemzeteknek. Mi nem területeket óhajtunk sze-

rezni az új Európában, hanem módunk nyílik rá, hogy megvalósítsuk a magyarság új európai honfoglalását, ha megfelelő nemzetneveléssel előkészítjük hazánkat arra a minőségi vezető szerepre, melyet múltja, képességei, sajátos szellemi alkata a Duna-medencében valósággal parancsolóan jelölnek ki számára. Ha a nemzet elmulasztja a lehetőséget, hogy ezt az új, békés, kulturális honfoglalást minden erejével és képességével megragadja és kihasználja, válságos sorsfordulatok elé kerül. (. . .)

A kérdésre, „mi a magyar?” – mindenekelőtt a történelem felel. A magyarság annak a ténynek öntudata, mely teljesen eltölti a honfoglaló nép kései leszármazottjait: magyarnak lenni nem állapot, hanem feladat és hivatás. A magyar nem romantikus, nem is álmodozó. Jellemző tulajdonsága és képessége a józanság, a valóságérzék, a helyes ítélőképesség. A magyarnak olyan arányérzéke van, mint kevés népnek Európában. A csekély lélekszámú magyarság jellembeli és értelmi képességei oly kiválóak, hogy azok nevelő hatása alól az itt élő, a szentistváni állameszme keretei közé befogadott nemzetiségek sem tudnak kitérni. (. . .)

(. . .) Mikor egy nép, a népek nagy vizsgáján felelni kénytelen a sorsdöntő kérdésre, milyen igénnyel és milyen jogcimmal akarja elfoglalni helyét az új Európában, nem hivatkozhat egyedül csak múltjára. Az érvelés, mellyel e múlhatatlanul időszerű kérdésre felelnünk kell, nem adhat érzelmes, sem pathetikus választ. A valóság érveivel kell felelnünk. A magyarság nemcsak a történelmi múlt jogain él itt és követel önálló, független állami létezőt az európai erők összjátékán belül, hanem hivatása van. A magyarság jelenti Délkelet-Európában azt a kiegyensúlyozó erőt, melynek hasznos és üdvös kihatásairól semmiféle új európai hatalmi konstelláció nem mondhat le. A magyarság létezéséhez való jogának legfőbb bizonyítéka a magyar alkotmány sérthetetlensége, a szentistváni állameszme töretlensége és a magyar nyelv. Nem lehet történelmi véletlen egy nyelv megmaradása, gazdagodása, elevensége és virágzása ezer éven át, olyan hatások és befolyások közepette, amilyenekkel a magyar nyelv szelleme évezreden át viaskodni volt kénytelen. A nyelv legfőbb bizonyítéka a nemzetnek, sokkal tisztábban és végzetesebben az, mint a vér és a faj. Tiszta fajú nép nincsen ma Európában, ahol évezredek történelmi kalandjai keverték vért és fajtákat, de tiszta nyelvű nemzetek vannak, s nemzet csak ott van, ahol él a nemzeti nyelv öntudata. Él a közélet-

ben, s él mindenekelőtt egy nemzet legfőbb kifejezési szándékában, az irodalomban. (. . .)

(. . .) A szentistváni gondolat megteremtette e földön az itt élő népek érvényesülési összjátékának olyan lehetőségeit, melyek, a magyar szellem vezetése mellett, minőségi vezető szerepet biztosítanak a nemzet számára a Duna-medencében. Nem sértjük egyetlen közvetlen szomszédunk nemzeti érzékenységét sem, csak tényeket állapítunk meg, mikor számba vesszük mindazt, amit a magyarság kulturális erőben és értékben az elmúlt évszázadok során a szomszéd népeknek kölcsönadott ahhoz a nagy vállalkozáshoz, mely az európai erők minden megnyilatkozásának közös célja: a nemzeti műveltségek megteremtéséhez és felemeléséhez a közös európai szintre. Minden nyugati ember, aki az elmúlt évtizedekben Magyarországot megismerte, kénytelen volt megvallani, hogy a Duna-Tisza-köz az a határvonal, ahol az occidentális sorsközösség öntudata még igazi értelemben él; e határvonalon túl fejlődő kultúrák lehetnek elevenek, életképesek, fejlődésre alkalmasak, felmutathatnak üde nép erőket, de egyelőre – és még sokáig – nem él bennük az occidentális, keresztény műveltség szintézisének és sorsközösségének öntudata olyan erővel, mint él Magyarországon. S amint cáfolhatatlan, történelmi tény, hogy Magyarország volt keleti védbástyája évszázadokon át a nyugati keresztény műveltségnek, úgy tagadhatatlan valóság az is, hogy ez a nyugati, keresztény műveltség Délkelet-Európában a történelmi Magyarország határai között sugárzik ma is lelegevenebben. A szerb, a román, a bolgár, a szlovák kultúra megteremtésére irányuló, nemes és tiszteletre méltó törekvéseket megbecsüljük, de minden tárgyilagos bírós és kutató kénytelen lesz elismerni, hogy az európai hivatásérzés öntudata Magyarországon mélyebb, történelmibb és elevenebb, mint az Európa keleti határperemén elterülő államokban. (. . .)

(. . .) Kelet felé haladva Magyarország az utolsó kultúrterület, ahol az európai keresztény műveltség hivatásérzete egyértelmű egy nemzet életformájával. Mi nem akarunk európaiak lenni, mert azok vagyunk. (. . .)

(. . .) A nyugati műveltség Magyarországon nem import, hanem szerves alkatrésze múltnak, jelennek és a szerep hivatásérzésének. (. . .)

MÁRAI SÁNDOR

Európaiság – magyarság

A magyar történetírásnak mindmáig nagy adóssága olyan összefoglaló igényű mű megírása és közrebocsátása, amely – számon tartva a korabeli európai viszonyokat – elfogulatlanul elemezné a történelmi Magyarország etnikai közösségeinek, nemzeti kisebbségeinek helyzetét.

A tények és összefüggések föltárásának elmaradása, tudatosítása súlyosan megterheli a nemzet lelkiismeretét. A tudat redőibe ugyanis mélyen beitta magát az a hamis tétel, hogy a magyarság évszázadon át elnyomta az országban élt kisebbségi csoportokat, s mindig kíméletlenül törekedett asszimilálásukra.

Ez a hamis tudat természetesen nem magától keletkezett. Tudatos erőfeszítés eredménye. A körülöttünk, s velünk élő népek nagyra törő vezetői a 19. század közepére munkálták ki saját múlttudatukat és nemzetmítoszukat, amelybe szervesen beépült az a hamis tétel, hogy előrehaladásuknak, nemzeti céljaik megvalósításának legfőbb gátja a magyarság európai jelenléte. A majdani trianoni döntés kierőszakolói végzetesen megfertőzték a magyarsággal századokon át szerves viszonyban élt népcsoportok lelki világát. A Kárpát-medence nem magyar népeinek érzelmvilágát az irredenta politikusok propagandája igyekezett magyarellenes gyűlöletre hangolni. A magyarság egy ideig több-kevesebb sikerrel küszködött a pszichológiai hadjárat ellen. Végzetesen csak akkor kezdett hatni a mérég, amikor a második világháborút követően a történetírás és a politikai gyakorlat kimondatlanul ugyan, de mégis maradéktalanul magáévá tette ezt a kisantant-teóriát. Ezzel az azonosulási gesztussal megfosztották a magyar népet saját történelmétől és nemzettudatától, és megpróbálták elsorvasztani önvédelmi reflexeit. A vélt bűneink miatti önmarcangolás ezzel éppúgy beépült a magyarság nagy részének ösztönvilágába, mint a térség nem magyar népeinek lelki világába a velünk szemben érzett ellenszenv.

Ebből a traumatikus lelki válságból csak akkor lábalhat ki a magyarság, ha visszaperli *saját igaz történelmét*, s ha a valóságos viszonyoknak megfelelően ítéli meg kapcsolatát a történelmi Magyarország nem magyar népcsoportjaival, nemzetiségeivel. Nemzeti méltóságunkat csak történelmi tudatunk helyrebillentésével érhetjük el, azzal, ha újrarájzolódnak európai erényeinek körvonalai, ha a valóságnak megfelelően tanítjuk a felnövekvő nemzedékeknek, hogy milyen volt kapcsolatunk a történelmi Magyarország nemzeti kisebbségeivel.

Nincs okunk lemondani egyik fő nemzeti erényünk tudatosításáról. Arról, hogy a magyar fejlődésnek egyik sajátossága: a magyar állam s a társadalom általában toleráns volt a behívott vagy befogadott etnikai csoportokkal. A magyar kormányok mindaddig eltűrték a különböző népcsoportok szerves kapcsolatát az anyanemzettel vagy az őket támogató rokon népekkel, míg nyilvánvalóan nem veszélyeztették ezek az együttműködések a magyar állam integritását. (. . .)

Talán kimondható az is, hogy tovább kell látnunk az országsorompóknál, éppen mert az államhatárok a legkevésbé sem igazodnak az etnikaiakhoz. Ezért figyelemre méltó *Bibó István* megállapítása, amely szerint: „*Nem egy államnak van joga egy bizonyos területhez, hanem egy népnek, nemzetnek van saját joga területével, országával rendelkezni.*” Vagyis az állam határaitól függetlenül minden nép vagy néptöredék ott kell otthon érezze magát, ahol született, ahol ősei éltek.

A történelmi Magyarország ezer éven át az ott-hont, a hitet és az anyanyelvet oltalmazó patrónus hazát jelentette a kisebbségi népcsoportok számára. S bárha országa szétdarabolásával büntették a magyar nemzetet Trianonban, a kisebbségekkel fenntartott ezer éves kapcsolatunkért nincs szégyellnivalónk.

Történelmi léptékkal mérve egy századokon át érvényesülő toleráns, nemzeti magatartásforma kell nyomjon annyit a nagy európai mérlegen, mint egy háború megnyerése.

Persze csak akkor, ha a nemzet emlékezete híven őrzi az elődök álmait és tetteit.

KÖTELES PÁL

Erdők és vizek között (részlet)

Patrick Leigh Fermor 1915 – ben született angol és ír szülők gyermekeként. Viharos iskolai pályafutás után indul el másfél esztendeig tartó útjára Rotterdamtól Konstantinápolyig. Három kötetesre tervezett (vagy duzzadt) útleírásának első része a szlovák-magyar határig kíséri az olvasót. Címe *A Time of Gifts, Ajándékok kora*.

A második rész a magyarlakta területeken vezeti végig az olvasót, valamint Havasalföldön *Between the Woods and the Water* címmel, azaz: *Erdők és vizek között*.

Fermor az ötvenes évek óta sokat írt, több műve díjazott. Kréta szigetén él maga tervezte és építette házában, idejét az alkotásnak szánja.

Ő az egyik legnemesebb veretű útleírás-szerző a kortársai között, hírnevét is ilyen jellegű műveivel szerezte. Útleírása második kötetében három fejezet foglalkozik a kisebbségi magyarsággal, a történelemmel, konfliktusokkal, s mindhárom fejezet Erdély-központú. Két, Magyarországot taglaló fejezettel kiegészítve, a kötet kétharmadát teszik ki, önmagukban kb. a felét, nagyjából 100 oldalt.

A kiválasztott részlet történelmi visszapillantása hasznos lehet olyan értelemben, hogy két szembenálló nemzeti koncepciót ütköztet, a kívülálló harmadik nemzet fiaként, sok empátiával.

Erdély* közel háromszor akkora, mint Wales, és a magyarok számára ennek elvesztése tűnik a háborús csapások közül a legnehezebben elviselhetőnek. Magyarországot a kettős monarchiabeli helyzete elválaszthatatlanul hozzákapcsolta Ausztria későbbi sorsához, s így láncreakció révén Németországéhoz is, végül 1918-ban belesodorta a legyőzetés káoszába. Mindazonáltal a bekövetkező szörnyűségek közül – Kun Béla rövid Tanácsköztársasága, az azt követő román hódítás, a rákövetkező fehér terror – egyik sem tűnt olyan katasztrofálisnak, mint az ország megcsonkítása a trianoni szerződésben. A Csehszlovákiával és Jugoszláviával szembeni veszteségek keserűek, de összehasonlításban kisebbek voltak, a vonalak tiszták, a veszteségek szó szerint periférikusak. Erdélyben mindennek a fordítottja érvényes; igazságot tenni mindkét fél számára lehetetlen volt és ma is az. Lehetetlen, mert sűrű tömegben élnek ott erdélyi magyarok, honfitársaiktól kétszáz mérföldre keletre elszakítva, egy náluk jóval nagyobb tömegű románságtól körülvéve. Hogy ezt a hatalmas enklávét Magyarország külső területévé változtassák, tömören szólva, nem volt rá mód. Be van ágyazva, mintha csak így kellett volna lennie, egy ellenséges Romániába, akárcsak egy későbbi kísérlet, Kelet-Pakisztán, s meglehet, hogy ugyanolyan sorsra ítélve. Ezen túl, az erdélyi románok lélekszáma több mint félmillióval meghaladta a magyarokét, úgyhogy *mutatis mutandis* egy győztes Magyarország számára éppolyan lehetetlen lett volna elfogadható határokat körvonalazni, amelyek a románok számára is tisztességesek lettek volna. Ki lesz az elkerülhetetlen szenvedő alanya? – Magyarország, elveszítve erdélyi testvéreit, vagy a románság, megélve a *status quo* állandósulását? – az csak attól függött, hogy ki veszíti el a háborút. Magyarország a vesztes oldalon szerepelt, s az eredmény elkerülhetetlen volt: határokat zúztak szét, amelyek a török hódoltságot kivéve közel ezer éven át érintetlenek voltak; az ország területének kétharmada a győztesek közt osztott szét, és attól fogva a nemzeti zászló szó szerint és metaforikusan is, félárbocon maradt.

A magyarok Erdély iránti igényüket inkább a történelmi elsőségre alapozták, mintsem etnikai túlsúlyra; a románok mindkettőre. A románok az ókori dákok (akik királysága épp itt terült el) és

* A tartomány tulajdonképpen attól a ponttól, ahová elértem, csak úgy harminc mérfölddel keletre kezdődik. De a szűk sávnak közte és a háború utáni magyar-román határ között – ezen keltem át – úgy tűnik, nincskülön neve, és szabadon szólva, gyakran egy kalap alá veszik Erdéllyel

(Traianus alatt Kr. e. 107-ben az országot meghódító és gyarmatosító) rómaiak keveredéséből való származásra hivatkozva formálnak jogot; illetve – mert az elméletek változnak – azoktól a dákoktól származtatják magukat, akiket elrómaiásítottak a hódítások során, melyek Kr. e. 271-ig tartottak, amikor a mindent elsöprő gót áradás Aurelianus császárt csapatai visszavonulására kényszerítette a Duna déli oldalára. A Traianus és Aurelianus közötti százhatvannégy év alatt egy latinul beszélő dáko-román népesség alakult volna ki, a Gallia-beli gallo-rómaiakhoz hasonlíthatóan, és ez, mikor Aurelianus csapatai visszavonultak, helyben maradtak (jóval inkább úgy, mint nyugaton a légiók latinul beszélő helyi leszármazottai, mikor a légiókat visszahívták Rómába), nyelvét további leszármazottjainak hagyva örökölni. A román nyelv szláv elemét a szlávok későbbi, egész Kelet-Európát át-fogó elterjedésének tulajdonítják a románok, amelyet nyugaton a Gallia északi részében beszélt nyelv teuton eleméhez lehetne hasonlítani, mint a frankok Rajnán túli szétszóródásának nyomához. A dáko-románok képeznék tehát az ország faji és nyelvi felépítésének alaprétéget. Betolakodók vonultak rajta keresztül, tekintetük távolabbi, nyugati zsákmányokra vetve. Néhányuk elidőzött itt egy darabig, de sorra mind eltűntek. Időközben ebben a krónikákba fel nem jegyzett sötét korban a dáko-románok mint nomád pásztorok éltek – talán csiszolatlan nemesekként, pásztorkodó hűbéreseikkel együtt – állataikat legeltetve, míg a magyarok a nagy magyar alföld elfoglalása után újra keletnek térve meghódították Erdélyt és leigázták őket: s ez a leigáztatás tartott, e szerint a történelmi elmélet szerint egész a trianoni szerződésig.

A magyar történelmi változat egész Aurelianusig egyezik a románál. A magyarok szerint – elméletüket az egyetlen, a témát érintő szövegre alapozva – a telepések elköltöztetése teljes volt, nem korlátozódott a csapatokra és a közigazgatásra. Ha maradtak is vissza dákok, feltehetően szétszéledtek és kipusztították őket a gótok, lakóhelyüket pedig benépesítette a szlávok azután következő terjeszkedése. Az egyetlen népesség, amelyet a magyarok a kilencedik században ott találtak, a kisszámú, szétszóródott szlávság lehetett, amely hamar beolvadt. Az első krónikások a tartományt „elhagyatottnak” írták le.

Az űrt betöltendő, a magyarok a székelyeket telepítették be a Kárpátok közé (hacsak nem azok előzték meg őket), ahol még ma is ők alkotják a magyar népesség zömét. Azután behívták a „szászokat” a Rajna alsó folyása mellől, és csak ezután, a korai tizenharmadik században (hangoztatják a magyarok) lépnek be a románok a képbe; de nem mint a dáko-románok leszármazottainak folyamatos haszonélvezőiként továbbélő örökösei, hanem mint Makedónia és a Balkán híres *vlach* népességének bevándorló csoportjai, amelyek romlott latint beszéltek, hosszú birodalmi leigázásukból hozva azt magukkal. Észak felé vándoroltak a falkáikkal, nyájaikkal, mondják a magyarok. És lehet, hogy a kumánok vezetése alatt, lehet, hogy anélkül, de valószínűleg a vad besenyők kíséretében. Utat törtek maguknak Dél-Erdélybe és a

Kárpátok csúcsai közt telepedtek meg, ahol – eszerint az elmélet szerint – folyamatosan erősödtek az újabb *vlach* csoportok érkezése révén, míg végül létszámban a magyarokat – a székelyeket és a szászokat is – messzemenően túlszárnyalták.

A románok és a Balkán *vlach*jainak a beszéde egyazon forrásból kell származzék. Túlontúl hasonlítanak egymáshoz, úgyhogy aligha lehet másképp; a román nyelvek közül nagyon kevés áll egymással ily szoros rokonságban és csak az a meglepő, hogy az őket elválasztó évszázadok és távolság nem szakították őket jobban el egymástól. Százötven évvel ezelőttig mindkét nemzeti csoportot *vlach*nak vagy *wallach*nak nevezte a világ többi népe (de soha maguk a románok), s ez bizonyára a közös eredetre utal. Hogy hol? Erdélyen kívül, mondják a magyarok: késői bevándorlókként érkeztek; benn Erdélyben, erősítik a románok: délre csak későbbi elvándorlókként jutottak ... A problémához közelítő, tapasztalatlan érdeklődő ezen a ponton kezd el puhatolózva csodálkozni: nem lehetséges, hogy a válasz valahol a kettő között fekszik? A *vlach*ok mindenfelé szétszóródtak Dél-kelet-Európában; nem lehettek-e néhányan Erdélyben is, akár a vándorló szlávok, mikor a magyarok betörték?

Bárcsak tudnánk, mi történt Aurelianus visszavonulása után! De Vopiscus sötét mondataitól eltekintve, nem tudjuk, semmit sem tudunk: a csönd és sötétség ezer évig tartott. Tudjuk, hogy a római visszavonulás Kr. e. 271-ben történt (jó száz évvel korábban hagyták el a rómaiak Britanniát), utána azonban – Gelutól eltekintve – Erdély latinul beszélő lakosairól a legkorábbi említések 1222-ben és 1231-ben tűnnek fel, amikor megemlítik „a *vlach*ok vallását” és „a besenyők és a *vlach*ok erdejét”. Akkor bukna ki – vagy bukna újra ki – az árnyékból, mikor a Plantagenet dinasztia uralma csúcsán áll, húsz éve, hogy a keresztes hadak elfoglalták Konstantinápolyt, s alig hat év telt el a *Magna Charta* óta. Zavarba ejtő és nehezen hihető, hogy ily kevés, ami erdélyi kortársaikról köztudott. Egyesek az előző évszázadbéli mongol inváziót

okolják ezért a meghökkentő hiányért. A mongolok mindent elpusztítottak; nemcsak kastélyokat, templomokat és kolostorokat, hanem – úgy tűnik – minden egyes dokumentumot, amit azokban őrizhettek. Van, aki holmi erődítmény betemetett romjai közül remél híreket, melyek csodával határos módon azóta érintetlenek, hogy Batu kán felégette azokat. Talált kincseket remél. Valami erdő járó, rókát vagy borzot ásó erdélyi akad rá talán, hirtelen, a kúszónövények és gyökerek között, egy száraz üregre, tele páncél mellvértekkel, melyek mellett ott a pergamen is...

Egy egészen más szemszögből nézve, ennek az űrnek az előnye a rivális vitatársak számára óriási. Egy ilyen űrben elméleteket lehet gyártani, mintha így vagy úgy lett volna, és a szigorú – nyelvészeti, földrajzi, etnológiai vagy vallásos – tények alkalmi darabjai nem kell hogy találjanak semmilyen keretbe. Valójában képtelenek is ilyenbe illeszkedni, hiszen minden más részlet hiányzik és bizonyos laza határok között bármilyen alakzatba elrendezhetők, ami a beszélő szándékainak megfelel. Az értelmezések annyira különbözőek, mint két paleontológus munkája, akik közül az egyik dinoszauruszt, a másik egy masztodont rakna össze ugyanabból a maréknyi csontmaradékból. A „feltételezzük hogy” pár oldal után „feltételezhetjük, hogy”-gyá alakul, ami néhány újabb oldal után már „mint kimutattuk” jelenik meg. És elég pár újabb oldal, hogy a kezdeti sápatag feltételezés szemérmetlenül megszilárdult mérőföldkövé változott, egész idő alatt azonban egyetlen atomnyi új bizonyíték híján. *Előnyös részletek* pompás *tömbökké* önthetők, a kellemetlenek diszkréten a nemlétebe süllyeszthetők. Obszkuritás uralkodik. Olyan terület ez, ahol a *suggestio falsi* és a *suggestio veri*, a történelmi konfliktusok iker aljasság sötét lámpással és ijhúrral cserkészik az árnyak közt.

Ezek az ősrégi ambiguitások igazából a tanult konjunktúra számára lennének igazi terep, ha nem a keserű vetélkedések hajszoznak őket az utóbbi időkben, ill. még most is. A történelmi elsőség, ha bizonyítható lenne, életbevágóan fon-

tos lenne a vitatott tulajdonjog peremében; s századunk korábbi éveiben, mielőtt az etnikai megfontolások olyan túlhajszolt tényezők lettek volna, amilyené azóta lettek, még jóval fontosabb volt? A birtoklás, hódítás útján, a történelmi folytonosságtól fedezve és szerződésekben megszilárdulva, még érvényes és tiszteletreméltó szempont volt. Nagybritannia és Franciaország gyarmatbirodalmi változatlanul virágoztak, Oroszország is bizton birtokolta – s birtokolja – a cárok rendkívüli méretű ázsiai annexálásait. Ilyen légkörben minden kutatási tárgyilagosság, amely hajlandó a kutatói oldalnak ártó bizonyítékokat is föltárni, áru-lástól kell, hogy fertőzött legyen.

Magától értetődően, annak idején minderről nagyon keveset tudtam, bár lehetetlen volt meg nem sejtenem belőle valamit; s később, mikor hosszabb időt töltöttem a „rég” Romániában – a *Regat*-ban, vagy „királyságban”, ahogy rá Erdélyben örökké hivatkoztak –, többé-kevésbé megértettem a román megközelítés összefüggéseit, de nem túl erős adagokban – nehéz lenne kevésbé sovén emberekre gondolni, mint a család és a barátok, akik közt Moldvában éltem – és mindent olvastam, ami elem került mindkét oldalon. A szembenálló esetekben tehetséggel és meggyőzően érveltek; a logikai lánc mindenikben hibátlannak tűnt. Az összes ellenvetésekkel szembenéztek és megsemmisítették, s ha egyik érveléstől a másikhoz fordultam volna, ugyanaz ismétlődött volna meg, két szék közt a pad alatt hagyva engem. Pedig tudtommal én vagyok az egyedüli, aki egyformán meleg érzésekkel fordulok mindkét, csatára kész oldal felé és forrón kívánom, válhassanak barátokká. A képzelt teker-csek fölfedezése a romok közt vajon megoldaná-e a kérdést? Én, kifogásolható köztes helyzetem miatt nem lehetek egyik fél hasznára sem.

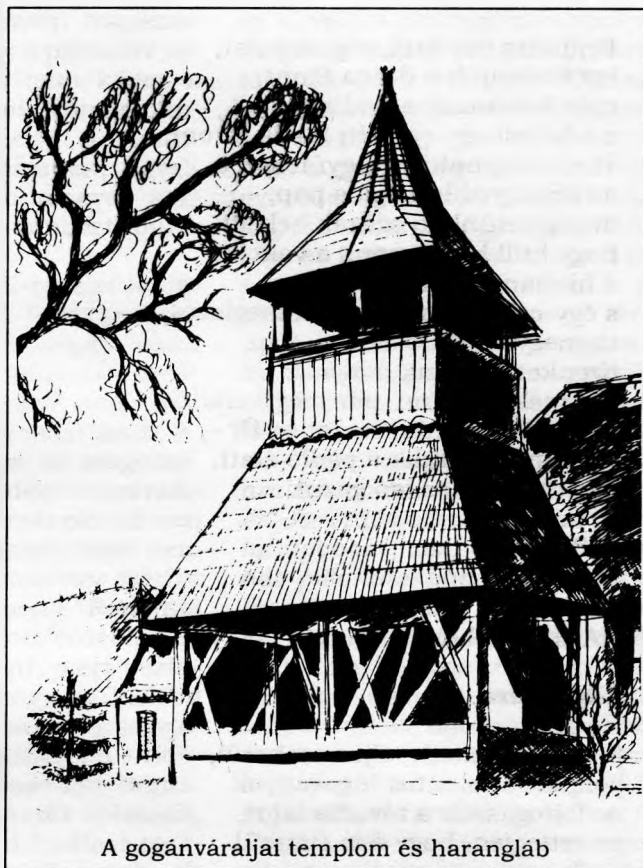
A magyar földesurak körében Erdélyben fokozott keserűség uralkodott. A mezőgazdasági reformok elvették tőlük birtokaik zömét és kiosztották a parasztok között. Az intézkedés minden lehetséges igazsága ellenére, senki sem veszíti el szívesen a földjét, így a sértődöttség hangjai fölerősödtek. Ők, a birtokosok nem tudhatták, hogy siránkozásuk lényegében nem különbözik a jajveszékeltől, melyet a román bojárok vidéki házaiban lehetett hallani, akiknek szintén megcsonkították a birtokaikat. Mi több, e bojárság nehezelt és meg volt győződve, hogy a saját román kormánya jóval előnyösebben kezeli az új és vonakodó magyar alattvalókat, hogy minél jobban elfogadtassa magát velük. Későbbi látogatásaim során, mikor magyar erdélyieknek meséltem ezt, azok – rendíthetetlenül meggyőződve, hogy ők a diszkrimináció

különleges áldozatai – elcsodálóztak és hitetlenkedtek. Forrongtak a rendszer egyenlőtlenségei ellen és a *Regatból* érkezett új hivatalnokok megvásárolhatósága miatt. Vesztegetési történetek jártak, az ő magatartásuk pedig az új állam és Kárpát-medencén kívüli hivatalnokai irányába engem arra emlékeztetett, hogy milyen bizalmatlanok és megvetőek voltak az amerikai polgárháború utáni ültetvény-tulajdonosok az északról érkezett politikai kalandorokkal szemben. Valóban, voltak ellenszenves vonások: a tapintat-nélküliséget és gátlástalanságot feltehetőleg a múltbeli magyar abszolutizmust megbosszulni vágyó indulatok szították. (...)

Mindennek azonban kevés nyomát mutatta a mindennapi élet. Urak és parasztok nemzedékek óta ismerték egymást jóban-rosszban, így a *Regatból* érkezett hivatalnokok mindkettejük számára jövevények voltak. A helyszínen egyfajta érzelmi melegség élte túl a határok és hovatarozás változásait, akár csak a múlt konfliktusait. „Emlékszem az öreg grófra”, hallom később a román pásztert, amint mondja: „a lovaival és hintóval! Szép látvány volt. És nézzen rá most: szegény öreg ember!” Gyakran ellenkező töltetű érzelmek érvényesültek a másik oldalon, és hiányos tapasztalataim szerint az állam gonoszsága ellen boraik mellől dörgő nemesek azzal kellett volna törődjenek, hogy föl szabadítsák a helybélieket, akik az ők holdjaikat megkapták. Az ősi hűbéri viszonyok eltűntek, a szívós jelképek azonban továbbéltek a megemelt kalapokban, a kézcsókban, a szertartásos köszönési formákban. Mindez különös, szinte testetlen távolságérzettel telítette az erdélyi életet. A kisebb földbirtokosok legtöbbjét kényszerítették a körülmények, hogy román állampolgárrá legyen, de alig akadt köztük, aki járt volna Bukarestben. Távoli Babilonnak látták; a por, a vesztegetés, a ravaszság Babilonjának, és szentül fogadták, hogy ha rajtuk múlik, soha oda be nem teszik a lábukat, sőt még a korábbi keleti határt sem lépik át. Szent István koronája után sóvárogtak; szemük, fülük, szívük csak egy irányba volt nyitott: a megcsönkített királyság felé, nyugatra!

Végezetül még említésre méltó, hogy egy idegen ennek a sanyarú helyzetnek semmi nyomát nem érzékelhette. (Az én sajátos esetemben a legfontosabb, ami fönmaradásra érdemes, az a határtalan kedvesség emléke.) Birtokok, jócskán megnyirbálva bár, de még léteztek, s olykor úgy tűnt, semmi sem változott. Bűbáj és *douceur de vivre* lebegett még a megkopott belső díszek között, és odakint is minden összefogott, hogy gyönyörködtesen. Szigetként a rusztikus román sokaságban,

A gogánváraljai templom és harangláb

más fajhoz és vallásokhoz tartozva, az elveszített fölény fantomjaival maguk körül, ezek a kastélyépítők az őket körüllegő hangulattal az angol-irek elbukó, ősi Waterford-i vagy Galway-i birtokainak hangulatát idézték, annak minden szomorúságával és varázsával. A múltért betegesen rajongtak, nem látva senki más, csak nemzetbéli társaikat a szomszédos birtokokon és az ott dolgozó parasztokat. A múltba nézve éltek, egy geneológiai, már-már konfuciánus álomban, és számos mondatuk ért véget egy-egy sóhajban.

Fordította: LENGYEL FERENC

JÉKELY ZOLTÁN

A marosszentimrei templomban

Fejünkre por hull, régi vakolat,
 így énekeljük a drága Siont,
 egér futkározik a pad alatt
 s odvából egy-egy vén kuvik kiront.
 Tizen vagyunk: ez a gyülekezet,
 a tizenegyedik maga a pap,
 de énekelünk ki százak helyett,
 hogy hull belé a por s a vakolat,
 a hiuban a denevér riad
 s egy-egy szuvas gerenda meglazul:
 tizenegyedikünk az árva pap,
 tizenkettedikünk maga az Úr.
 Így énekelünk mi, pár megmaradt
 – azt bünteti, akit szeret az Úr –,
 s velünk dalolnak a padló alatt,
 kiket kiirtott az idő gazul.

1936

MARKÓ BÉLA

Ady Endre

Szabad lehessen, éljen emberül,
 polipkarú, alantas ingoványok
 ne fojtogassák a távolba látót,
 ne rettegjen, hogy ő is elmerül

a bűzös sárban, míg a szemhatár
 már tág mezőt, már friss eget mutatna,
 ne lépjen mérges, úttalan utakra,
 ki múltba néz, de eljövökre vár,

s Jövőt keres, Szerelmet, Életet
 a Gorgó-fejű halottak felett,
 ki göggel él, és mást is gögre lázít,

feledje végre volt alázatát,
 kóstoljon bort, nőt, verset és hazát,
 s szólhasson, hogyha jobb Tavaszra vágyik!

DUTKA ÁKOS

Haza kell mennem

Haza kell mennem – a földem izent,
 A földem: a váradi nagytemető,
 Haza kell mennem: apáink sírján
 Inog a fejfa, mozdul a kő.
 Anyánk házában idegen nóta,
 Bujdosó koldus az árva húgom. . .
 Haza kell mennünk, a földem izent,
 ha oda veszünk is a vándorúton:
 Szálljon elém e vadaló ének
 Lázadó kinnak, sajgó kelésnek,
 Hódító hordák útjára fekvő
 Rejtett kigyónak, meztelen késnek,
 Menj haza lelkem bolygó lidércnek:
 Magyar lelkekben lobogó tűznek,
 Anyám szavával holtig daloló,
 Menj haza, ha százszor visszaűznek.
 Vidd dalom, vidd a szó nyilait,
 Hogy irdatlan éjen sűgva suhogjon
 Fekete versek tört ütemén,
 Fáradt szívemben szüntelen dobogjon,
 Vidd dalom, vidd a szó panaszát,
 Hogy millió testvér lelkein égjen,
 Sírjon, sikoltson alatta a kín,
 Ezen a hosszú elátkozott éjen.
 Haza kell szállnod: parancsol a föld
 A lázadó váradi nagytemető,
 Haza kell mennem: apáink sírján
 Inog a fejfa, mozdul a kő,
 Anyáink házában idegen nóta
 Bujdosó koldus az árva húgom,
 Haza kell mennünk, hallod-e testvér,
 Ha oda veszünk is a vándorúton.

Román magyar kapcsolatok – 1944

Forrai Tibor, a bukaresti magyar követség kulturális előadójának 1943. december 20.–1944. január 10. közötti dél-erdélyi körútján tapasztaltak alapján a magyar követ, *Hertelendy* valószínűnek találta, hogy ha a szovjet csapatok előrenyomulása folytatódik, szaporodnak a megegyezést sürgető hangok, sőt még a bécsi döntést is elismerik a románok. Szerinte a román értelmiség felismerte: a közös, szovjet veszéllyel szemben együtt kell fellépni; hogy a román kormány a magyar kérdéssel, más komolyabb problémákról akarja a figyelmet elterelni; végül: nem igaz, hogy az Észak-Erdélyben élő románok sorsa elviselhetetlen. *Forrai* szerint még a Kolozsvárról menekült nagyszombeni egyetem tanárai is ezt vallották. 1944. január 4-én például *Juliu Hatieganu* a szebeni egyetem rektora mondotta a következőket *Forrainak*: „*Hogyan áll a keleti front helyzete? Nem tudunk-e megtalálni egy modus vivendi-t a két ország között? Milyen tragikus ez a tény, hogy a két ország mégis egymásban a legnagyobb ellenséget látja. Minket közös veszély fenyeget és közös sorsunk van. Igazak-e a két ország közötti közeledési kísérletek. A közeledést valahogy kulturális vonalon lehetne kezdeményezni.*”

Állítólag többeknek tudomása volt arról, hogy január 5-én éjjel a magyar parlamentben a magyar-román kérdés sürgős megoldásáról tárgyaltak. „*Ionas-*

cu és Longa,” szintén tragikusnak nevezte, hogy a pánszláv veszéllyel szemben nem képes a két nép összefogni. Ennek alapján *Forrai*, aki szerint a perszonálunió sem lehetetlen, figyelmébe ajánlotta a magyar kormánynak: vegye mindezt fontolóra.

Forrainak a dél-erdélyi románokkal folytatott beszélgetéseivel szemben *Hertelendy* követ Bukarestben, a külügyminisztérium munkatársaival való találkozókból egészen mást szűrt le. Erre csak részben ad magyarázatot, hogy az erdélyi románoknak és a regáti románoknak sem az érdeke, sem a szemlélete nem volt azonos. *Hertelendy* szerint az adott helyzetben – Románia azért sem mutatott érdeklődést a megegyezés iránt, mert tisztában volt azzal, hogy ha kellően előkészíti az átállást – a szovjetek bukovinai és Sherson – vidéki csapatösszevonásaira Románia csak tessék-lássék válaszolt, mindössze másfél hadtest mozgósítását rendelte el, amely alkalmatlan a szovjet előrenyomulás feltartóztatására – s ha lemond bizonyos területekről a Szovjetunió javára, megmentheti a számára sokkal fontosabb nyugati részeket, azaz Erdélyt. Ezért mutatott közönyt a magyarok amnesztia, ipari, munkaszolgálati, az elhagyott ingatlanok kezelésével, vagy a köpeci bányával kapcsolatos javaslati iránt.

A *Curentul* című lapban megjelent „magyarbarát” hangú cikk apropóján *Forrai* több ízben találkozott a lap főszerkesztőjével, *Pamfil Seicarual*, aki háromhetes lisszaboni útjáról tért haza. 1944. január 20-án a magyar követség kulturális tanácsosának több mindenről volt alkalma vele beszélni. *Seicaru*, aki felismerte, hogy hiába várták az angol-amerikai beavatkozást, s aki

az újvidéki vérengzést abból a megfontolásból is rossz lépésnek tartotta – bár hasonlót állítólag az angolok is elkövettek Dél-Olaszországban –, mert ezzel ártottak Magyarországot hírének, meggyőződésének adott hangot azzal kapcsolatban, hogy egész Közép- és Kelet-Európa ki van téve a szovjet hódítás veszélyének. A következőt tanácsolta: „*A két népnek meg kell találnia egy modus-vivendi-t, de amint azt már előbb is mondtam, mi regátiak nem kezdeményezhetünk semmit, mert abban a pillanatban árulással vádolnának az erdélyiek. Az erdélyieknek kell az erdélyi ügyben most, ezekben a nehéz pillanatokban, megtalálni a megértés fonalát. Én óhajtom a két ország közötti ügy rendezését és állítom, hogy az erdélyi kérdés mellékes, de ha én ezt a sajtóban kinyilvánítom, úgy másnap ebből botrány lesz. Ezt Maniu tehetné meg például. Miért nem próbál kapcsolatot keresni Maniuhoz; Ő megtehetné az első kezdeményező lépést ilyen irányban. Én ígérem, ha Maniu az első lépést megteszi, úgy én másnap lapom egész súlyával az ügy mellé álllok. Maniunak bármilyen közleményét hajlandó vagyok lehozni. Maniu ilyen esetben igen nagy szolgálatot tenne, őt a közvélemény is követné. Egy ilyen lépést a román kormány is nagyon szívesen venne, hisz a legsúlyosabb probléma gondjaitól mentesülne ezáltal. Boldog volna a két nép, amely őszintén óhajta a megértést. Üdvözlőné Berlin, egész Európa, legfeljebb Moszkvának nem tetszene.*”

Forrainak még egyszer május 15-én volt alkalma őszinte, beható beszélgetésre *Seicarual*. (Később elítélték a háborús bűnösök perében). Ebben a beszélgetésben benne volt Magyarország német megszállásának tapasztalata is, és a várható és

Paraszt Párt sem *II. Károly* király, sem *Antonescu* marsall diktatúrája előtt nem hajolt meg, és a népből választott felelős és demokratikus kormány híve, hanem azt is, hogy – és erre vonatkozóan hivatkozott a nyugati országok ígéretére – egyetlen egy román területről, különösen pedig *Erdélyről* sohasem fognak lemondani.

Rendkívül tanúságos volt *Forrai* találkozója 1944. január 23-án délelőtt fél 11 és 12 között *Maniuval*, aki három dolgot gyűlölt következetesen: a németeket, a liberálisokat és *II. Károly* királyt és környezetét. Velük szemben időnként hajlandó volt a magyarokkal való megegyezést keresni, előttük az autonóm Erdély gondolatát, vagy a közép-európai föderáció reményét megcsillogtatni. *Maniu* – írta *Forrai* jelentésében – 100%-ig meg van győződve a német veszteségről, az angol-amerikai-orosz győzelemről. Se Románia, se Magyarország helyzetét nem látja rózsásnak, de ami Magyarországot illeti még súlyosabb helyzetben van. A két nép közeledése, kiegyezése az erdélyi kérdés megoldása nélkül lehetetlen – mondotta *Maniu* – és egyáltalán nem hagyott kétséget afelől, hogy az erdélyi kérdés „megoldása” nem lehet más, mint az 1940. augusztus 30. előtti határ visszaállítása. (Besszarábiát és Bukovinát ugyanakkor „leírta” *Maniu*). A két népnek pedig – húzta alá többször – azért kell kiegyezni, hogy együtt lépjenek ki a háborúból. „Magyarország szempontjából igen fontos volna, ha megtalálná a kibékülés lehetőségét összes nemzetiségeivel...”, hogy a háború utáni konföderációban megkaphassa az őt megillető helyet.” (*Maniu* után nagy politikai ellenfele, *Petru Groza* volt az, aki a föderáció reményével kecsegtette Magyarországot). A „magyarbarát” közeledést, megegyezést kereső jelenségek közül kiemelkedik *dr. Teofil Vescan* „Az erdélyi szellem” című írása, amely a *Timpo* ul 1944. február 6-i számában jelent meg.

„Az erdélyiek számára az igazolt szenvedély tárgya egész Erdély, minden tarka változataival, mindazokkal, akik képesek faji és vallási különbség nélkül

elkerülhetetlen szovjet megszállástól való félelem. Ezért intette *Seicaru Maniut* mérsékletre, hogy ti. amikor nemzetek létéről vagy nemlétéről van szó, akkor nincs fontossága pár megye hovatarozásának.

1944. január 8-án délelőtt az a fogadás, amelyet *Juliu Maniu* tartott 70. születésnapja alkalmából a bukaresti Str. Sfintilor 10. szám alatti lakásán, a kiugrás egyik előkészítő megbeszélése lett. *Maniunak* birtokában volt *Benesnek* az 1943. decemberi Sztálin-Molotov-Benes megbeszéléséről beszámoló levele, amely alkalommal Moszkvától Magyarország példás megbüntetését kérte *Benes* és – többek között – a román területi igények maximális kielégítését. A fogadáson jelen volt *Lupu* (Nemzeti Parasztpárt), *Graur*, a betiltott *Adevarul* zsidó főszerkesztője, *Carandino*, több lap tulajdonosa, akit három hónapig *Tirgu-Jiuba* internáltak, *Bosca Malin*, a *Curentul* erdélyi szerkesztője, valamint volt miniszter, és több liberális párti politikus is, így *Angelescu* volt kultuszminiszter, *Dinu Bratianu* és *B. B. Bratianu*. Különös értelmet nyertek – jelezte a bizalmat és azt a szerepet is, amit *Maniunak* szántak – *Angelescu* köszöntő szavai: „Őn az egyetlen ember, aki az események háborgó tengerén kivezeti a mi csónakunkat...” *Maniu* a köszöntőkre adott válaszában nemcsak azt hangsúlyozta, hogy a Nemzeti

az igazi erdélyi szellemet képviselni. Az igazi erdélyiek nem tanúsítanak sovíniszta magatartást. Megértők egymással szemben, úgy, mint ahogy a múltban, annyi éven keresztül, a legteljesebb összhangban, teljesen függetlenül a kor hivatalos szellemétől. ...Az erdélyiekre egy kötelesség vár: a történelmi határozat nem lévén kezünkben, ki kell hangsúlyozniuk energikusan mindazokat a megnyilvánulásokat, amelyek az igazi erdélyi szellemet képviselték. ....*N. Balcescu* elgondolásai kell, hogy mintaképp legyenek, *Kossuthnak* egyes tanulmányai, valamint *Rebreanu*, *Nagy István*, *Áron Cotrus* és *Spectator* írásai. Mindig abban bízva, hogy fel fog támadni újra az igazi erdélyi szellem.”

Így nézve a dolgokat *Kós Károly* kijelentései, amelyek az év folyamán a kolozsvári „Termés” folyóirat ankétja alkalmával jelentek meg, az erdélyi sors legjobb útján levőknek tűnnek fel. „Ezen ritka bátorságot eláruló kijelentések félreértelmezése egyáltalán nem használna az erdélyi őslakók közmondásos objektivitásának. Ezeket a sorokat azzal a meggyőződéssel írtam, hogy az Erdélyben megvalósítandó szintézis a Dunavölgye pacifizálásának eszköze lesz és talán az egész Dél-Kelet-Európáé is akkor, ha az utolsó órában az erdélyiek szavát is meghallgatják”.

Az aradi konzul következő két

talvezetője *Hodry* másod konzul. *Pontosabban Maniu* Észak-Erdély visszacsatolását, a teheráni konferencián elhangzottak alapján *kész tényként kezelte*, Bihar és Szatmár megyék Magyarország javára történő jelentéktelen határkiigazításától eltekintve.

Magyarország német megszállása után Észak- és Dél-Erdélyben *egyaránt* felerősödött a németellenes összefogás gondolata. Észak-Erdélyben 1943 óta állandó kapcsolatban voltak a magyarországi és helyi háborúellenes erők; a Kisgazdapárt, a Parasztpárt, a Békepárt képviselői rendszeresen megfordultak Kolozsváron. Az erdélyi hagyományokhoz híven – modern politikai fogalommal – *népfrontos* alapon ezeken a találkozókon szociáldemokraták, az Erdélyi Fiatalok, az Erdélyi Párt, a magyar egyházak képviselői *egyaránt* megfordultak.

Összehasonlítva: 1.) a dél-erdélyiek magatartása a németellenesség, a háborúból való kiugrás terén határozottabb volt az észak-erdélyiekénél. Dél-Erdélyben ugyanis *Szász Pálnak* például *pontos* információi voltak a készülő román kiugrásról, mint ahogy az aradi és brassói magyar konzulnak is; 2.) tudomásuk volt arról is, hogy a németellenes román ellenzék tett bizonyos lépéseket a magyarság felé; 3.) a kényszermunkatáborból, s egyéb üldöztetést megtapasztalt dél-erdélyi magyarság számolt a német vereséggel, s azzal, hogy ennek milyen következményei lesznek Erdélyt illetően, és arra hívta fel a figyelmet: az erdélyi magyarok jól tennék, ha lépéseket tennének a románság felé. És erre pontosan *Márton Áron* hívta fel a figyelmet, aki – a magyarság életveszélyes helyzetben volt – 1946-ban aláírója és kezdeményezője volt annak a beadványnak, amelyben a magyar egyházak, történelmi intézmények vezetőivel együtt tiltakozott, egy újabb Trianon ellen, s aki Párizsba szánt beadványában kimondotta: az erdélyi magyarok nem akarnak többé román uralom alatt élni.

Világnézeti különbségre való tekintet nélkül – húzta alá a brassói magyar konzul – úgy vélekedtek 1944. áprilisában mi-

jelentése – egy két héttel Magyarország német megszállása előtti keltezésű, a másik a két baloldali és két történelmi párt ama júniusi találkozója utáni, ahol a kiugrásról megegyeztek – azt a *Maniut* mutatja be, aki nemcsak Romániának a háborúból való kiugrását készítette elő, hanem azt, aki a háború utáni Románia vezetője óhajtott lenni.

Március elején Aradon vezető román politikusoknak is megmutatta *Benes* levelét, amely abból a szempontból is figyelemre méltó, hogy jelzi: miért is hangoztatta *Maniu* és *Groza* a „*legteljesebb egyenlőségen alapuló*” román kisebbségi politika fontosságát. „*Románia nemcsak elvesztett területeit kapja vissza, de az esetleges lecsatolandó besszarábiai és bukovinai részekért nyugaton remélhet kárpótlást. Ennek előfeltétele az abszolút demokratikus uralom és a kisebbségek teljes egyenjogúsítása minden vonalon. Továbbá az is, hogy az adott pillanatban a szövetségesektől kapott felszólításra Románia teljes hadseregével álljon rendelkezésre és a parancsokat habozás nélkül teljesítse.*” Nem másról volt szó tehát, mint arról, hogy Erdélyt csak az említett feltétel ellenében kapta vissza a Szovjetuniótól Románia.

A második jelentésben szintén *Maniu* aradi útjáról számolt be *Sztójay Döme* ideiglenes hiva-

dön Brassó bombázása után újabb internálások történtek, hogy a magyarság lépéseket kell tegyen az erdélyi románok felé. Arról is szólt a jelentés, hogy a magyarországi német megszállást követően ahogy szigorodtak a hatósági intézkedések a Regátból jött titkosrendőrség segítségével a magyarok ellen, úgy enyhültek a zsidóság ellen hozott intézkedések, olyannyira, hogy a Magyarországrol menekült zsidók bejövetele elé nem gördítettek akadályt; 2-3 hónapnyi időt is adtak nekik, hogy továbbjuttassuk meg szervezzék.

Így *Antonescu* Romániája, ahol 1940 júniusában, Besszarábiából kivonulóban többszáz gyilkosságot követett el a román hadsereg, 1941. június 22.–1941. szeptember 1. között, amikor az 1940-ben átadott területek visszafoglalása megtörtént 166.497 ember vesztette életét, így az észak-erdélyi 121.270 elpusztított zsidót leszámítva, az akkori Románia zsidóságának 43%-át, 350.000 embert gyilkoltak meg a pogromokban, vagy az azonnali megsemmisítő táborokban, s ahol 1942 őszére már ki volt jelölve a regáti és a dél-erdélyi zsidóság deportálásának a napja, a magyar zsidók megmentője szerepében tetszelgett.

Forrai Tibor 1944. január 28-i „*Béketárgyalásokra való előkészületek Romániában*” című 24

oldalas tanulmánya az előzményeket tekintette át. Forrai úgy tudta, hogy *Mihai Antonescu* kezdeményezésére 1943. elején alakult egy, a „béke hivatala” elnevezésű bizottság a béketárgyalások munkálatainak koordinálására. A „béke irodájában” (biroul pacii) találkoztak azok, akik ennek kidolgozására megbízást kaptak. 1943. március 6-án és 20-án előttük beszélt *Mihai Antonescu* a békéről történő előkészületekről. Az iroda feladata propagandakiadványokban jelezni Románia ezen szándékát. A Román Tudományos Akadémiát *Giurescu* propaganda miniszter vonta be, ahol egy sorozat tanulmány készült el a dákorómai kontinuitás szellemében. *Gusti* professzor a Szociológiai Intézetben folytatott propagandát a magyarok ellen. A nagyszebeni egyetem tanárai, így *Lupas* és *Dragomir* fontos műveket jelentettek meg Erdélyről. A *Gheorghe Bratianu* vezette alatt álló Általános Történeti Intézet adta ki az Erdélyről szóló két-kötetes német nyelvű munkát.

Mihai Antonescu, mint megindokolta, ezeknek az intézeteknek a tevékenysége nem kielégítő, nem elég hatékony, szemben a Svédországban, Svájcban megnyilvánuló hasonló magyar tevékenységgel szemben, amelyek – állította – természetesen teljesen meghamisítják Erdély, vagy a moldvai csángók történetét. *Antonescu*

a „büro” ülésén 1943. március 20-án a következőt mondta: „*Magyarország elérte, hogy az összes politikai és szellemi problémák terén egy szent egységet alkot, amelyben mindenki a közös sorsnak és a magyar jogok védelmének egyik tisztviselője. Korlátlan bölcsességgel, amelyet tisztelnünk és elismerünk kell, a magyar nép elérte, hogy a különböző politikai irányok terén vezető elitet teremtett, amely egységesen egy rendszert alkot. Ezenkívül elérte Magyarország, hogy jogainak kimutatásában, a propaganda, a dokumentációk és a holnapra szükséges anyag beszerzése szempontjából egy nemzeti programot alakított, úgyhogy a jelen pillanatban Budapest és Magyarország valamennyi szellemi központja valószínű arzenál Magyarország jogainak megvédésére szolgáló anyag előkészítésében és Magyarország helyzetének minden problémával és hipotézissel szemben való kimutatásában.*”

Mihai Antonescu miniszterelnök-helyettesnek a békére való előkészületekkel kapcsolatban a következő volt az elgondolása: fel kell hívni a figyelmet a román népnek az európai civilizációt szolgáló munkájára; Európát a szláv-ságtól védő funkciójára, saját földrajzi helyzetére, hogy ti. a Balkánnal – „*a Balkán koronájának*” nevezte *Antonescu* – a Baltikummal, Közép-Európával, azaz a szlávokkal, germánokkal, egyaránt érintkezik. Kiemelte a román olaj, a Fekete tenger gazdasági, stratégiai fontosságát, illetve hogy ezt is tudatosítani kell a nagyhatalmakkal.

Nagy fontosságot tulajdonított annak, hogy a bécsi döntés érvénytelenségét bebizonyítsa, amely a „*nemzeti jog szempontjából nem létező, a nemzetközi jog szempontjából pedig kényszer*”. Érvénytelen azért is, mert az azt elfogadó rezsimet, a nemzet érdekeit kifejező államcsiny váltotta fel; a koronatanács nem a román nép kifejezője volt. *Antonescu* egyébként 1941. január 11-én, majd április 23-án, illetve szeptember 15-én készített memoran-

dumában jelentette be, hogy nem ismeri el a bécsi döntést, és rendkívüli módon számított arra, hogy a határon kívül élő románság támogatja az államhatárok helyreállítását.

A román nemzeti célok érdekében teljes szabad kezet biztosított a szerzőknek: jogászoknak, történészeknek; őket a rövid cikkek publikálásától kezdve a nagy művek megírására biztatta. E célból csak a Román Tudományos Akadémia másfél millió lejt kapott, s csak erre a célra.

A brassói konzul meg nem nevezett titkos forrásra hivatkozva adott hírt az 1944. január 15-i bukaresti, *Tatarescu* volt miniszterelnök által összehívott értekezletről. Annak jelentőségét jelzi, hogy 500 meghívott vett rajta részt; délelőtt Bukovina, Besszarábia és Moldova, délután Munténia, Olténia, Bánát és Erdély küldötteinnek voltak megbeszélései. Ezeknek volt egy szigorúan titkos része, és egy, amelyről a következőt jelentette a magyar diplomata: 1.) Megállapodás történt *Antonescuval*, hogy az adott időpontban átadja helyét *Tatarescunak*; 2.) Őt bízták meg azzal, hogy az angolokkal felvegye a kapcsolatot; feléjük a török diplomácia a közvetítő a kairói értekezleten történt megállapodáshoz igazodva; 3.) a cél Észak-Erdély visszaszerzése, s ha lehet Besszarábia és Bukovina megmentése; 4.) Románia – Törökországgal egyidejűleg – teljes polgári és katonai erejével fellép Németország ellen.

A nagyfontosságú bukaresti értekezleten feltűnt, hogy sem *Maniu*, sem *Mihalache*, sem *Dinu Bratianu* nem vettek részt – ők Brassóban találkoztak – pedig hasonló elképzelés vezette őket.

A név – visszaronánosítási törvény megjelenésével egyidőben számolt be *Hertelendy* bukaresti követ a külügyminiszternek arról, hogy a katonai atassé a következőkről szerzett tudomást: „*Isztambulban román kiküldöttek tárgyalásokat folytatnak szovjet megbízottakkal oly irányban, hogy Románia azon esetben, ha az orosz hadsereg a határaitra ér, keleti*

tartományát (beleértve még Moldva egy részét, sőt esetleg a Dobrudzsát is) ellenállás nélkül feladja, feltéve, hogy az oroszok neki ennek fejében egész Erdélyt és Tiszáig terjedő magyar területet, valamint a Kárpátalját biztosítják.”

S miközben január végén megkezdtek Galac polgári lakossága kiürítését, itt és Konstancában erősen felemelték az állomásozó német katonaság létszámát, eléggé gyakoriak lettek a román-magyar határincidensek, s országszerte tudni vélték, hogy a kormány már csak tessék-lássék tart ki Németország mellett, s mihelyt a határain az orosz csapatok megjelennek, nem folytatja a háborút. A brit hírszolgálatra hivatkozva jelentette *Zilahi Sebess* brassói konzul, hogy *Stirbey* herceg Törökországon keresztül március elején megérkezett Moszkvába, hogy ott a román kormány különbékéhez irányuló kérelmét előadja. A *Stirbey* herceg által *Maniu*hoz eljuttatott szovjet feltételek a következőket tartalmazták: (e szerint a tárgyalás nem a román kormány, hanem az ellenzék [*Maniu*] és a szovjetek között folya Ankarában) a román hadsereg szovjet vezetés alatt az átállás után felveszi a harcot a németekkel; a Szovjetunió kárpótlást követel Romániától (ezt a *petróleumrészenyek átadásával szerette volna a román fél fedezni*); ragaszkodik az 1940 júniusi határokhoz, de Észak-Erdély átadását Romániának nem ellenzi. *Maniu*, aki ekkor nem tartotta lehetetlennek, hogy a magyarok betörnek Dél-Erdélybe, elfogadta a feltételeket, csak azt kérte, hogy a területi kérdésekről végleg a béketárgyalásokon döntsenek. Mindezt abban a reményben, hogy Bukovinát visszaszerezheti Románia.

Két fontos, május 20-i dátumú levelet kézbesített a futárszolgálat *Sztójay Dömének*, a külügyminisztérium vezetésével megbízott miniszterelnöknek, egyiket az aradi konzulátusról, másikat Alsótömösről. Az elsőkben az újabb katonai behívásokról volt szó, amely a román nagyvezérkar bizalmas rendelete nyomán 20%-ban a

magyarokat érintette; a másikban *Tatarescunak* a marsallhoz és a politikai pártok vezetőihez intézett leveléről, az általa „nemzeti tanács”-nak nevezett koalíciós kormányról, amelynek feladata a királyság intézményének átmentése és a békekötés előkészítése volt. A magyar ideiglenes ügyvivőnek tudomása volt arról a megállapodásról, amely június végén a *Bratianu* család birtokán, *Florica* községben jött létre a négy párt képviselői, *Dinu* és *Gheorghe Bratianu*, *Maniu*, *Popovici*, *Titel Petrescu* (SZDP) *Patrascanu* (RKP) és *Ralea* között, arról hogy együtt lépnek fel a németek és *Antonescu* diktatórikus rendszere ellen. A július 22-i jelentésben a jövődől koalíciós kormány névsora tovább bővült, s hogy az un. demokratikus blokk kormányprogramja kidolgozás alatt van.

Visoianu küldetéséről is tudomást szerzett az Alsótömösrre telepített magyar diplomácia, hogy ti.: 1.) egész Besszarábia és Észak-Bukovina átadandó a szovjeteknek; 2.) Észak-Erdély visszakerül; 3.) kárpótlást csak a Szovjetunió fizet Románia; 4.) az angolok nem várják az azonnali átállást; 5.) a Szovjetunió azonban igen. *Megyeri-Schwartz* első konzul, ideiglenes ügyvivő tudni vélte, hogy *Visoianu* ezen utolsó pont megváltoztatása miatt utazott Londonba.

Az egyik utolsó jelentés Alsótömösről, *Reményi-Schneller Lajosnak*, a KM ideiglenes vezetésével megbízott pénzügyminiszternek 1944. augusztus 19-i keltezésű – tulajdonképpen két azonos dátumú dokumentumról van szó – és rendkívül gazdag információkban. Az első *Mihai Antonescunak* a Führer főhadiszállásán tett látogatásával kapcsolatos, ahol *Ribbentropnak* megfogadta, hogy nem tárgyal többé a szövetségesekkel, visszatérése után azonban azonnal kapcsolatba lépett a semleges államokban lévő román diplomatákkal, és épp ellenkező utasításokkal látta el őket. Ami a román és a szovjet csapatokat illeti, utóbbiak Iasinál voltak már, azonban – épp a tárgyalásokra való tekintettel *Gafencu*

Svájcban folytatott megbeszéléseket a Szovjetunió képviselőjével – felfüggesztették az offenzívát. *Visoianu* és *Stirbey* ezalatt Kairóban a szövetségeseket a romániai légitámadások megszüntetésére próbálta rávenni.

Traub követségi tanácsos, ideiglenes ügyvivő második számú, augusztus 19-i beszámolójában *Antonescu* megbuktatásáról szóló előkészületekről adott számot. *Antonescu* marsall a Führer főhadiszállásáról hazatérve beszámolt *Mihály* királynak útjáról, aki kifogásolta a németek felé tett újabb ígéreteit. *Antonescu* nem vonta le a következtetést és elhatározottnak látszott a háború folytatására. *Traub* arról is beszámolt, hogy egyrészt a Vasgárda összeszedte maradék erejét, azt remélve, hogy ha *Antonescu* távozik, a vasgárdisták, akik tisztán képviselik a német érdekeket, átvehetik a hatalmat, másrészt arra ösztönözte az ellenzéki pártokat, hogy megtegyék a döntő lépést, az augusztus 26-ra tervezett kiugrást.

Hogy előbb következett be, annak tulajdonítható, hogy *Ion Antonescu* 1944. augusztus 23-án délelőtt elszánta magát, hogy kiadja a parancsot: Románia folytassa a háborút a Szovjetunió ellen, Németország oldalán!

ROMÁN ILDIKÓ

Sztálini határok I.

A Trianoni békeszerződés 102 ezer 280 négyzetkilométernyi – a történelmi Erdélynél jóval nagyobb – területet csatolt Romániához. E tény Erisz istennő kezében örökösen felhasználható „aduvá” változott. Az I. és II. világháború között a magyar kormányok politikája a revízió nyugodott – miként e revíziótól való félelem, avagy a rossz lelkiismeret hozta létre a kisantantot. Noha a magyar revíziós törekvések a trianoni határok mindegyikére kiterjedtek, mégis a magyarság történeti értékítéletében Erdély sorsa a többi elcsatolt országrészénél is fontosabbnak bizonyult. Nem utolsó sorban az anyaország területét felülmúló kiterjedése, és a magyar államiság, magyar nemzeti gondolat őrzésében játszott szerepe miatt.

Az USA budapesti nagykövete (1941-ig) John Montgomery kifejtette, hogy

„Ha Hitler megígérte volna Erdély visszacsatolását (Magyarországhoz), bizonyos: egyetlen magyar kormány sem lett volna elég erős ahhoz, hogy az ajánlatot visszautasítsa, még akkor sem, ha ennek következményeként Magyarország területe a német hadműveletek támaszpontjává válik”.¹

A II. világháborús évek egyik felelős politikusa: Kállay Miklós emlékirataiban ugyanebben az értelemben írt:

„Tulajdonképpen az egyetlen oka annak, hogy a háborúba léptünk és hadseregünket az orosz frontra küldtük az volt, hogy a románok már teljes erejükkel részt vettek az oroszok elleni harcban, mi pedig még nem, s ezzel veszélyeztettük a németek további jóindulatát és Erdélyt... A németek figyelmeztettek bennünket, hogy ha a románok harcolni fognak és mi nem, erkölcsileg és gyakorlatilag lehetetlenné válik Hitler számára, hogy az erdélyi kérdésben ne módosítsa álláspontját a románok javára”.²

Werth tábornok, magyar vezérkari főnök 1941 májusában három emlékiratban is követelte, hogy Magyarország vegyen részt a szovjet-elleni háborúban. Június 14-i emlékiratában részletesen kifejtette, hogy a háborúban való részvételtől „várható a további revíziós igények kielégítése, amit a szovjetellenes harcban való részvétel fejében – mint jutalmat – joggal várhatunk.”³

Csábítva, fenyegetve

A románok – csakúgy mint a magyarok – a németek kegyeit keresték, s a német diplomácia nem is mulasztotta el az alkalmat, hogy a helyzetből előnyt húzzon. Az er-

délyi kérdés még 1944-ben is a német diplomácia eszközéül szolgált. Ekkor mind Magyarország, mind Románia egyre inkább a háborúból való „kiugrás”, a német tábor elhagyásának gondolatával foglalkozott.

1944 elején Hitler felismerte: nem bízhat többé Horthy és társai hűségében, és ezért Magyarországot meg kell szállnia. A német vezérkar Hitlerrel is előbbre járt, már 1943. szeptember 30-án előterjesztette Magyarország elfoglalásának terveit – azt három hadműveleti övezetre osztották föl. A központi övezetet a német hadseregnek kellett volna elfoglalnia, míg a másik két övezet birtoklását a román és a szlovák csapatoknak hagyták feladatul.⁴

Antonescu 1944 február végén Berlinbe látogatott – s Hitler ekkor felfedte előtte Magyarország megszállására vonatkozó terveit. Egyben felajánlotta: vegyenek részt a hadműveletekben a román csapatok is. A Führer terve lelkes fogadtatásra talált, ugyanakkor a román részvétel árát is fölvezolta Antonescu – ami azonban Hitler szemében túl magasnak tűnt. S úgy határozott, Magyarország megszállását román részvétel nélkül hajtja végre.⁵ A magyar vezetőkkel történő tárgyalások során nem mulasztotta el megemlíteni a román megszállás lehetőségét: 1944 márciusában a Salzburg melletti Klessheim kastélyba hívta meg a magyar kormányzót, és ott kísérletet tett arra, hogy „vendéget” beleegyezésre bírja országa megszállását illetően – amit már eleve eldöntött.

„Hitler legfőbb fenyegetése a kormányzóval szemben 1944. március 18-i találkozásukon az volt, hogy román csapatok is részt fognak venni Magyarország megszállásában” – írta Kállay Miklós.⁶

A Kormányzó a vártnál konokabbnak bizonyult, és – hogy ellenállását – megtörjék „*Ribbentrop* még egyszer összehozta *Horthyt Hitlerrel*. Szombathelyi (magyar vezérkari főnök) szerint ez a beszélgetés már enyhébb hangnemben zajlott le, s *Hitler* ígéretet tett, hogy a románok nem fognak az ország megszállásában részt venni. Majd amikor Romániában a nyár folyamán mind akutabbá vált a „kiugrási” veszély, a német vezérkar kidolgozta Románia megszállásának tervét, s abban a magyar csapatok részvételét is „beletervezték”⁸.

1944. augusztus 25-én a magyar kormány Románia „kiugrásáról” tárgyalt és az ülésen felvetődött Erdély déli, román fennhatósága alatti része megszállásának gondolata. Néhány miniszter fenntartását elvetve, a kormány többsége elhatározta, hogy elfogadja a német javaslatot és támadást indít Dél-Erdélyért – „*mentvén, ami menthető*”. Szeptember 5-én azonban a gyenge és kimerült hadsereg indított támadást, oly mértékben összehangolatlanul, hogy az eleve is kevés sikerrel kecsegett – írta *Kertész István*.⁹

A magyar követelések szovjet támogatása

A *Generalissimus*, miként egykoron *Hitler* is, igen hatásosan aknáztta ki Románia és Magyarország viszálját Erdély kérdésében. A Szovjetunió területi igényeket támasztott Romániával szemben és Besszarábia visszacsatolását követelte. *Molotov* külügyi népbiztos egyúttal értesítette a német kormányt, hogy a Szovjetunió „*csak a saját érdekét kívánja előmozdítani és nincs szándékában más államokat (Magyarország, Bulgária) arra ösztönözni, hogy azok is területi igényeket támasszanak Romániával szemben*”.¹⁰

A valóságban a Szovjetunió e hivatalos politikájánál sokkal tovább ment. A szovjet tevékenység nem maradt titokban a németek előtt, de úgy látszik, ez nem váltott ki bennük túlzott ellenkezést. A szovjet kezdeményezés ugyanis arra ösztökölte a magyarokat, hogy saját területi

igényeikkel lépjenek fel. Ezek viszont arra kényszerítették a románokat, hogy a németekhez – mint döntőbíróhoz – forduljanak.

1940. július 7-én *Molotov* fogadta *Kristóffy József* moszkvai magyar követet. S közölte: a Szovjetunió az Erdéllyel kapcsolatos magyar követeléseket indokoltnak tartja. S hajlandó a jövődől tárgyalásokon azokat támogatni. A Turnu-Severin-i tárgyalások idején *Molotov* ezeket megismételte.¹¹ A szovjet csapatok Besszarábiába vonulása napján *Dekazonov*, a külügyi népbizottság délkelet-európai osztályának vezetője magához kérte *Kristóffy*t és közölte: „*A magyar álláspont Erdély kérdésében sok tekintetben azonos a Romániával szembeni szovjet állásponttal Besszarábia kérdésében*”.¹²

John Montgomery könyvében a következő – valószínűsíthető – párbeszédre számol be *Sztálin* és *Kristóffy* között:

„*Sztálin: 'Vajon, Magyarország lemondott-e Erdélyre vonatkozó igényéről?'*

Kristóffy: 'Nem, nem mondott le.'

Sztálin: 'Akkor miért nem támadják meg Romániát? Itt az idő!'

*Kristóffy: 'Be fogok számolni kormányomnak.'*¹³

Montgomery egy meg nem nevezett budapesti angol diplomata nevében idézi e párbeszédet. Nincs megbízható forrás, mely lehetővé tenné *Montgomery* állítása ellenőrzését, s ismeretes: ezidőtájt *Sztálin* igen ritkán fogadott személyesen diplomáciai megbízottakat ... Mindenesetre, *Ermannsdorf* budapesti német követ 1940. június 5-én arról számol be a berlini külügyminisztériumnak, hogy *Csáky* külügyminiszter közlése szerint *Molotov* 72 órán belül két ízben is találkozott *Kristóffy*val, s közölte vele: „*A különböző híreszte-*

lésekkel ellentétben, a Szovjetunióknak nincsenek követelései Magyarországgal szemben, amellyel baráti jó viszonyt kíván fenntartani. Magyarország Romániával szemben támasztott igényeit éppen olyan jogosnak találja, mint az orosz igényeket Besszarábiában”.¹⁴ Ennek ellenére *Molotov* óvatosan kitért a szovjet álláspont nyilvánosságra hozatala előtt, s amikor erre kifejezetten megkérték, kijelentette, hogy a Szovjetunió támogatja ugyan a magyar álláspontot, „*nem tartja azonban helyénvalónak, hogy a szovjet sajtó nyíltan kifejezze a szovjet kormány véleményét a román-magyar viszály ügyében*”.¹⁵

Egy évvel később – közvetlenül a Szovjetunió elleni német támadás után – a kérdés ismét felszínre kerül. *Sztálin* törekvései ekkor arra irányultak, hogy elejét vegye további országok, köztük Magyarország csatlakozásának a szovjetellenes háborúhoz. 1941. június 23-án *Molotov* magához kérte *Kristóffy* magyar követet és biztosította, hogy a szovjet kormánynak nincsenek követelései vagy háborús szándékai Magyarországgal szemben, *nincsenek fenntartásai, hogy a magyar igények kielégülést nyerjenek Románia rovására és ilyenemű fejleményekkel szemben a jövőben sem lesznek fenntartásai*.¹⁶

Magyarország hadba lépése természetesen módosította a román-magyar kérdésben addig

elfoglalt – vagy legalábbis sejteti engedett – szovjet álláspontot. Mióta ismerjük az 1943 decemberében Moszkvában lezajlott *Benes-Molotov-Sztálin* tárgyalás titkos jegyzőkönyvét, azóta tudjuk, hogy e jegyzőkönyv szerint *Molotov* 1942 nyarán memorandumot intézett volna az angol kormányhoz, melyben egyebek között az állt volna, hogy „az erdélyi kérdés megoldása nem volt igazságos a románokkal szemben”.¹⁷ Mindenesetre az 1943 decemberi tárgyalásokat összegező közös zárónyilatkozatban a Szovjetunió kinyilvánítja szándékát, hogy „Romániát a Magyarországgal szembeni vitájában támogassa és segítse abban, hogy az erdélyi kérdésben jogos rendezés jöjjön létre”. Az előzményekből kitűnik: a színvallást ez irányban *Benes* erőltette, az oroszok pedig elfogadták. Részben, hogy *Benes*-nek kedvében járjanak, részben, mert már akkor Románia javára tettek különbséget a két ország között, háborús részvételeket tekintetbe véve.

1944 augusztusában Románia felmondta szövetségét Németországgal és néhány héttel később a szovjet csapatok már Erdélyig hatoltak előre. Októberben befejezték Erdély megszállását. Az új helyzetben nem volt többé szükség Magyarországot engesztelni, vagy csábítani. De a szovjet diplomácia nem felejtkezett meg az erdélyi kérdésben rejlő lehetőségekről.

A 19. cikkely rése

A fegyverszüneti szerződés, melyet a magyar küldöttség 1945. január 20-án írt alá Moszkvában, egyértelműen megállapította, hogy Magyarország köteles visszavonni csapatait az 1937. december 31-i határai mögé. Érvényteleníteni az összes törvényeit, rendeleteit – amelyek a csehszlovák, jugoszláv és román területek bekebelezésére vonatkoznak.

Ezzel szemben a román fegyverszüneti szerződés, amelyet majdnem négy hónappal korábban, 1944 szeptemberében írtak alá, bizonyos részt hagyott az 1937. évi román-magyar határok esetleges revíziója irányában. A szerződés 19. cikkelye szerint „a szövetséges hatalmak semmisnek és érvénytelennek tekintik a Bécsi Döntést Erdély ügyében és egyetértenek abban, hogy Erdély (vagy annak nagyobbik része) visszaadatik Romániának, feltéve, hogy a békeszerződés ezt jóváhagyja”. Ez a cikkely, vagy pontosabban, a zárójelben foglalt fontos záradéka – „vagy annak nagyobbik része” – lett a következő két évben a román és magyar politikai megfontolások gyűpontja. S az több értelemben is a két ország belpolitikájára is rányomta bélyegét.

Az illegalitásban lévő kommunisták Magyarországon 1944 szeptemberében egy kiáltványban kifejtették: „Erdélyt nem megvédeni, hanem csak végérvényesen elveszíteni lehet a Hitler oldalán vívott háborúban. Mert Erdély végérvényesen ahhoz az országhoz fog tartozni ..., amelyik bátran és elszántan harcol Hitler ellen”.¹⁸

Az illegális Szabad Nép 1944 szeptemberében „aljas provokátoroknak” bélyegezte azokat a személyeket, akik „mint a magyar kommunisták megbízásá-

ból” azt javasolták, hogy „Erdély szakadjon el Magyarországtól és alakítsák meg az önálló Erdélyi Tanácsköztársaságot!”¹⁹

Bizonyítatlan, hogy az illegálisban tevékenykedő magyar kommunisták – kiáltványuk fogalmazásakor – tudtak-e a román fegyverszüneti szerződés cikkelyéről, amely magába foglalta a lehetőséget, hogy Erdélynek csak nagyobbik része adatik vissza Romániának. Erdély kisebb részét tehát esetleg Magyarország kapja meg. Nem kellett azonban feltétlenül ismerniük a 19. cikkely pontos szövegét ahhoz, hogy kifejtsék álláspontjukat. A magyar kommunisták között voltak olyanok, akik fenntartásokkal éltek a trianoni békeszerződéssel szemben. Hazaféltségben odáig mentek, hogy *ellenlezték* azt. Álláspontjukban egészen odáig fejlődtek, hogy a Kommunista Internacionálé 1925. évi V. Kongresszusának határozatában felszólították Jugoszlávia, Románia és Csehszlovákia által bekebelezett területek magyar ajkú lakossága körében tevékenykedő kommunista pártokat, hogy kiáltsák ki az „önrendelkezés az elszakadásig” jelszavát. Például a harmincas években, még az Internacionálé VII. Kongresszusa előtt „a trianoni határok demokratikus revíziójáért” szálltak síkra.²⁰

Az önkormányzat négy hónapja

1944. augusztus 30-án hozott döntés értelmében a 2. Ukrán Front keretében megindultak a szovjet és román csapatok Észak-Erdély felé. Nem sokkal ezután „önkéntes-csoportok” érkeztek az országrészbe. Többnyire az 1940-ben eltávozott menekültekből állottak és „Maniu-gárdának” nevezték magukat. Egy angol diplomata, miután 1945 elején Kolozsvárott járt, értesítette a londoni külügyminisztériumot, hogy az önkéntes-csoportok, „melyeknek sok tagját személyes bosszúvágy fűti ... legalább 35 magyar haláláért voltak felelősek, és „a Maniu-gárdák néhány héten át ... kétségtelenül félelemben tartották a magyar lakosságot.”²¹

A magyar lakosság küldöttsé-

get menesztett a szovjet katonai parancsnoksághoz, hogy a „Maniu-gárdák”-ra panaszt tegyen. Az említett angol diplomata szerint „kétségtelenül igazuk volt a magyaroknak, amikor meg akarták győzni az oroszokat, hogy a gárdisták tettei veszélyeztetik a Vörös Hadsereg közlekedési vonalait”.²²

E panaszok alapján a Szövetéséges Ellenőrző Bizottság (SzEB) 1944. november 14-én a bizottság szovjet elnökének javaslatára, elhatározta: „eltávolítja Erdélyből a reakciós román rendszert, amíg Romániában egy igazán demokratikus rendszer nem fog kialakulni, amely képes lesz biztosítani a magyar lakosságának a fegyverszüneti szerződésben foglalt demokratikus jogokat”. A szovjet közigazgatás felügyelete alatt megjelenő erdélyi magyarnyelvű Világosság 1945. január 25-én közölte a SzEB elnöke: Andrej Visinszkij kijelentését. Ti. „Erdélyben önhatalmúlag, a szovjet kormánnyal való megegyezés nélkül, megjelentek az ún. Juliu Maniu önkéntes-alakulatok, amelyek raboltak és terrorizálták a magyar nemzetiségűeket”.²³

A román közigazgatás eltávolítása Észak-Erdélyből haraggal és keserűséggel töltötte el a vezető román politikusokat. A bukaresti brit ügyvivő 1944. november 27-én jelentette Londonnak, hogy Juliu Maniu Visinszkijhez intézett levelében rámutatott arra, hogy „a szovjet parancsnokság nem engedélyezi a román közigazgatási szerveknek, hogy Észak-Erdélyben felújítsák tevékenységüket (és ez) kirívó ellentétben áll a fegyverszüneti szerződés feltételeivel és Románia életbevágó érdekeit sérti”. Egy másik angol jelentés arról számolt be, hogy Maniu kolozsvári hívei – még azok is, akik részt vettek a náciellenes mozgalomban – „lehangolóan sovíniszták... és az oroszok, a magyarok és a mai kormány elleni panaszokra pocsékolták tüdejüket és időnket”.²⁴

Ami a brit diplomaták jelentései szerint a román haragot kiváltotta, az reményt keltett a magyarokban. Annál is inkább, miután „az oroszok ismét bevezették a magyar pénznemek használatát és újra megnyitották a magyar iskolákat. A Román Egyetemet, amely Kolozsvárra

tette át székhelyét, visszaküldték Sibiuba (Nagyszebenbe)”.²⁵

A szovjet hatóságokat különböző okok bírhatták rá ezekre a lépésekre. Kétségtelenül befolyásolták őket a közvetlen katonai szükségek, amelyeket veszélyeztetett a terror és fosztogatások által kiváltott nyugtalanság. Ehhez járul, hogy a magyar lakosság másképp viszonyult a Szovjet Hadsereghez. A városi – jórészt magyar ajkú – lakosság körében sok régi, szocialista, szociáldemokrata érzelmű volt. Ennél is fontosabb körülmény lehetett, hogy a románok szemében az oroszok egyszerűen hódítók voltak – a magyarok azonban pajzsot is láttak jöttükben az 1940-ben elköltözött s most visszatérő, bosszúvágyó románok ellenében.

Mindenesetre „a kolozsvári magyarok viszonya a Vörös Hadsereghez a Romániában uralgó légkör kirívó ellentéte” – jelentette Le Rougetel angol ügyvivő kolozsvári látogatása után. „Malinovszkij marsall katonái sem viselkedtek Kolozsvárott jobban, mint másutt, sok magyar mégis mindent megtesz, hogy kinyilvánítsa barátságát velük szemben. A Vörös Hadsereg zenekarának egyik hangversenyét a város főterén sokan nyilvánvalóan élvezettel hallgatták végig. Egy magyar házban tartott teadélutánon két orosz tisztet a gátlások minden jele nélkül fogadták a vendéglátók... A magyarok igyekeznek meggyőzni az oroszokat – kétségtelenül némi joggal –, hogy ők a románoknál is jobb kommunisták... Azok a magyar értelmiségiek is, akiknek nincs kapcsolatuk a kommunista párttal, leplezetlen hitetlenséget tanúsítanak a román kormány ígéreteivel szemben, hogy biztosítani fogja mindkét nép egyenjogúságát”.²⁶

Az oroszok elsősorban azért alakították ki Észak-Erdélyben

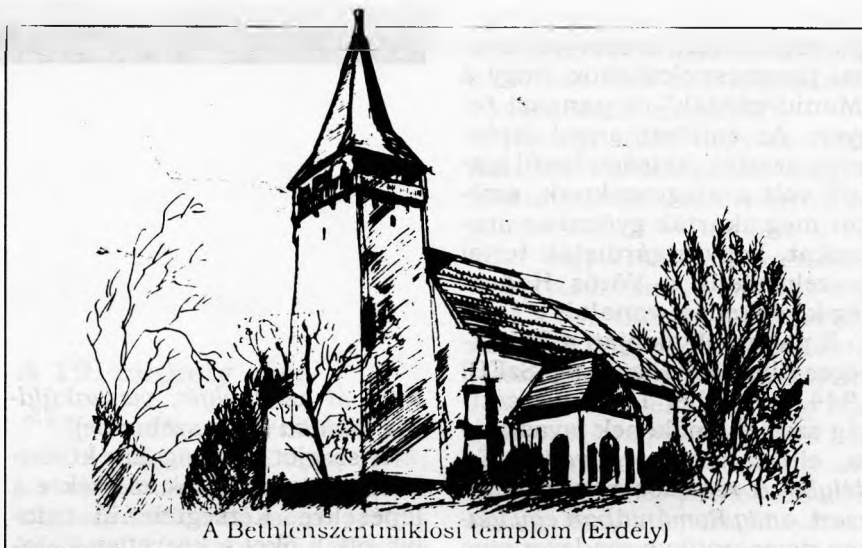
autonóm közigazgatást – mely főként magyar baloldaliakból állt²⁷ s független volt a bukaresti kormánytól, de a debreceni ideiglenes magyar kormánytól is! – mert ez tette részükre a leghatásosabban lehetővé, hogy mindkét felet magukhoz kössék. Nem lehetetlen, hogy ebben az időszakban a szovjet hatóságok komolyan latolgatták az akkori helyzet állandósításának lehetőségét – egy autonóm, vagy félig autonóm közigazgatás kialakítását Észak-Erdélyben, amelyet később esetleg egész Erdélyre ki lehet majd terjeszteni. Mindenesetre az akkori erdélyi közigazgatás magyar (valamint román) vezető köreiben ez az eszme terjedt el és népszerűnek bizonyult. E vezetők emlékeztetőket nyújtottak be a szovjet hatóságoknak, melyben követelték: „Észak-Erdélynek független státust biztosítsanak és ezt terjesszék ki Dél-Erdélyre is”.²⁸ Kösza hírek szóltak arról, hogy a szovjet hatóságok felajánlották gróf Bethlen Istvánnak – aki akkor a szovjet hadsereg megszállta területen tartózkodott –, hogy legyen egy önálló erdélyi állam kormányzója vagy főbiztosa. Bethlen azonban a javaslatot elutasította.²⁹

A román közigazgatás visszatér

A Romániában működő angol küldöttség tagja: W. R. Young őrnagy 1945. március 8-án, er-

délyi körútja után jelenti: „A magyarok – opportunisták meggondolásból – készek azonnal magukévá tenni ezt a (kommunista) politikát ... Azt remélik, hogy illetően visszakapják Erdélyt, a románok rovására. Vagy legalábbis létrehozhatnak egy – magyar befolyás alatt lévő – független államot”. A romániai angol ügyvivő pozitívabb hangon ír ugyanerről: „Az utóbbi öt hónap története érdekes és alaposabb tanulmányozásra méltó, mert egy autonóm Erdély eszméjéért – mely oly drága a legtöbb magyarnak – képes gyakorlati próbára tenni ... Mind a román, mind a magyar kommunisták, akik ez időszakban hatalmon voltak, többnyire művelt emberek, akik aktív részt vállaltak a német megszállás alatt az illegális mozgalomban ... Kolozsvárott a polgármester egy román szociáldemokrata, két helyettese pedig magyar kommunista ... Más helységeken is vegyes közigazgatás működik, és legalább is a felszínen úgy tűnik, hogy nem működik rosszul”.

A magyar külügyminisztérium 1946-ban közzétett hivatalos kiadványa felhívta a párizsi békeértekezlet résztvevőit, hogy ne határozzanak Erdély sorsáról – előbb hallgassák meg a helyi lakosság képviselőit. Ők „remélik, hogy az ősi fejedelemségükben megújíthatják az önálló erdélyi uralmat, amely az egység hídjá lehetne Románia és Magyarország között.” Ám ez az időszak Erdély történetében epizodi-

A Bethlenszentmiklósi templom (Erdély)

kus. Románia nem hagyja jóvá az erdélyi önállóság kialakítását.

Az Erdélyért folyó versenyben a magyarok gyengébb helyzetben voltak. 1945 januárjában – amikor még csak szerveződő félben volt az ideiglenes magyar kormány – a Román Kommunista Párt vezetőségének küldöttsége már Moszkvában járt hivatalos látogatáson. Hazatértük után hírül adták, hogy „Ha a bukaresti koalíciós kormányt egy más, kommunista befolyás alatt álló kormány váltaná fel, Észak-Erdélyben visszaállítanák a román közigazgatást”. Ezek nem voltak üres szövegek. 1945. március 6-án Bukarestben megalakult Petru Groza kormánya, amelyben nagymértékben érvényesült a kommunista és kommunista-barát befolyás. Négy nappal később, március 10-én Sztálin a következő táviratot küldte az új miniszterelnöknek:

„A szovjet kormány tanulmányozta a román miniszterelnök március 8-i levelében foglalt kérélmét, hogy Erdély területén román közigazgatást vezetessen be. Mivel, hogy a most megalakított új román kormány kötelezettséget vállalt, hogy Erdélyben fenntartja a törvényes rendet és hajlandó biztosítani mind a nemzetiségi jogokat, mind a helyi közigazgatás rendes működését, a célból, hogy a front ellátása biztosítható, a szovjet kormány elhatározta, hogy teljesíti a román kormány kérését és az 1944. szeptember 12-i fegyverszüneti szerződéssel egyetértésben, jóváhagyja a román közigazgatás kialakítását Erdélyben”.

Megjegyzendő, hogy Sztálin mindössze egy nappal Groza kérésének kézhezvétele után küldte el választáviratát. 24 óra elégnek bizonyult, hogy a szovjet kormány tanulmányozza a román kérelmet, elhatározza, hogy eleget tesz neki és közölje Romániával elhatározását!!

Még aznap Visinszkij hírül adta: Erdélyben visszaállítják a román közigazgatást. „Amikor Romániába jöttem, kifejeztem meggyőződésemet, hogy bizonyos feltételek mellett Erdélyt román közigazgatás vezetheti. Akkor e feltételek hiányoztak, ma megvannak ...”

Bennett Kovrig helyesen mutatott rá, hogy sok jel szerint a Szovjetunió sokáig fontolgatta a független Erdély létrehozását. S ez része volt a „divide et impera” politikájának Románia és Magyarország között. Ugyanakkor téved, amikor azt állítja, hogy „Ez a politika elszállt, mint a pára, miután Petru Grozának sikerült Bukarestben egy kommunista rendszert nyeregbe ültetnie” A „divide et impera” politikája ugyanis folytatódott Erdélyben 1945. március 6-a után is. Csak formája változott meg.

RÁSZLAI TIBOR

Trianoni pszichózis

Nemcsak nekünk, magyaroknak, hanem a románoknak is megvan a maguk „trianoni pszichózisa” még akkor is, ha az utóbbiak soha nem vallották be. A miénk a fájdalomé, a veszteségé, a megaláztatásé, övék az érdemtelenül megjutalmazotté, a hatalmas nyereségé, amit tulajdonképpen máig nem tudtak lelkiileg feldolgozni és a helyére tenni. Kocsis István, az évtizede az anyaországban élő erdélyi drámaíró bizonyította be ismét a néplélektan segítségével, hogy az 1920. június 4-i trianoni békeszerződés súlyos, napjainkig ható tudatzavart okozott mind a magyarság, mind a románság körében.

Ez még akkor is a tény, ha az utóbbi nép történészei, közirói kínosan hallgatnak erről, illetve kerülik a „trianoni pszichózis” fogalmát. Kocsisé az újabb érdem, hogy oknyomozó műben (*A mezeten igazságért*) tárta fel a magyar-román viszony megromlásának a történetét. Most azonban nem erről a könyvről akarunk szólni, hanem a „trianoni pszichózis” néhány vonására felhívni a figyelmet.

Keleti szomszédunk immár háromnegyed évszázados tudatzavarának legfőbb eredőjét tulajdonképpen egyszerű meghatározni. A román nemzeti tudat nem volt felkészülve arra, hogy az ország „túlgyőzi” magát az első világháborúban, és akkora területi gyarapodást ér el, amiről egyetlen politikusa még álmodni sem mert. Nem kellett hozzá más, csak szerencse és az antanthatalmak – enyhén szólva – korlátolt politikája. Az igazsághoz az is hozzátartozik, hogy a román irredenta mozgalom már az 1830-as években célul tűzte ki a különböző országokban élő románok egy államba való egyesítését. Tette ezt akkor, amikor Moldva és Havasföld még török uralom alatt élő, egymástól függetlenül Erdély, a Bánság, a Körös-vidék és Máramaros a történeti Magyarország része, Bukovina a bécsi császár, Besszarábia pedig az orosz cár fennhatósága alá tartozik. Moldva és Havasföld csak 1859-ben egyesül, de az így megalakult román állam csak 1878-ban lesz függetlenné a török-orosz-román háború következtében. A román értelmiségiek mégis már évtizedek óta az öt országban élő románok egyesüléséről ábrándoztak.

A román irredenta mozgalom a dualista Magyarországon lényegében háborítatlanul működhetett. A Nagyszébenben

megjelenő román nyelvű lap például a címlapján a következőt is feltüntethette: „*A nap minden román számára Bukarestben kel fel.*” Az erdélyi román értelmiség ekkor még a Habsburg Birodalmon belül szerette volna megvalósítani a román nemzeti egységet, de a bukaresti román politikai elit a század elején már szembefordult a német orientációval. A külpolitikai irány átalítója Ionel Bratianu, aki a kinyilvánított semlegesség ellenére az első világháborúban Romániát angol-francia szövetségessé teszi. Ennek csücska az 1916. augusztus 17-i bukaresti titkos egyezmény, amellyel az ország csatlakozott az antant hatalmakhoz. Tíz nap múlva Románia hadat üzent a monarchiának, és csapataival a Vöröstoronyi-soroson át betört Erdély déli részébe. Ez nem volt véletlen, mert az iménti paktumban az antant neki ígérte Magyarország keleti területeit egészen a *Tisza vonaláig*.

A román kalandnak az lesz a vége, hogy a kemény ellencsapás után a központi hatalmak csapatai megszállják Bukarestet, és a román hadsereg a Szeret folyó vonalára szorul vissza. Románia kénytelen fegyverszünetet kötni a központi hatalmakkal, majd 1918. május 7-én aláírni a bukaresti békét. Mindezzel nyilvánvalóan megszegte az Antanttal kötött titkos szerződést, de néhány hónap múlva Párizs már úgy tesz, mintha Románia győztesként került volna ki az első

világháborúból. A francia érdekek ekkor már olyan erősek a térségben, hogy gazdasági és politikai terjeszkedése érdekében egyszerűen elárulja az általa hirdetett eszmét, a népek szabadságát és egyenlőségét. Ehhez kitűnő talajnak kínálkozott a magát gyarmatnak nyíltan felajánló Románia, aminek következménye, hogy Párizs a békekonferencián körömszakadtáig támogatja a legképtelenebb román irredenta törekvéseket.

Mit tett eközben a magyarság? A legjobbak, a tisztánlátók, *Wesselényi Miklós*, aztán *Teleki László*, különösen *Mocsáry Lajos*, *Ady Endre* és *Jászi Oszkár* felismerték a nemzetiségi kérdés döntő fontosságát a haza jövője szempontjából.

Amikor Trianonban a magyarság megcsönkített, a románság győzelmi mámort élt át. Az utóbbi azonban nem vette észre azokat az aknákat, amelyeket akkor az akaratán kívül a saját lába alá rakott. A több millió idegen ajkú, nemzeti kisebbségi lakos erőszakos bekebelezése ugyanis – ha nem hagyják meg méltányos életlehetőségeit – hosszú távon vagy éppen örökre, nem teremti meg az országot, sőt a térség békéjét és nyugalomát. Ez az a „trianoni csapda”, vagy a már említett „trianoni pszichózis”, amit Románia az elmúlt háromnegyed évszázadban igazából nem ismert föl és nem értett meg. Valahol mélyen, a zsigereiben mégis érezheti, mert

ahogy a történelmi alkalmak adták, akkor a kisebbségi népcsoportok kiűzésével vagy a beolvastással igyekezett megszabadulni tőlük. Ez a megoldás annyiban „európai” és nemcsak balkáni, hogy hol Nyugatról, hol Keletről, újabban megint Nyugatról kapott ehhez egyes nagyhatalmaktól alig titkolt támogatást.

A magyar „trianoni pszichózist” sorsként, végzetként hordozzuk a génjeinkben, amit a nemzet még mindig nem tudott „feldolgozni” magában. Mindenekelőtt azt, hogy a népek önrendelkezése jegyében miként rendeltek négy- és ötmillió magyart más országokhoz, Erdélyben, a Felvidéken és Délvidéken. Ráadásul az elmúlt évtizedekben jobbra még arra sem volt lehetősége a nemzetnek, hogy legalább magában feloldja ezzel kapcsolatos lelki görcseit. Mit tehetett ebben a helyzetben a legnépesebb, a több mint 2,5 milliónyi erdélyi magyarság? Reménykedhetett valami távoli jövőben, ahol végre egyenrangúként ember számba veszi a többségi államhatalom, vagy görcsösen kapaszkodott annak hangzatos ígéreteibe. Így legelsőként az egyesülést ki-mondó 1918. december 1-jei gyulafehérvári román nagygyűlés határozataiba, amely kollektív jogokat, önkormányzatot ígért az „együtt élő népek” – nem nemzetiségek! – számára. Ezek azonban soha nem kerültek be a mai román demokratikus ellenzék által az utóbbi időben büszkén emlegetett 1923. évi alkotmányba. Jellemző a békeszerződés körüli időkre, hogy az erdélyi magyarság 1918. december 22-én tartott kolozsvári Nagygyűlésének határozatai Erdély svájci mintájú, autonóm átalakításáról el sem jutottak a győztes nagyhatalmakhoz. Sőt két nappal később minden nemzetközi engedély nélkül a román csapatok bevonultak Kolozsvárra.

Alig két évtized múltán a többségi hatalom ígéreteinek újabb csapdájába esett az erdélyi magyarság. Erre példa a legnagyobb magyar áfiumok egyike, *Petru Groza* magyar kultusza, akinek 1958-ban bekövetkezett halála óta Budapesten rakpart viseli nevét. (*Márton Áron püspöknek, az erdélyi magyarság egyik legnagyobb főpapjának a halála után másfél évti-*

zeddel sincs utcája az anyaország fővárosában.) Romániában *Petru Grozának* két szobra volt, az egyik Bukarestben, a másik Déván. 1989 után mindkettőt ledöntötték, és az országban a róla elnevezett utcákat átkeresztelték, mondván a szovjetek bábja, a románok árulója volt. Magyarországon viszont egyesek évtizedek óta építgetik kultuszát minden biznnyal azért, mert *Groza* nevéhez fűződnek a magyarságnak tett időleges engedmények az 1945 utáni néhány évben.

Groza állította a magyarságnak a legnagyobb csapdát, amikor 1945 tavaszán „a teljes egyenjogúság normái szerinti” új nemzetiségi politikát, váminiót jelentett be a két ország között. Mindez az erdélyi magyarság elaltatását jelentette, hiszen még hosszú hónapokig nem dőlt el véglegesen Erdély hovatartozásának sorsa. (*Az előző év szeptember 12-én kötött szovjet–román fegyverszünet szerint a bécsi döntés érvénytelen, és Románia megkapja Erdélyt vagy annak nagyobb részét.*) Ezért volt szüksége Bukarestnek arra, hogy a *Groza* által hangzatos ígérekkel elámitott Magyar Népi Szövetség legfőbb vezető szerve, a Szász Intézőbizottság 1945. november 15–18. között tartott marosvásárhelyi ülésén kiáltványban – néhányan tiltakoztak ellene – hűségnyilatkozatot tett Románia, a trianoni határok mellett. Az ülésen *Groza* is jelen volt, és az útlevélkényszer eltörlését ígerte a két ország között.

Pedig ekkor a nagyhatalmak körében *még nem volt végleges* a régi magyar–román határ visszaállítása. Az ekkori tervezet szerint Magyarországé lett volna Halmitól a Marosig a teljes Partium, illetve Kelet-Magyarország, Szatmárnémeti, Nagykároly, Tasnád, Nagyvárad, Belényes, Arad városokkal.

BOTLIK JÓZSEF

Hol az igazságunk?

A hirhedt Slovenská republika című pozsonyi lapban e cím alatt ismerteti Viliam Apfel a norvég Egl Lejon: Gabcíkovo-Nagymaros, staré a nové hriechy (Bős-Nagymaros, régi és új bűnök) című, 219 oldalas munkáját, amely 26 oldalon, de egyebütt is, áttekinti a szlovákok és magyarok történetét. Az említett Apfel így kezdi méltatását: „Nem mindig szokásos, hogy egy idegen elhatározza, védelmébe veszi egy másik nemzet vagy állam jogait. A szlovákok sem dicsekedhetnek ilyen pártfogók tömegével, hiszen huszadik századi történetükben csak kettő található: Björstjerne Björnson norvég író és a Scotus Viator néven közismert Seton Watson skót újságíró.”

Nem kívánunk e munkának a Bős-Nagymaros vízlépcsővel kapcsolatos részére kitérni, melyet a pozsonyi H&H kiadó adott ki. Csupán annyit jegyzünk meg, hogy a kötet képanyagát a Vodohospodárska vystavba nevű cég állította össze. Az a vállalat, melynek élén a hirhedt Binder úr áll. Ezek után már teljesen fölösleges emlitenünk, hogy a szerző a vízlépcső támogatói közé tartozik.

A Kárpát-medence történetét viszont Björnsön, R. W. Seton-Watson és T. G. Masaryk művei alapján írta meg. Ezek után nem meglepő, hogy csupa múlt századi, avitt nézettel, csúsztatással találkozunk.

A könyv Lejont mint Közép- és Kelet-Európa szakértőjét mutatja be, aki előadássorozatot tart a szlovák történelemről és kultúráról hazája egyetemén. (A hallgatók megérdemelnék, hogy megtudják, félrevezető őket.)

Lejon nézeteit sok alkalommal tette közzé Szlovákiában. Arra a kérdésre, mi a véleménye azokról az állításokról, hogy a szlovákokat szinte szélsőséges nacionalistákként könyvelik el, a következőképpen válaszolt:

„Ezek a vádak nevetségesek és egyben mélységesen tragikusak. Aki csak egy kicsit is ismeri a történelmet, tudja, hogy Szlovákia sem katonailag, sem gazdaságilag soha nem volt képes senkit sem veszélyeztetni, és végképp nem volt képes idegen területeket és kultúrákat meghódítani. Épp ellenkezőleg. A szlovákok saját tapasztalataikból tudják a legjobban, mit jelent állandóan az agresszív, nacionális extrémizmusnak kitéve lenni... Szlovákia hagyományai évszázadokon keresztül a saját identitásért és szuverenitásért folytatott küzdelemben formálódtak Közép-Európában, ahol különböző fenyegető hegemonizmusok találkoztak és

ütköztek egymással. (...) Ezért tehát természetes, hogy az ilyen nemzet kifejlesztette saját alkotó képességeit, de a türelmet, a kompromisszumkészséget, a pragmatizmust és pluralizmust, és azon kívül képességét mindig katonailag védekezni, ha ez volt az utolsó kiút. Pontosán ezek a tulajdonságok jellemzik a mai Szlovákiát, és legértékesebb lehetséges képességét képviselik.

Szlovákia gondja inkább a nacionalizmus elégtelensége.”

A szerző elhallgatja, hogy Szlovákia a térképeken mint realitás csak 1918 után jelent meg a cseh agresszió és diplomáciai mesterkedések következtében. De miután 1939-ben önállósult, bizony megtámadta Lengyelországot. Az első világháború után éppenséggel – igaz, cseh segítséggel – tönkretette többnyelvű virágzó kultúráját azon a területen, melyet egyoldalúan Szlovákiának keresztelt el. A németeket deportálták és elszlovákosították, a magyarokkal hasonlóan bántak. A Hlinka-hirdette „Szlovákiában szlováku!” (Na Slovensku po slovensky!) vajon milyen türelemről és kompromisszumkészségről tanúskodik? A védekezést illetően szintén más fajta tapasztalataink vannak. 1938/39-ben nem fogtak össze a csehekkel Hitler ellen, sőt 1968 augusztusában sem védtek országukat a Varsói Szerződéssel szemben. A lengyelek ezt a második világháború

kolt, mert a szerző szereti olvasója orra alá dörgölni, hogy Szlovákia szuverén állam.

Így sikerült politikai síkra telnie a vizlépcső kérdését. Lejon belevonja ebbe a nemzetiségi gondokat is. „A kiindulópont természetesen az, hogy a szlovák területen a politikai szuverenitást pozsonyi és nem budapesti politikai hivatalok gyakorolják.” Mintha a természetnek nem lenne teljesen közömbös, hogy budapesti, vagy pozsonyi intézkedések nyomán pusztul...

A norvég szerző tudatában van annak, hogy Európa keleti felén a szovjet hegemonia összeomlása után egy sor csapda, sőt akna van elhelyezve az úton. Idézi John Mearsheimer chicagói tanár véleményét, mely szerint Európában még bizony előfordulhatnak háborús konfliktusok. Ezzel kapcsolatban jegyzi meg, hogy erre a megállapításra úgy kell tekintenünk, „mint egy jogos figyelmeztetésre minden irányzat ellen, mely ahistorikus és dilettáns módon bánik az Európa térképén elhelyezett aknamezőkkel.” Ezzel a nézetrel teljes mértékben azonosulunk, ám annál elszomorítóbbnak tartjuk, hogy a szerző oldalakon keresztül dilettáns partizánként állandóan robbantgat és a magyar politikusokat azzal vádolja, hogy a vizlépcső elleni magatartásukkal más országokat is megkárosítanak, mivel nem valósul meg „az ökológiailag előnyös közlekedési alternatíva”.

Szerinte „a Kárpát-Pannon-Medence a Balkán mellett valamilyen természet alkotta kolosszeum állandó konfliktusok és háborúk számára.” Nem veszi tudomásul, hogy háborúra mindig akkor került sor, amikor egy külső hatalom – legyen az a Német-Római Császárság, a tatár, vagy török, a Habsburgok, vagy Franciaország, a nemzeti-szocialista Németország, vagy a Szovjetunió – beavatkozott az itt lakó népek életében, és kiaknáta, sőt gyakorta felszította a lappangó ellentéteket oly mértékben, hogy azok kezelhetősége újabb komoly erőfeszítéseket követelt meg.

A történelem ebben a torzító olvasatban csak azt bizonyíthatja, amit a norvég publicista eleve

kezdetén megtették, annak ellenére, hogy szintén reménytelen helyzetben voltak. 1956-ban mi sem hagytuk magunkat. A végveszélyben az összetartás tudata annyira megerősödik, hogy az évszázadokra kiható erővel fogja össze a nemzeteket. A szlovákok esetében a legnagyobb jóindulat mellett sem tudunk találni ilyen felemelő mozzanatokat.

Ám ideje belelapoznunk ebbe a szép kiállítású „műbe”, melyet a kiadók a családi könyvtárba ajánlanak. Már a bevezetőben olvashatjuk: „A politikai-történelmi folyamatot mégiscsak az határozza meg, hogy milyen mértékben sikerül a közép-európai svédeknek (értsd: magyaroknak – BZ) az átmenet a hegemonizmustól az egyenértékű együttműködéshez.” Ez a szűklátókörű nacionalista horizont mondatja vele azt is, hogy: „Számítalan példa mutat arra, hogy a Bős-Nagymaros konfliktus Magyarország és Szlovákia történelmi ellentétének alapján keletkezett.”

Szó sincs róla, hogy ezt a szerződést annak idején két, szovjet ellenőrzés alatt álló kormány írta alá, sem arról, hogy ez a Szovjetunió érdekeit szolgálta, mivel ellenőrizhette volna a hajóforgalmat Bécstől le egészen a Fekete-tengerig. Nem tudjuk meg a Seton-Watson babérajaira vágyó „szakértő” véleményét arról sem, hogy vajon miképpen maradhat érvényben egy szerződés, melyet nem két szuverén állam kötött? Kérdésünk annál inkább indo-

elhatározott: „*Extrém nacionalista összefüggésekben a Bős-Nagymarosi terv Magyarország történelmi igazsága elleni, politikusok által elkövetett család szimbóluma és a magyar nemzetiségi kisebbségek elnyomásának jelképe.*”

Most következik a „történelem”. A bronzkorban a „szlovák territórium” Európa bronzgyártásának jelentős központja volt. (36. o.) Majd a keltákat és rómaiakat említi. Erre az időszakra vonatkoztatva mondja: „Négyszáz éven át Szlovákia az antik időkben így határként szolgált az úgynevezett civilizáció és a barbár kelta, dák és germán népek törzsei között” Most mellőzzük, hogy a dákoromán elmélet hívei mit szólnának ha ezt elolvasnák. Inkább arra hívjuk föl a figyelmet, hogy ez a csúsztatás lehetővé teszi Egil Lejon számára, hogy Szlovákiát, mint az antik kultúra letéteményesét mutassa be. Az avarokat csupán más, germán törzsek sorában említi, holott 237 éven keresztül (568–805/822) uralkodtak e Kárpátok ölelte tájon.

Ő is – a többi nacionalista szakemberrel egyöntetűen – azt hirdeti, hogy a szlávok a 4. század második felében már megjelentek ezen a területen. Szeretnénk megjegyezni, hogy az avar korban a szlávok hamvasztással temetkeztek. A mai Szlovákia területén feldolgozott 4113 sír közül 44 (1,07%) a hamvasztásos. A régészet tehát nem támasztja alá azt a vélelmet, hogy a 6–9. században jelentős szláv tömegek éltek volna a Kárpát-medencében. Arról meg azután már semmit sem tudunk meg, hogy a szlávokat minden jel szerint az avarok telepítették maguk köré élő védelmi övezetként. Pedig erről a szerző sokat olvashatna a német nyelvű szakirodalomban.

tenek... a juhnyájához hasonló sertécsordákat tartanak.” De más tudósításokból is kitűnik, mezőgazdasággal alig foglalkoztak a 6–9. sz. között.

De térjünk vissza szerzőnk-höz. „A szláv törzsek számára a Nagymorva Birodalom szét-esése és a soknemzetiségű Magyarhon (Uhorsko) fokozatos kialakulása kulturális tragédia volt.” A szlovákokat asszimilálták és „kitépték saját etnikai kontextusukból” (uo.). A szlovák (!) területek magját erőszakkal bekebelezték. „Mégma Szlovákia egy bizonyos ideig autonóm státusszal rendelkezett, a szlovák (!!)

törzsnek nem maradt alkalma saját állami szuverenitását több mint 900 éven át érvényesíteni.” Itt a szerző egyrészt a ducátus intézményére gondol, melyet aligha lehet szlovák autonómiaként felmutatni, másrészt a szlovákok nem is érvényesíthették állami szuverenitásukat, mert ez más népeknek sem jutott eszébe a 18. század végéig, a 19. elejéig. De már csak azért sem, mert a szlovák nemzet születése a 18. század végén kezdődött meg, elsősorban néhány értelmiségi fejében, majd a szlovák irodalmi nyelv megteremtésével vett igazi fordulatot a 19. század közepén, s csak az évszázad végén terjedt el széles rétegekben, de főleg az értelmiség körében.

Szent István Intelmeiről sem feledkezik meg, de a soknyelvű állam erejéről vallott nézetet „koloniális leleménynek” tartja. Azt állítja, hogy erről az útról a magyar uralkodók letértek és helyébe „magyar hatalmat építettek, melyet a történelem a népek börtöneként ismert meg.” Nos, akkor a cári birodalmat és Poroszországot milyen jelzővel kellene illetnünk? És így folytatja szépen tovább. Minden, ami a mai Szlovákia területén történt, az természetesen szlovák fejlemény volt. A szlovák kultúra és ügyesség, lelemény bizonyítéka; mind a selmeci Bányászati akadémia, mind az, hogy Pozsony lett az ország fővárosa. Természetesen nem a korabeli szlovák megnevezéssel él (Presporok), hanem Bratislavát emleget. Ez olyan történel-

Természetesen a 7. századi Samo-féle „birodalom” sem maradhat el. „Samo államalakulata lett kiindulópontja a jövőbeli stabil szláv népességnek.” Majd következik a Nagymorva Birodalom (területét kiterjeszti Magyarországra, Ausztriára, Németországra és Lengyelországra), melynek célja „egy szláv kulturális identitás és szuverenitás létrehozása volt.” századi romantikus vélelem. Abban a korban nem a nemzeti identitás és szuverenitás izgatta a népeket. Országokat s azon belül nemzeteket nem öncélú akarat hozott létre, hanem a történelem. A szláv liturgia bevezetését „Európa első reformációjának” tartja. Így tehát később – logikusan – ellenreformációról beszél.

„A 9. és 10. század folyamán a mai Szlovákia területére új törzsek nyomultak be, a török-mongol magyar törzsek. Nyugat felé a Kárpátokhoz más törzsek nyomták őket kelet felől. Több keserves vereség után és Nyugat-Európába való sikertelen benyomulásukat követően a lazán szervezett magyar törzsek a kárpát-pannón síkságon telepedtek le. Itt közvetlen kapcsolatba kerültek a szláv mezőgazdászokkal és minden jel szerint átvették a gazdag szláv mezőgazdasági kultúrát.”

Ezt a turkológia legújabb eredményei sem támasztják alá, de a kortársak tudósításai sem. Ibn Ruzta a Ritka drágaságok könyvében azt írja, hogy a szlováknak „nincsen szőlőjük, sem mezejük... ők az a nép, amely a disznókat juhok módjára legelteti.” (9–10 sz.) Hadüd Al-Álam: A világ tájai (982–3-ban íródott) című a mai Afganisztán és Irán területén élő szlovákokról számol be. „... a fák közt élnek és mást, mint kölest nem vetnek, szőlőik nincsenek, de sok mézük van, amiből bort és hasonló (italokat – BZ) készí-

mietlen manipuláció, mintha valaki azt állítaná, hogy Nagy Péter cár Leningrádot építette és a második világháborúban Szentpétervárt helyezték blokádnak alá a német csapatok.

Vagy ha valaki nem sztálin-grádi, hanem volgográdi csatáról kívánna értekezni.

1848-cal kapcsolatosan: a forradalmat – császári egyszerűséggel – rebellióknak nevezi. Természetesen a szerzőnél a dualizmus korának egyik jellemzője a brutális magyarosítás volt, mely „minden nem-magyar nemzet ellen irányult, de a szlovákok ezen a téren elsőbbséggel rendelkeztek, szorosán a románok előtt.” Akkor meg 1840 és 1910 között miképpen történhetett meg, hogy a szlovákok lélekszáma 1.684 ezerről 1.946 ezerre emelkedett, vagyis 16%-kal nőtt? Valóban borzalmas asszimilációról kell beszélnünk? Mégis következő fejezetének azt a címet adja, hogy „Magyar gyár”, vagyis, a magyar iskolarendszer magyarokat gyártott. Kiemeli Seton-Watson érdemeit, amikor leplezte a „magyar sovinizmust és hatalmi cinizmust”

Az új Csehszlovákiában – szerinte – csak 500.000 magyar élt, holott az 1910-es népszámlálás több mint 1 milliót mutatott ki, de még az 1921-es csehszlovák népszámlálás is 745 ezerről tud. A szlovákok számát viszont több mint fél millióval fölemeli a hivatalos adatokhoz képest. Egil Lejon szerint, az első Csehszlovák

Köztársaságban tiszteletben tartották a kisebbségek jogait. Ezért tűntek el fokozatosan a kétnyelvű feliratok Pozsonyban és Kassán, ezért szűnt meg két egyetemünk, ezért csökkentették a statisztikákban művi fogásokkal is a kisebbségek számát...

„Erős extrém baloldali áramlatok, melyek régebben érvényesültek a cseh politikai életben, a szlovák társadalomban soha nem voltak domináns politikai erők. És a jobboldali szélsőséges erőknek, amelyek a két háború közötti Magyarországon uralkodtak, Szlovákiában egyáltalán nem volt semmilyen támogatottságuk.” Nos, a szerző úgy látszik nem hallott a Hlinka Gárdáról, a szlovák nemzeti-szocializmust hirdető Szlovák Államról és egyéb „aproságokról”, mert máskülönben nem írta volna le, hogy: „A politikai életet Csehországgal és Magyarországgal ellentétben a politikai spektrum közepe felé irányuló világos és stabil vonal jellemezte.

A szlovákok hosszú és türelmes harca a kulturális egyenrangúságért és szuverenitásért, Csehszlovákia megalakulásával nem ért véget. Ellenkezőleg.” Bár így lett volna! Akkor ma könnyebben tudnánk szót érteni.

Ezt a részt követi a vízlépcső előzményeinek ismertetése. Az 1989 utáni magyar-csehszlovák vitát teljesen egyoldalúan ismerteti. A szerző szerint ennek célja

a „határkérdés mozgásban tartása” volt.

A szlovák politika irányítói mindent megtesznek, hogy kikapogassák a szlovákiai magyarok tűréshatárát. Erénye a nemzettöredéknek, hogy nem azonosítja a szlovákságot jelenlegi képviselőivel és ezért nem feszíti a húrt a mindennapi életben. De a másik oldalról napenkénti provokációnak van kitéve mind a média részéről, mind a magánéletében is. Egyszer pedig túlcserdulhat a pohár. Ez idáig csak arról számolhatunk be, hogy cseh diákokat vertek meg a Tátra alján, hogy magyarokat akartak kidobni a vonatból, hogy cigányokat gyilkoltak meg a legbrutálisabb módon...

Azután a szerző teljesen elveti a sulykot: „A szlovákoknak semmilyen joguk sem létezett, hogy saját anyanyelvükön tanuljanak vagy arra, hogy a szlovák nyelvet használják a szlovák templomokban és egyházi szervezetekben. A magyar nyelv volt az egyedül elismert hivatalos és oktatási nyelv.” Ha éppen kíváncsi lett volna szerzőnk a valódi adatokra, megtalálhatta volna őket újabb kiadványokban is, vagy levéltári bűvárkodása alkalmával. Alaposan felduzzasztja a magyarországi szlovákok számát is, amikor 630.000 etnikai szlovákról írogat és csupán fél millió magyarról Csehszlovákiában Erre azért van szüksége, hogy kimutassa, lám, lám, a csehszlovák fél mennyire engedékeny volt, hogy annyi szlovákot átengedett. De legnagyobb hamisítása csak ezután következik: „Mindenkinek tudta, milyen szerepet játszott a magyar lakosság egy része Szlovákiában a magyar megszállás előtt és alatt, és ezért egyáltalán nem kell csodálkozni, hogy a felszabadulás után magyarnak Csehszlovákiában csak 13.000 polgár jelentkezett.”

A magyarok ki- és széttelepítéséről, „reszlovakizálásáról” és jogfosztottságáról nem kíván említést tenni és ha ez idáig egy félrevezetett baleknak kellett a szerzőt tartanunk, e kijelentése után rezignáltan kell megállapítanunk, hogy kimondott történelemhamisítóval állunk szemben.

Az autonómia-igényeket is mint az izoláció felé vezető utat szemlélteti, ami e területnek Magyarországhoz való csatolásával fog befejeződni.

„A nemzetiségi kisebbségek kérdése Szlovákiában voltaképpen magyarhoni (uhorsky) kérdés és nem igaz, hogy a magyar nemzetiségi kisebbség elnyomásnak van kitéve.” A dél-tiroli németekről, a finnországi svédokról a spanyolországi katalánokról Egil Lejon úgy tűnik nem hallott még. Kár.

Am azért hasznos ez a könyv két szempontból is. Egyrészt összefoglalja a szlovák főbiákat és történelemhamisításokat, másrészt komoly figyelmeztetés a jövőt illetően. Mindezt már csak azért is komolyan kell vennünk, mert Lejon ma Szlovákiát járja, mivel – úgymond – adatokat gyűjt egy újabb könyvhöz, mely a szlovákiai kisebbségekkel szeretne foglalkozni. Járja az országot, de egyelőre nem hallottunk róla, hogy magyar személyiségek vagy szervezetek bármelyikét is felkeresete volna...

Ismerve a jelenlegi szlovák propaganda igyekezetét, lehet, hogy e könyv már angolul és norvégul is megjelent. Telik az ilyen kiadásokra a nemzetiségektől elorzott pénzforrásokból...

BALASSA ZOLTÁN
Kassa

Történelmi perújrafelvétel

Néhány évvel ezelőtt, pontosabban: 1991 október 23-án, egy hosszú interjúban ezt mondtam, befejezőképpen:

„Mi a legnagyobb utópiám? Egy olyan Európa – mit tegyék, közéleti gondok embere vagyok! –, amelyben nincs kisebbség. Senkinek sem kell kisebbségi sorsban, vagyis fél-életben morzsolnia napjait, belerokkanva a félelembe és megaláztatásokba.”

Csakugyan utópia volt, ma is az. Mégsem gondoltam, hogy ami megvalósul belőle, abból éppen mi, magyarok maradunk ki. Az eltelt években majdnem minden nép itt, Kelet-Európában így vagy úgy, de élhetett az önrendelkezés jogával, önálló államokat alakított, ledobta magáról a kisebbségi bilincseket. Szlovének, horvátok, macedónok, bosnyákok, szlovákok, litvánok, lettek, észtek váltak sorsuk urává, önállóvá, miként erre vágyik és törekszik mindegyik nép, az élet törvényei szerint. Csak a magyar kisebbségek közül nem szabadult fel egyetlen egy sem! Megszaporodtak a független államok, és velük szaporodott a magyar kisebbségek száma. Hány országba is vagyunk immár szétszórva az öreg Duna mentében? *Kilenc magyar kisebbség!* Soha nem voltunk így megtörve a történelemben. Románia, Szerbia, Horvátország, Szlovénia, Ausztria, Szlovákia, Csehország (itt is kisebbségi közösségeként jelentkezik az 1947 táján rabszolgának oda hurcolt magyarság, illetve a leszármazottak), Kárpátalja. Ez csak nyolc? Igen. De ha erre a szörnyű szórványvilágra gondolok, akkor az anyaországot is közéjük számítom, kilencedik kisebbségnek. Mert a kisebbségi élet foglyai lettünk, ha képtelenek vagyunk érdemben segíteni a peremvidékek magyarjain vagy olyan nagy kisebbségi közösségekben, mint Erdély magyarsága.

Raffay Ernő új könyve – *Magyar tragédia. Trianon 75 éve* – ezt az anyaországi kisebbségi sorsot kívánja megváltani, mikor fél évszázad óta először, érvelve, higgadtan, magyar érdekek szerint, de egyetlen szomszédos nép igazi érdekeit sem sértve, egyéni perújrafelvételi kérelmet nyújt be a történelemhez.

Szólhat-e erről a könyvről egy erdélyi író? Éppen azért, mert magyar kisebbségi volt egész életében, ma is az, hiába igazolja magát magyar személyazonossági igazolvánnyal.

Gyakorlat volt 1918 óta, hogy a kisebbségi magyar csak alávetéses kérelmeit adhatta elő a román, a csehszlovák vagy szerb hatalom előtt. A nemzet egésze nevében csak az anyaország szólhatott, hitelesen, jogszerűen.

Nemeskürty István idézte újabban – *Édes Erdély. Erdélyi krónika 1916-1967* – azt a párbeszéd-

det, amely 1926-ban zajlott le Bukarestben, a román miniszterelnökségen. *Bánffy Miklós* gróf, a független Magyarország egyik első külügyminisztere, az időben tért haza Erdélybe, és fogadta őt *Ferdinánd* román király is. Előzőleg megbeszélésre került sor *Averescu* marsall, miniszterelnök, *Octavian Goga* kultuszminiszter és a magánemberként fellépő *Bánffy* gróf között. Tanulságos idézni.

Averescu: *Azért kérettem ide méltóságodat, mert őfelsége, a király óhajt méltósággal megismerkedni. Mielőtt azonban a kihallgatás részleteire térnék, szeretném mind a magam, mind a román állam és kultúra nevében megkülönböztetett tisztelettel üdvözölni Önt, úgy is, mint magyar főnemest, erdélyi, azaz már: romániai birtokost, volt m. kir. külügyminisztert és...*

Goga: *Úgy is, mint az első magyar főrendet, aki ideköltözésével elismerte a román állam jogát Erdélyre...*

Bánffy: *Megtisztelnék bizalmukkal és megbecsülésükkel, de szeretném leszögezni, hogy a román állam jogát Erdélyre nem ismerem el, és soha nem is fogom elismerni. Ezzel szemben igenis elismerem az erdélyi román lakosság jogait, bármely államhoz tartozzék is, valamint abból a defacto tényből kiindulva, hogy Erdély s benne a jelentős magyar nemzetiség egy nemzetközi békeszerződés határozványainak értelmében a román Királyság részévé vált, igyekszem a lehető legbékésebb módon egyengetni a magyar és a román lakosság közötti jó viszonyt, nem utolsósorban az erdélyi magyarság jól felfogott érdekében.*

Goga: *Őszinte szavak.*

Averescu: *Együttműködésünk feltétele, természetesen, hogy ön azt, amit de facto tényként említett, tehát hogy Erdély a Román Királyság szerves része, nem fogja vitatni és támadni.*

Bánffy: *Már csak azért sem, mert ez a magyar királyi kormány hatásköre és feladata.*

Hetven évvel *Bánffy Miklós* bukaresti királyi kihallgatása után, *Raffay Ernő* könyvét Erdély földjén köszöntötték legelsőnek, a sepsiszentgyörgyi *Háromszék* vezércikkében, *Sylvester Lajos* tol-

lával. Nem is magát a könyvet, hanem annak a *Magyar Nemzetben* közreadott sommázatát. A legkényesebb, új elemeket a magyar Trianon-szindrómából. Az erdélyi magyarság örökös elnyomatásában és önvédelmi küzdelmében lelkileg felszabadította önmagát. Nagyobb és fontosabb ez a testi szabadságnál is. (*Készséggel igazítom helyre önmagammat, aki nyomban a diktatúra megdőlte után úgy éreztem, attól féltem, hogy megtörtött a gerincünk a kisebbségi sors súly alatt.*) Anyira megváltozott volna – mégpedig jóra – a romániai kisebbségek helyzete, hogy az egykori diplomata udvarias óvatossága helyett a mai erdélyi író kertelés nélkül mondja ki érzéseit, gondolatait. Ugyan! A mohó román imperializmus 1989 óta álarcát is ledobta. Vele szemben csak nyílt sisakkal veheti fel a harcot az a kisebbségi közösség, amelyik a megmaradás súlyos terhét vállalja.

Már az autonómia, a belső önrendelkezés 1992-es kinyilatkoztatása is mindaddig ismeretlen lelki bátorságot bizonyított. Az önmagunkkal való rendelkezés, az öngazgatás gondolatának meggyökerezése, az érte vállalt küzdelem a kisebbségi közösségen belül és az uralkodó főhatalommal szemben – a közéleti gyakorlat megszerzésének nagy iskolája volt, és az marad továbbra is. Bukarest ellenséges elzárkózása az autonómiának még a gondolatától is, nem megriasztotta a magyarságot, pedig ez volt a cél, hanem lélekben, észben, szívben hosszú harchoz szoktatta. Beérlelte azt a felismerést, hogy a jövője végső soron mégiscsak *tőle* függ.

Raffay Ernő történelmi távlatba kivetített elképzelése a trianoni görcsök – a magyar, a román, a szlovák, a szerb traumák – feloldására, a kölcsönös bizalom kialakítására, nem egyébre alapozódik, mint a kisebbségi magyarság közösségeinek önrendelkezési jogára és gyakorlatára. nem revansot kíván, mint eddig mindenkor a történelmi vesztes, hanem őszinte *népi kiegyezést*. Feltételezve a magyarság emberi és kollektív kisebbségi jogainak *feltétel nélküli* garantálását. És csak végső esetben tartja szükségesnek a *trianoni perújrafelvételt*, azt is kizárólag békés úton, a népek

megegyezése alapján. Akkor, ha a kisebbségtartó országok kormányai, ünnepélyes ígéreteik és a nagyhatalmi meg nemzetközi követelmények ellenére sem változtatnak 75 esztendőse kisebbségellenes, elnyomó politikájukon. Ugyanis ebben az esetben a magyar nemzet előtt távlatban csak két lehetőség áll: vagy *kiköveteli*, szigorúan a béke alapján, a jog erejével és a nemzetközi közvélemény pártfogásával a reális, tisztességes, a népek önrendelkezésének elvét megvalósító *rendezést*, vagy hiábavaló sopánkodással, értelmetlen önmarcangolással és bűnbakkereséssel, de lényegében tétlenül nézi a kisebbségi magyar nemzetrészek felszámolását.

De vajon a magyarságon áll-e a választás?

Történészünk a kisebbségi magyar élet, különösen az erdélyi múlt és jelen avatott ismerője. Raffay munkásságának eddigi legfontosabb művei Trianont tárgyalták. Idevágó első könyve, az *Erdély 1918-1919-ben* már nagy érdeklődést váltott ki, nemcsak az anyaországban, szűk körben, hanem Erdélyben is, itt már nagyobb arányokban. Noha megjelenésekor (1987-ben) más kutatókkal, irodalomárokkal együtt, csak arra tehetett kísérletet, hogy némileg *korrigálja* a magyar-román viszony alapkérdését, vagyis a Trianont érő „*magyar szemléletet*”, a békés, testvéri hallgatást. Nem sokkal később, az erdélyi helyzet jobb megértése érdekében, megírta a maga román történelemkönyvét: *A vajdaságtól a birodalomig* címmel (1989). Következő Trianon-kötete már a címével is publicisztikába hajlik: *Trianon titkai, avagy hogyan bántak el országunkkal* (1990). Történészek általában megelégszenek a vizsgált korszak eseményeinek feltárásával, lévén ez a dolguk. Publicisták ebből a készen kapott „anyagból” dolgoznak, és a történészek tudományos megállapításaiból igyekeznek levonni a jelenre érvényes tanulságokat. (*Ezért van az, hogy a politika, ha kényelmetlen számára a napi időszerűségeket vállalása, a legkényesebb kérdéseket, például Trianon vizsgálatát, „visszautalta” a történészeknek.*)

Csakhogy a trianoni sebek – most látszanak igazán – a nemzet élő testén is fájnak, nemcsak múlt idők emlékezetén. Raffay Ernő harmadik könyvében, amely az amúgy is polemizáló *Trianon titkainak* bővített, kiegészített változata, egyesítette a kutató történészt és a nemzetpolitikust, vagy ha úgy tetszik, a publicistát. A történelmi tényeket a jelen feladataihoz kapcsolja, illetve mondanivalójának közügyi üzenetét történelmi tényekkel dúcolja alá.

Könyvét a Püski Kiadó jelentette meg, amelyik a két világháború közötti időszakban a népi irányzat műveit vitte be az olvasók tömegének, különösen az ifjúságnak a tudatába és vezette el az irodalomtörténetbe. *Egy legendás könyvkiadó*. Ez a legendás könnyvkiadó most a történelem eltitkolt meghamisított igazságait tárja fel kiadványaiban. És a mostani, teljesen ellehetetlenült könyvterjesztés közepette is igyekszik utat verni mű és olvasó között. Nemcsak a nemzeti életben oly jelentős szárszói táborokra gondolok itt, az 1943-as ra és az 1993-as ra, hanem a Krisztina körüti kicsiny könyvesboltban tartott író-olvasó találkozókra is. A Raffay-könyv esetében eleve látni lehe-

tett, hogy ez a könyvesbolt az érdeklődők egytizedét sem tudta volna befogadni. Ezért a Magyarok Világszövetségének székházában gyűltek össze a kötet vonzásában álló olvasók, írók, politikusok, vezető értelmiségiek. Lehet, hogy az idősebbeket a nosztalgia hozta ide. De a fiatalokat? Nagyon sok fiatal jött el.

Nyugodt vita volt, pedig sok heves vérű felszólaló akadt. Legfontosabbnak érzem, hogy egyetlen becsmérő szó sem hangzott el a könyvbemutatón. A *nemzeti fájdalom* nevében nem volt átkozódás. Jelen volt egy román újságíró is, *Mircea Serban*, a szabad Európa, a BBC és a Deutsche Welle román műsorainak budapesti tudósítója. Kérdésbe foglalt véleménye az volt, hogy a kormányok – ezúttal értendők ezen a békeszerződéseket és saját ígéreteiket megszegő román kormányok – nem tévesztendő össze a román néppel. Nem is tévesztette össze senki.

Egyvalamit vizsgáltak a felszólalók, történések, írók és olvasók. Mennyiben tesznek eleget a kormányok, Bukarestben, Pozsonyban és Belgrádban annak a trianoni békeszerződésnek, a tratátum kisebbségi előírásainak, amelynek az alapján birtokolják 75 éve a magyarlakta területeket is.

Minden efféle vizsgálódásnál tekintetbe kell venni az 1919 december 9-én létrejött párizsi „kisebbségvédelmi egyezményt” is, amely része volt a trianoni békének. A szabad nyelvhasználat, a teljes egyenjogúság mellett előírta az egyezmény még a kulturális, tanügyi autonómiát is, nemkülönben a nemzetközi ellenőrzést.

Trianon felülvizsgálatát egyébként maga a román és a szlovák kormány vetette fel, ezt fejtegette valóban eredeti logikával *Kocsis István* erdélyi író. Románia ugyanis alkotmányába iktatta, hogy nemzetállam. Ez azt jelenti, hogy vagy erőszakkal asszimilálni akarja a kétmillió magyarországot, ami nyilván nemzetközileg tiltott és keményen büntethető *szellemi genocídium* lenne, vagy lemond a magyar többségű területekről, hogy teljesen nemzetállammá válhasson. Harmadik út nem létezik. Szlovákia ugyanilyen dilemma elé állította önmagát a nyelvtörvénnyel és a kisebbségi elnyomatás gyakorlatával. Az Egyesült Nemzetek Szervezete pedig, amelynek alapelve a népek önrendelkezésének érvényesítése, erkölcsileg semmisítené meg önmagát, ha a józan, méltányos magyar törekvéseket elutasítja.

Revizionizmus! Sűvölt az elutasítás kórusa, amely nem ismeri a trianoni határokat.

Csakugyan az lenne?

Éppen ezekben a napokban egy kicsiny morvaországi falut – közlekedési és más egyéb megfontolásból – Szlovákiához csatolták. A két kormány önkéntes megegyezése alapján. De nem a lakosság megkérdezés nélkül. A falu kétharmad cseh nemzetiségű. És ezek a cseh lakosok erélyes tiltakozásba kezdtek, amiért a testvéri nemzet országához csatolták őket. A Magyar Televízió *Objektív* című műsora külön adást sugárzott a cseh falu sérelméről. Miközben a budapesti televízióban alig esik szó az erdélyi falvak ezreinek, a szlovákiai helységek százainak jóval nagyobb megalázásáról.

Nem revizionisták tehát – a tévé szerint sem – az elcsatolt cseh falu lakói, amiért ragaszkodnak a nemzeti önrendelkezés elvéhez. *Raffay Ernő* is kényszermegoldásként javasolja a *trianoni perújrafelvételt*. Végső esetben. És a népek érdekeinek teljes tiszteletben tartásával. Hangsúlyozza, hogy elképzelése szerint egyetlen román, szlovák, szerb, ukrán település sem kerülhetne – igazságos területmegosztás esetében – Magyarországhoz. miként az érem másik fele ugyanígy megköveteli a maga méltányosságát és igazságát.

Egybecseng ez *Márton Áron* gyulafehérvári katolikus püspök, más erdélyi egyházfők és közéleti vezetők 1946-os memorandumával, amit az akkori béke-előkészítés során adtak ki. Az erdélyi magyarság igazi véleményének kinyilvánításakor, a memorandum leszögezi: „*Nem akarunk olyan földet, ahol román testvéreink többségben élnek. Tartozzanak nekik is saját nemzetükhöz.*”

Egyelőre nyilván a magyar *gondolkodásmód*, „*revíziójáról*” lehetne szó. Azt a szellemet kellene „felváltani”, amelynek – legalábbis látszólag, mert lehet, hogy csak a szenzáció dolgozott benne – szívégye a Szlovákiához csatolt cseh falu sorsa, de amelynek, sajnos bizonyíthatóan, *közömbös* magyar kisebbségi tömbök módszeres szétporlasztása.

Sylvester Lajos a székely tömbből szól bele a vitába, sőt, magába a történelembe:

„*Azért viszont senki se orroljon Raffayra vagy másra, aki figyelmeztet: a trianoni tákolmányok mindenhol összeomlottak. Jobb volna tehát, ha nem ódzkodnának az autonómia, a kolozsvári konzulátus és az egyetemek visszaállításától, mert ha sokat faricskálják természetes jogainkat, ez a két és félmillió hazai magyar emberben más gerjedelmeket ébreszthet. Kérni fogja a részt az egészéből. Mi a mostani követeléseinkkel az egészet akarjuk együtt tartani. De ha a részkérelmeinket is sokallják, akkor mondják meg mások, mit tegyünk, hogyan rendezzük végre közös dolgainkat?*”

BEKE GYÖRGY

Millecenenáriumi tervek a Délvidéken

1100 évvel ezelőtt az egyetemes magyarság európai beépülésének a kereszténység felvétele volt a záloga, a kisebbségi magyarok mostani megmaradásáé pedig az autonómia megvalósulása lesz.

A Vajdasági Magyarok Demokratikus Közössége augusztus 17-én Aracson, a Puszta-templomnál – ennél az Árpád-háziak idejéből ránk maradt templom romjainál – szervezi meg a központi ünnepséget. Az idén ökumenikus istentisztelet lesz, amelynek keretében emlékoszlopot, keresztet vagy kopjafát fognak avatni a helyszínen az évforduló emlékére.

A VDMK munkacsoportja a délvidéki magyarságra vonatkozó dokumentumokból egy, a kezdetektől napjainkig terjedő gyűjteményt állít össze, és azt három kötetben megjelenteti.

Mentsük meg iskoláinkat!

Partium és Erdély magyar anyanyelvű oktatásügyének támogatására, áldozatkész németországi magyarok kezdeményezésére a

Magyarok Világszövetsége létrehozta a Szent László Alapítványt.

Az alapítvány kuratóriumának két, neves erdélyi közéleti személyisége – Tempfli József római katolikus és Tőkés László református püspök – közös beköszöntőben fordultak támogatásért minden együttérző Testvérhez, támogató Baráthoz.

Az egyház- és iskolaalapító, nemzete felemelkedéséért cselekvő Szent László király példáját követve mi sem nézhetjük tétlenül romániai magyarságunk pusztulását, népünk, egyházainak és iskoláinak elnyomatását. A Szent László alapítvány célkitűzéseinek értelmében, az Alapító, valamint a Támogatók segítségével készek vagyunk minden lehetőt megtenni iskoláink megmentése, nemzeti önazonosságunk megőrzése, népünk és híveinek tanítás és tudomány általi szolgálata és megmaradása érdekében. Hitünk és hagyományaink szellemében nevelő iskoláinkat Isten »veteményes kertjeiként« műveljük, óvjuk és ápoljuk, hogy ott tanuló gyermekeink a jó és a jövőendő gyümölcsöt teremjék – Istennek dicsőségére és társadalmunk javára. Ehhez kérjük velünk együttérző Testvéreink imádságos és adakozó támogatását szerte a nagyvilágban, Szent László népének és hitének megtartó közösségében. 1996. február 1. Tőkés László püspök, Tempfli József megyés püspök.

Levelezési címe: Szent László Alapítvány, Budapest, Pf. 701/680 1399. Az alapítvány nyitott minden ügyszerető támogató számára, adományokat tisztelettel kér és köszönettel elfogad a következők szerint: Átutalás: 1052 Budapest, Gerlóczy u. 11. Magyar Hitelbank Rt. Devizaszámla: 323-030044, Forintszámla: 10200830-32321195-00000000.

Csekk-küldeményeket a fen-

tebb közölt levelezési címre kérjük küldeni (1399 Budapest, Pf. 701/680). Készpénzbefizetés a Magyarok Világszövetsége székházában (Budapest V., Semmelweis u. 1-3. III. e. 326. szoba) lehetséges, munkanapokon 9-15 óra között. Ugyanitt postai befizetésre alkalmas forint-átutalási feladóvevényt is lehet igényelni.

Szerződés-szegés

Ellenérdekeltségű államok között tartós szerződés, az ellentéteket feloldó megbékélés csakis kölcsönös engedmények alapján lehetséges. Azt a nemzetközi szerződést, amelyet az egyik fél belső használatra önkényesen módosít, érvénytelennek kell tekinteni. Egy ilyen egyezmény csak növeli a feszültséget, ellenségeskedést kelt és végkifejletében akár háborús helyzetet is eredményezhet. A pozsonyi parlament által március 26-án jóváhagyott magyar-szlovák alapszerződés akár etalonja is lehetne a különösen kártékony hatású nemzetközi egyezményeknek.

Szlovákia ugyanis semmit nem akar adni a magyar engedményekért. Legfontosabb követelésüket, a határok megváltoztathatatlanságának elismerését,

a magyar kormány teljesítette. Am az Európa Tanács kisebbségi autonómiára vonatkozó, és az alapszerződésben Szlovákia által is elfogadott 1201-es ajánlását a nyelvtörvény megszavazásával, a közigazgatási határok módosításával és az alapszerződéshez fűzött kiegészítés elfogadásával a szlovák törvényhozás alkalmazhatatlanná tette. Ez olyan, mintha Magyarország az azzal a kiegészítéssel hagyta volna jóvá az alapszerződést, hogy az nem lehet akadály a Trianon előtti határok visszaállításának.

A magyar-szlovák alapszerződés, amelynek következtében egyre elviselhetetlenebbé válik a felvidéki magyarság helyzete, a szlovák fél sorozatos szerződészegése miatt érvénytelenné vált. A szükséges nemzetközi jogi lépések megtétele a magyar kormány feladata és kötelessége.

VARGA IMRE

Fehér Ház – jeges fogadtatás

Románia elnöke, *Ion Iliescu* azért volt az USA-ban, hogy az évenként meghosszabbított amerikai vámkedvezményeket állandó jellegűre terjesszék ki, tetejébe még egy milliárd dollár segélyt is remélt. Továbbá amerikai Cobra harci helikopterek gyártásának engedélyezését kérte Romániában.

Helyette jeges fogadtatásra talált a Fehér Házban. *Clinton* elnök közölte *Iliescuval*, hogy látogatásával kapcsolatban annyi fax- és E-mail tiltakozást kapott, – még külföldről is –, hogy kivizsgálást fog elrendelni. Annyit

már most is megmondhat, hogy a múlt évben engedélyezett vámkedvezmény egy éves meghosszabbítását sem fogja javasolni.

Iliescu a Fehér Ház után Washington hatalmi központjait járta sorjában és mindenütt azt magyarázta, hogy Romániának „*imágó problémája van*”.

A váratlan változás az amerikai kormány magatartásában az eddig szunnyadó észak-amerikai magyar lobby felébredése volt.

A fax- és E-mail üzenetek özönlése nem csupán *Clinton* elnök, *Gore* alelnök és más fontos törvényhozók címére szóltak, hanem az akkor Magyarországon tartózkodó, magyar származású New York-i kormányzó, *George Pataki* közbelépése is az erdélyi magyarság megsegítése érdekében tett fontos lépések voltak. Az észak-amerikai magyar lobby sikere a külföldön élő magyarokat nyilván további akciókra ösztönzi és *Iliescu* még hallani fog felőlük: talán rádöbben majd, hogy problémája mélyebben fekvő, mint pusztán „*imágó*” kérdése.

Dák az egész világ

A délvidéki Pitești városában élő két román nyelvtudós, *Ilie Stanciu* és *Tudor Diaconu* professzornak 30 évnyi kutatómunkával sikerült kiderítenie: a világon minden egykor és ma beszélt nyelv a dák ősnyelvre vezethető vissza.

A világ nyelvei nem véletlenül alakultak ki, azokat a Kárpátokban, az *Omul* – magyarul ember – csúcs térségében lakó dák bölcsek hozták létre tudatos munkával. A munkát természetesen tudományosan felosztották egymás

között. Így a görög nyelv megteremtésének feladatát a coziai kolostor bölcsei kapták, Putnán a szanszkrit nyelv grammatikájával bíbelődtek, a latin nyelv pedig a tismanai kolostor szerzeteseinek a nyelvérzékét dicséri. A két nyelvtudós kutatásai más területekre is kiterjedtek, így megállapították, hogy *Ádámot* a délvidéki Adamclisi városában temették el, továbbá, hogy az Ótestamentum több színhelye is Moldovában van. Felfedezésüket most 10 kötetes munkában kívánják összegezni. Az egész antik világ nyelveinek dekodifikálása címmel.

(MTI)

Nyelvi elégtétel

„A Szlovák Köztársaság államnnyelvérol szóló törvénynek tartalmaznia kell olyan rendelkezést is, amely nyelvi elégtételt vesz az erőszakos magyarosításért a történelmi Magyarország idején, illetve az 1938 és 1945 közötti években, amikor Magyarország megszállás alatt tartotta Dél-Szlovákia nagy részét és olyan mértékben kényszerítette rá az emberekre a magyar nyelvet, hogy az máig nyitott sebeket hagyott. . .”

MILAN FERKO,
a szlovák nyelvtörvény megalkotójának álláspontja

Hírek – Postabontás

Örömmel tájékoztatjuk Olvasóinkat arról, hogy a májusi könyvhétre megjelenik Budapesten Katona Szabó István

MAROSVÁSÁRHELYI KRÓNIKA

című 527 oldalas könyve, mely egy páratlan monográfia az erdélyi magyar városról, s a XIV. századtól napjainkig íveli át a történelmi időt.

A könyv kiadója Az Erdélyi Magyarságért Alapítvány és a Tessedik Sámuel Alapítvány. A könyv megrendelhető a Nemzeti Tájékoztatási Alapítvány csekkbefizető lapján 850,- Ft-os áron, mely a könyv önköltségi ára és a postaköltséget is tartalmazza.

Kérjük jelezze, ha további megrendelőket tud szerezni, szívesen küldünk még további csekklapokat is.

Várjuk szíves megrendelését és május második felében a könyvet postázzuk Önnek.

Postacím: H-2100 Gödöllő,
Palotakert sétány 11. VIII/2.

Bankszámlaszám:
OTP Gödöllő 11742049-
20306803

Katona Szabó István

**MAROSVÁSÁRHELYI
KRÓNIKA**

„... amit erő vagy hatalom elvesz,
azt idő és kedvező szerencse ismét
visszaadhatják. De amiről a nemzet,
félve a szenvedésektől, önként
lemondott, annak visszaszerzése
mindig nehéz és mindig kétséges...”

DEÁK FERENC

Tisztelt Főszerkesztő Úr!
Tisztelt Szerkesztőség!

Lázár Rozália - Zelma vagyok. Az itt élő 500 magyar nevében írok. Ugyanis mivel én beszélem a legjobban az anyanyelvemet - én én olvasok és írok a leghelyesebben magyarul én vagyok az itt élő magyarok szószólója. Az emberek megbíznak bennem.

Tisztelt Szerkesztőség!

Lázár Rozália-Zelma vagyok. Az itt élő 500 magyar nevében írok. Ugyanis mivel én beszélem a legjobban az anyanyelvemet és én olvasok és írok a leghelyesebben magyarul én vagyok az itt élő magyarok szószólója. Az emberek megbíznak bennem.

Mi szörvényben élve, teljesen el vagyunk szigetelve az Erdély-i magyarságtól. Még magyar sajtótermék sem jut el ide. Mi a senkiéi vagyunk. Ránk itt élő magyarokra senki nem gondol. Mi a régi regát vagy román királyság területén lakunk. Városunk 150 ezer lakosságában a mi 500 fős maroknyi magyar közösségünk egy porszem a tengerben.

Közösségünk tagjainak életkora: 6 hónaptól - 82 évig van. Az emberek bennem megbíznak és felhatalmaztak, hogy közösségünk érdekében tegyek valamit. Szeretnék az itt élő magyarok részére egy alapítványt vagy szervezetet létrehozni. Keretén belül ápolhatnánk kultúránkat, nyelvünket. Havonta egyszer összejöhetnénk, magyar kultúráműsorra kerülhetne sor és egy kis könyvtárat is létrehozhatnánk. Ezen kívül sor kerülhetne a nehéz körülmények között élők megsegítésére: ruházatra, lábbelire, és más szükséges dolgokra, élelemre, gyógyszerre gondolok. Mi is testvéri és baráti kapcsolatot köthetnénk Magyarországi vagy más nyugati várossal, szervezettel, akik minket néha segítségekkel ellátná-

nak. Az RMDSz (Romániai Magyar Demokrata Szövetség)-hez fordultam segítségért. Hónapokig biztattak, hogy itt is egy fiókszervezetet csinálnak, de csak az ígérettel maradtam. Csak 50 személyt találtam, aki hajlandó beállni az RMDSz-be. Az emberek többsége fél a politikától és inkább politikamentes szervezetet szeretnének. De a rádió bement, hogy talán egy fiókszervezet (RMDSz vagy más párt) 300 tagból kell álljon, mivel a parlament így határozott. Talán ezért nem tudnak itt RMDSz fiókszervezetet létrehozni.

Írtam Kolozsvárra a Diaszpóra alapítványnak, mivel úgy hallottam, hogy segítik a magyar szörvénytelepüléseket. Egyelőre még semmilyen választ nem kaptam.

Az itt élő magyarok többsége szerény anyagi körülmények között él. Egyes magyar családok barakkokban lakva végtelen nyomorban tengődnek. Persze van néhány jómódú család is. Nekünk magunk erejéből nincs pénzünk a hivatalos iratokra, okmánybélyegekre és a hivatalos bejegyzésre. Segítség nélkül magunkat nem tudjuk bejegyezni és nem tudunk beindulni. Ha bejegyeznők szervezetünket, én vállalnám a közösség vezetését, és egyelőre amíg más székhelyünk nem lesz, felajánlok egy szobát a lakásomban székhelyül.

Most én Önökhöz azért fordultam, mivel gondolom, hogy Önök rendelkeznek a Magyarok Világszövetségének a címével. Nagyon kérem közöljék velem

postafordultával a Magyarok Világszövetségének a címét és esetleg ha tudnak közöljenek velem a Magyar Kormány olyan Minisztériumának a címeiből amely a szórvány települések vagyis a diaszpórában élő magyarok problémáival, esetleg megsegítésével foglalkozik. Talán ha írok az Önök által közölt címekre, valaki csak tud segíteni rajtunk.

Tisztelt Főszerkesztő Urat megkérem, talán egy cikket írjak a Magyarok Világlapjában a Rm-Valcea-i magyarok sorsáról, és felhívják a nagyvilágban élő magyarok, magyar szervezetek figyelmét a segélykiáltásunkra. Talán szponzorálókra vagy segítséget nyújtókra találunk. Közölik a címetet is.

Én a férjemmel együtt óriási erőfeszítést tettünk, amíg sikerült összeírni a jelenleg nyilván tartott magyarokat. Talán még léteznek, de nem találtunk rájuk.

Hogy hány levelet írtam, hány ajtón kopogtam, az itt élő magyarok érdekében, talán csak a Mindenható Isten tudja. Hát kérdelem én, mi Rm. Valcea-i magyarok olyan eldobni valók vagyunk? Velünk senki nem törődik? Konkrét segítségre van szükségünk. Pénzre a bejegyeztetésre, írógépre és más irodai felszerelésre az induláshoz. Ezenkívül szükségünk van egy jó szóra, biztatásra és arra, hogy érezzük, hogy valaki mellettünk áll, valahová mi is tartozunk.

Fáj a népem szétszórtsága és nyomorúsága. Ha rajtunk ha-

mar nem segítenek, ki vagyunk téve a teljes beolvadás veszélyének. Fájó szívvel kell, hogy írjam, de sok magyar családban a gyerekek csak dadogják vagy egyáltalán nem beszélnek anyanyelvüket. De nagyon bíznak bennem, reménykednek és érdeklődnek magyar abc-s könyv iránt. Tudniillik itt magyar templom vagy magyar iskola nincs.

Nagyon kérem Főszerkesztő Úr közölje velem a kért címet, vagy ha tudja, Ön a levelem másolatát továbbítsa olyan szövetség, szervezetek vagy minisztériumok felé, akik esetleg - gondolja Ön -, hogy tudnak segíteni rajtunk. (szerény anyagi körülményeim miatt nem jut a pénz külföldi borítékra és bélyegekre.)

Minden reményem Önben van. Bizok az Ön segítőkészségében. Előre is nagyon szépen köszönöm.

A magam és családom, és az itt élő magyarok nevében:

LÁZÁR ROZÁLIA-ZELMA
Bul. Tineretului Nr. 19
Bl. A58 ScA. Ap. 6
ZONA OSTROVENI
1000 RÂMNICU-VÁLCEA
Jud. VALCEA
România
Tel.: 40/50/72-05-29

(A fenti sorokat a Magyarok Világszövetsége, az RMDSZ, és a Határon Túli Magyarok Hivatala megkülönböztetett, és minden más honfitársunknak szíves figyelmébe ajánljuk. A szerk)

A Beregvidéki Kulturális Szövetség elnöke az alábbi levelet küldte szerkesztőségünknek.

...Az Erdélyi Magyarság legutóbbi számából értesültünk a lap nehéz helyzetéről. Megpróbálunk szerény lehetőségeink mértékében segíteni. A Beregi Hírlap egyik számában hirdetményt közöltünk, ezen kívül szövetségünk legjobb szervezeti számára megrendelünk 10 példányt a lapból. Remélem, nem késtünk még el az idei előfizetéssel.

Köszönjük, hogy tavaly választottak pályázatunkra (a legtöbb alapítvány még ennyit sem tett).

Üdvözlettel:

Dalmay Árad
a BMKSZ elnöke

Beregszász, 1996. április 9.

Nagyon kérem Főszerkesztő Úr közölje velem a kért címet, vagy ha tudja Ön a levelem másolatát továbbítsa tovább olyan szövetség, szervezetek vagy minisztériumok felé akik esetleg, gondolja Ön, hogy tudnak segíteni rajtunk (szerény anyagi körülményeim miatt nem jut a pénz külföldi borítékra és bélyegekre). Minden reményem Önben van. Bizok az Ön segítőkészségében. Előre is nagyon szépen köszönöm.

A magam és családom és az itt élő magyarok nevében

Telefon:

050/720529

Lázár Rozália-Zelma
BUL. TINERETULUI NR. 19
BL. A58 ScA. Ap. 6
ZONA OSTROVENI
1000 RÂMNICU-VÁLCEA
JUD. VALCEA
ROMANIA

Kedves Olvasónk!

Lapunk ezzel a kissé megkészt számmal immár hetedik évfolyamába lépett. Küzdelmes, nehéz, de mégis eredményes évek voltak ezek. Nem dűskáltunk anyagi javakban, sohasem kaptunk támogatást a „hatalomtól”. Ez volt önállóságunk ára, és ez is marad. Függetlenek voltunk, maradtunk, de nem semlegesek!

Vallottuk és valljuk, hogy Erdély, a kisebbség ügye nem lehet alku tárgya. Induláskori reményeink nem váltak be, a legnagyobb erőfeszítések árán sem tudtuk elérni, hogy lapunk önfenntartó legyen. Előfizetőink száma – minden ígéretés, és nagy szavak ellenére – alig-alig emelkedett. Pedig nagyon kevés külföldi előfizető nemcsak a lap költségeit fedezhetné, hanem segítséget is nyújthatna a jóval ezer feletti, rendszeresen térítésmentesen postázott példányok elküldéséhez Erdélybe, Felvidékre, Kárpátaljára és a Délvidékre.

Munkánkat sohasem áldoztatnak, hanem szolgálatnak tekintették, s az olvasóinktól érkező visszajelzések, biztatások mindig további erőt adtak ehhez.

Az ismert nehéz körülmények között is vállaltuk lapunk további megjelenését, de előfordulhat, hogy mire lapunk néhány hét múlva kijön a nyomdából nem lesz fedezet azon példányok postaköltségére, amiket idáig rendszeresen, térítésmentesen küldtünk, nemcsak lelkész honfitársainknak, hanem szerkesztőségeknek, iskoláknak, egyes magánszemélyeknek is. Ez esetben más megoldást keresünk, és bizton fogunk is találni, hogy lapunk mégis célba érkezzék. Ha borulátásunk valósággá válik, akkor lelkész testvéreink példányait pl. szerkesztőségünk vagy alapítványunk irodájában vehetik át, s esetleg néhány példányt elvihetnek közvetlen környezetük számára is. Ameddig lapunkat megjelentetni tudjuk, mindig megtaláljuk a módját a „célbajuttatásnak”.

Amikor gondjainkról írunk, meg kell osztanunk olvasóinkkal örömeinket is. Köszönettel tartozunk azoknak az ismeretlen és ismerős olvasóinknak, akik nagylelkű adományaikkal önzetlenül segítettek lapunkat. Tudjuk, hogy ezek az összegek sok esetben nagy terhet jelentettek küldőiknek.

Jelenleg még mindig kétlakiak vagyunk, mert bár január óta nem tudjuk fizetni az irodabérleti díjat, de „főberlő cégünk” elnök vezérigazgatójának jóvoltából azóta lakbérmentesek lettünk. Persze nem akarunk senki jóindulatával visszaélni, így „új” helyünkön rövidesen teljesen berendezkedünk, ahol csak képletes lakbért fizetünk: évi 1 Ft-ot. Addig kétlakiként – de főleg jelenlegi helyünkön (1016 Bp, Naphegy u. 29.) – mindkét helyen elérhetőek vagyunk.

Hogy lapunk meddig marad(hat) fenn, csupán olvasóinktól függ. Ezért kérünk mindenkit, hogy toborozzon minél több előfizetőt. Ugyanakkor felhívjuk a figyelmet arra is, hogy lapunkat nemcsak a Kárpát-medencében olvassák sok esetben rongyosra, hanem számaink eljutnak a világ minden részére, Új-Zélandtól Argentínáig, s Kazahsztántól Dél-Afrikáig. Bizonyára egy-egy cég hirdetése sem lenne sikertelen. Kérjük, hogy környezetükben ilyen szemmel is nézzenek körül.

Befejezésül egy rövid kérés: Írják meg röviden eddig mit jelentett Önöknek lapunk, s mit jelentene megszűnése.

Testvéri szeretettel

**Az ErdélyiMagyarságért
Alapítvány**

Adományok

Miklós Áron	Svájc	100 CHF	Kósa András	Kalocsa	1.000 Ft
Orbán László	Spanyolország	5.000 ESP	Kovács László	Hajdúszoboszló	1.000 Ft
Simon József	Kanada	20 USD	Dr. Lázár József	Budapest	800 Ft
Sóni Elizabeth	USA	20 USD	Boga Tamás László	Szeged	1.500 Ft
Papp Béla	Ausztrália	20 USD	Bartók Béla	Pusztavám	1.000 Ft
Dr. Hornyák B. V.	Németország	200 DEM	Gyöpös Miklós	Budapest	5.000 Ft
Debreczeni Georgina	Kanada	60 CAD	Mándi György	Budapest	5.000 Ft
Dr. Bőszőrményi László	Kanada	40 USD	Pelle László	Szeged	5.000 Ft
Jakabowits J. B.	Ausztrália	33,45 USD	Dr. Fekete Károly	Budapest	5.000 Ft
Rev. Szigethy Béla	USA	100 USD	Tandi Lajos	Budapest	1.000 Ft
Argentínai magyarok hozzájárulása	Argentina	200 USD	Dr. Hahn Mária	Budapest	3.000 Ft
Dr. Theész János	Argentina	200 USD	Pánczél Tivadar	Budapest	3.000 Ft
			Dr. Zólyomi Valéria	Budapest	2.000 Ft
			Dr. Varga Mária	Csorna	2.000 Ft
Atzél Áron	Budapest	10.000 Ft	Bercsi Zsolt	Budakeszi	2.000 Ft
Kristóf Károly	Debrecen	7.200 Ft	Lakó József	Budapest	2.000 Ft
Böröczki Gábor	Budapest	20.000 Ft	Gerey Tamás	Budapest	1.800 Ft
Dr. Zombor Ferencné	Miskolc	800 Ft	Makay Mihályné	Budapest	10.000 Ft
Csizmady Gábor	Budapest	1.000 Ft	Nánási Ilona	Mezőtúr	600 Ft
Dr. Szabó Györgyi	Budapest	1.000 Ft	Torma János	Kaposfő	1.000 Ft
Piacintár Ludvig Kató	Budapest	5.000 Ft	Dr. Goschy Béla	Budapest	500 Ft
Bátor Béla	Jászapáti	1.300 Ft	Mityók János	Tataháza	1.000 Ft
Pintér Károly	Hégyész	3.800 Ft	Harmath László	Szentendre	2.300 Ft
Dávid Sándor	Budapest	1.500 Ft	Vadász József	Budapest	1.000 Ft
Dr. Kovács Beatrix	Nyíregyháza	10.000 Ft	Dr. Fábián Tibor	Budapest	2.800 Ft
Dr. Németh Józsefné	Miskolc	800 Ft	Nagy Miklós	Budapest	6.000 Ft
Dr. Péter Árpád	Farkasgyepű	2.000 Ft	Dr. Szász István T.	Budapest	6.000 Ft
Horváth Tibor	Budapest	1.200 Ft	Dr. Kreczinger István	Erdőkertes	4.000 Ft
Dr. Deák Gábor	Miskolc	1.000 Ft	Csigó László	Budapest	5.000 Ft

**Az Erdélyi Magyarság külföldi
képviselői:**

Amerikai Egyesült Államok:

Maria Orbán-Bihary
402 East 65 th street 2B
New York, NY. 10021
Tel.: (1)212-744-7946
Fax: (1)212-744-0614

Ausztrália:

Jed Productions, Józsa Erika
Cím: 22 Marinelle Street Manly Vale
2093 Ausztrália
Tel./fax: 612-9907-6151

Ausztria:

Österreichische Landerbank
Aktiengesellschaft, Wien
Konto-Nor.: 243-190-514/01

Argentína:

Dr. Theész János
Julian Alvarez 1792
1414 Buenos Aires
Tel.: 89-3535

Belgium:

Sass István
Place des Verriers 14/102, 4100 Serrain
Tel.: 41-36-72-46

Konto Nr. CGER 001120993836

Dánia:

Dansk-Ungarsk Seiskab,
Hortensiavej 12. 1857 Frederiksberg C

Hollandia:

K. A. Pehlig-Stubnya,
Muzenlaan 5, 2353 KB. Leiderdorp,
Postabank No. 653 557
Tel.: 071/89-03-31

Izrael:

Páll Tibor
Street Puah 6 A/5
35311 Haifa
Tel.: 528780

Kanada:

Kate Kárcsony, Pannonia Books Ltd.
P.O.Box 1017 Postal Station „B”
Toronto, Ont. M5T 2T8
Tel./Fax: (416) 5353-963

Nagy-Britannia:

Klára Adams, Hungarian Book Agency
87 Sewsardstone
Road London E2 9 HN
Tel.: 44-81-980-9096

Fax: 81-938-0633

Németország:

Postgiroamt München,
Konto Tandem 173-809
BLZ 700 100 80
Tel.: 089/717055

Fax: 089/18811

Olaszország:

Maria Toth Pittaluga
Mellbodes 41.09045 Flumini (CA)
c/c N 15853 096
Tel.: 70-830-309

Svájc:

Anikó Parragi
8049 Zürich, Imbisbühl Str. 132.
Tel.: 41/1/341-88-69

Zürcher Kantonalbank

Kto. Nr. 1118-0298.950 Zürich

Svédország:

János Járay
Fagotgr. 5/B, 223 68 Lund,
Tel.: 14-70-81

Postgiro: 6310 106-7

Egyezerszázszor. . .

Kérdezz testvér és én válaszolok:
Bút, örömet, mindent elsorolok,
Látva tegnapot boldogabb holnapot,
Az égre nézve egyezerszázszor. . .

Mondd csak testvérem, van-e hited?
Gyakran csak szám szólja, fakuló énemet
A fénybe viszem, jó Atyánkhoz
És Ő bátorított egyezerszázszor. . .

Mondd csak testvérem, reménykedsz-e?
Kínzó télben látok zöldelő mezőket.
Ne félj! – szól az én Krisztusom,
S lábához borulok egyezerszázszor. . .

Mondd csak testvérem, mi a szeretet?
Szívben hordozott örök kikelet,
Vele építünk búra mosolyt,
Hála neki ezért egyezerszázszor. . .

Mondd csak testvérem, sirtál-e?
Bennem él minden őszám könnye,
Gyász, sok sírhalom, a sorsom,
De feltámadtam egyezerszázszor. . .

Mondd csak testvérem, mi vagy te?
Hát egyezerszázszor Isten gyermeke!
Hős őseim vére!
Egyezerszázszor ellent pusztító kar!
Templom építő akarat!
Egyezerszázszor gyengét segítő kéz!
Vak világban fény!
Egyezerszázszor gyermekek mosolya!
Szüleink támasza!
Egyezerszázszor „Templom és iskola”!
Őseim megrabolt hona!
Egyezerszázszor feltámadó remény!
Óh hát ez vagyok én!
Egy Árpád győztes hadából
S megmaradok benne egyezerszázszor. . .!

Bartha József lelkész
Holtmaros

„...Velünk az Isten száz csatán keresztül...”
(Régi képeslap reprodukciója)